Ketabton.com

پښتو معاصر لیکوال

عبدالقدوس نجیب

۱۳۹۴ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو معاصر لیکوال

لیکوال:

عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون او څېړنه

د

محمدویس

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: پښتو معاصر لیکوال

لیکـــوال: عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون

او څېړنه: محمد ویس

خپرندوی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاین: ضیاء ساپی

پښتی ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۱۰۷)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

په دې برخه غواړم د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې له درنو استادانو،دوستانو او په ځانګړي توګه له خپل لارښود استاد سرمحقق زلمي هیواد مل څخه چې د لارښود استاد په توګه یې ، د تیزس د لیکلو په جریان کې پوره لارښوونه راته وکړه او د تحقیق ترپایه یې خپلې همکاري له مانه ونه سپمولې د الله ج له در بارڅخه ورته د ډیر عمر او ښه صحت غوښتنه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

ګڼه سرلیک.. مخګڼه

د سر خبرې........ .... ۱
لنډیز.. ۳
سریزه.. ۴
د تذکرې مأخذ ۵
د تذکرې لیکوال.. ۶
د عبدالقدوس نجیب آثار ۶
د څیړنې هدف ۹
د څیړنې میتود ۹
د څیړنې شالید ۱۰

۱ د تذکرې اصلي متن

۱-۱ . د پښتو ژبې معاصر لیکوال.. ۱۲
۱-۲ . آشنا ۱۲
۱-۳ . آریا.. ۱۳
۱-۴ . ارشاد ۱۵
۱-۵. ابوالوفا ۱۶
۱-۶ . الفت ۱۷
۱-۷ . ایوبي محمد انور ۱۸
۱-۷-۱ . د محمد انور ایوبی د کلام نمونه ۱۸
۱-۸ . ایوبي ۱۹
۱-۸-۱ . د ایوبی د کلام نمونه ۲۰
۱-۹ . ایوبي محمد نادر ۲۱
۱-۹-۱ . د کلام نمونه ۲۲
۱-۱۰ . ایوبي غلام فاروق ۲۳
۱-۱۰-۱ . د شعر نمونه ۲۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱. اخلاص ۲۴
۱-۱۱-۱. د اخلاص د نظم نمونه ۲۴
۱-۱۲. ايازي ۲۵
۱-۱۳. ايازي محمد يوسف ۲۶
۱-۱۴. ايازي محمد انور ۲۷
۱-۱۵. احمدي ۲۸
۱-۱۵-۱. د احمدي د کلام نمونه ۲۸
۱-۱۶. اخک ۳۰
۱-۱۶-۱. د اخک د نظم نمونه ۳۰
۱-۱۷. اتم ۳۲
۱-۱۸. احمد جان ۳۳
۱-۱۸-۱. د منشي احمد جان د کلام نمونه ۳۴
۱-۱۹. رحمت الله بابا.. ۳۶
۱-۱۹-۱. د رحمت الله بابا د شعر نمونه ۳۷
۱-۲۰. بينوا ۳۸
۱-۲۰-۱. د بينوا چاپ شوي آثار ۳۹
۱-۲۰-۲. د کلام نمونه ۳۹
۱-۲۱. رشاد ۴۲
۱-۲۱-۱. د رشاد شعر او شاعري ۴۳
۱-۲۱-۲. د رشاد تألیفات ۴۳
۱-۲۱-۳. د کلام نمونه ۴۳
۱-۲۲. خواخوږی ۴۶
۱-۲۲-۱. د خواخوږي د شعر نمونه ۴۶
۱-۲۳. سيد ۴۷
۱-۲۳-۱. د سيد د ماموريت دوره ۴۹
۱-۲۳-۲. د کلام نمونه ۵۰
۱-۲۴. جانان ۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴-۱ . د جانان د کلام نمونه ۵۵
۱-۲۵ . واسعي.. ۵۸
۱-۲۵-۱ . د واسعي د کلام نمونه ۵۹
۱-۲۶ . قاضي عبدالصمد ۶۰
۱-۲۶-۱ . د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه.......................... ۶۱
۱-۲۷ . مسلم.. ۶۳
۱-۲۷-۱ . د مسلم د کلام نمونه ۶۳
۱-۲۸ . نومیالی ۶۵
۱-۲۸-۱ . د نومیالي د کلام نمونه ۶۵
۱-۲۹ . حیدري ۶۷
۱-۲۹-۱ . د پښتون ناظم میر حیدر کورنۍ..........................۶۷
۱-۲۹-۲ . د میر حیدر حیدری د پښتون ناظم د تحصیل دوره ۶۸
۱-۲۹-۳ . د پښتون ناظم د پښتو سره مینې د پیداکولو عوامل......۶۹
۱-۲۹-۴ . د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره ۶۹
۱-۲۹-۵ . د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پیژند ګلوي ۷۰
۱-۲۹-۶ . د حیدری د شعر نمونه..۷۱
۱-۳۰ . پښتون ۷۴
۱-۳۰-۱ . د پښتون د کلام نمونه ۷۴
۱-۳۱ . مستغني ۷۶
۱-۳۱-۱ . د مستغني د کلام نمونه ۷۸
۱-۳۲ . بینوم ۷۹
۱-۳۲-۱ . د شعر دیوان ۸۰
۱-۳۲-۲ . د ده اشعار او کلام ۸۱
۱-۳۲-۳ . د بینوم د کلام نمونه ۸۱

۲ تعلیقات

۲-۱ . آشنا ۸۳
۲-۱-۱ . د آشنا یو بیت له فرهنګه.................................. ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ . محمد نجیم آریا ۸۵
۲-۲-۱ . د محمد نجیم آریا آثار ۸۶
۲-۲-۲ . د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه ۸۶
۲-۳ . محمد شاه ارشاد ۸۷
۲-۳-۱ . د محمد شاه ارشاد آثار ۸۸
۲-۳-۲ . د ارشاد د شعر نمونه...۸۸
۲-۴ . محمود شاه ابوالوفا ۹۰
۲-۵ . گل پاچا الفت ۹۱
۲-۵-۱ . د الفت آثار ۹۲
۲-۵-۲ . د گل پاچا الفت د نثر نمونه ۹۳
۲-۶ . محمد انور ایوبي ۹۵
۲-۷ غلام محی الدین ایوبي ۹۵
۲-۸ . محمد نادر ایوبي ۹۶
۲-۸ -۱ . د محمد نادر ایوبي آثار ۹۶
۲-۸-۲ . د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلگه ۹۸
۲-۹ غلام فاروق ایوبي ۹۹
۲-۱۰ عبد الخالق اخلاص ۱۰۰
۲-۱۰-۱ . د عبدالخالق اخلاص آثار ۱۰۰
۲-۱۱ . محمد اعظم ایازي ۱۰۲
۲-۱۱-۱ . د محمد اعظم ایازي آثار ۱۰۳
۲-۱۲ محمد یوسف ایازي..۱۰۴
۲-۱۲-۱ . د محمد یوسف ایازي آثار ۱۰۴
۲-۱۳ محمد انور ایازي ۱۰۶
۲-۱۴ . لعل محمد احمدي ۱۰۶
۲-۱۵ . نظر محمد اخک ۱۰۷
۲-۱۵-۱ . د نظر محمد اخک د نظم نمونه ۱۰۷
۲-۱۶ . سید حسن اتم ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷ منشي احمد جان..۱۰۹
۲-۱۷-۱ . د منشي احمد جان آثار..۱۱۰
۲-۱۷-۲ . د منشي احمد جان د نثر نمونه.............................۱۱۰
۲-۱۸ . رحمت الله بابا...۱۱۲
۲-۱۹ . عبدالرؤف بینوا..۱۱۳
۲-۱۹-۱ . د استاد بینوارسمي دندې...۱۱۴
۲-۱۹-۲ . د بینوا آثار..۱۱۵
۲-۱۹-۳ . د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه...................................۱۱۹
۲-۲۰ عبدالشکور رشاد...۱۲۱
۲-۲۰-۱ . د عبدالشکور رشاد چاپي آثار.................................۱۲۳
۲-۲۰-۲ . د عبدالشکور رشاد ناچاپ آثار...............................۱۲۶
۲-۲۰-۳ . د علامه رشاد د نثر نمونه......................................۱۳۱
۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی...۱۳۳
۲-۲۱-۱ . د خواخوږي آثار ۱۳۴
۲-۲۱-۲ . د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه ۱۳۴
۲-۲۲ . سید حسین سید ۱۳۵
۲-۲۲-۱ . د سید حسین سید د نظم نمونه ۱۳۶
۲-۲۳ ملامحمد شریف جانان کاکړ ۱۳۶
۲-۲۳-۱ . د ملا محمد شریف جانان آثار ۱۳۷
۲-۲۳-۲ . د ملاجان د نظم یوه نمونه ۱۳۸
۲-۲۴ . عبدالخالق واسعي ۱۳۹
۲-۲۴-۱ . د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره ۱۳۹
۲-۲۴-۲ . د ښاغلي واسعي ترجمې او تألیفات.......................۱۴۰
۲-۲۴-۳ . د ده د نظم نمونه ۱۴۱
۲-۲۵ . قاضي عبدالصمد ۱۴۳
۲-۲۵-۱ . د قاضي عبدالصمد د نظم نمونه ۱۴۳
۲-۲۶ . محمد رسول مسلم ۱۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶-۱ . د محمد رسول مسلم د شعر نمونه ۱۴۵
۲-۲۷ . محمد نوميالی ۱۴۷
۲-۲۷-۱ . د محمد انور نوميالي چاپ شوي آثار ۱۴۹
۲-۲۷-۲ . د ښاغلي نوميالي ځينې نا چاپ آثار ۱۵۰
۲-۲۷-۳ . د نوميالي د نثر نمونه ۱۵۰
۲-۲۸ مير حيدر حيدري ۱۵۳
۲-۲۹ . محمد رسول پښتون ۱۵۳
۲-۳۰ . عبدالعلي مستغني ۱۵۴
۲-۳۰-۱ . د مستغني آثار ۱۵۵
۲-۳۰-۲ . د عبدالعلي مستغني د نظم نمونه ۱۵۵
۲-۳۱ . فضل اکبر بينوم ۱۵۶
۲-۳۱-۱ . د بينوم د کلام نمونه ۱۵۸
پايله ۱۶۰
مناقشه ۱۶۱
کلي پايله ۱۶۳
وړانديزونه اوسپارښتنې ۱۶۴
مأخذونه ۱۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) کال په پيل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهير کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحريک دا ژمنه د ياد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ کې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحريک په ياده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهير کې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريک ټينګ هوډ کړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريک هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحريک له ټولو هغو ليکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير کې يې يو بل سره مرسته او ملګرتيا کړې او دا فرهنګي بهير يې بريالى کړى، د زړه له کومې مننه کوي او کور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريک فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

د ماسترۍ د تحصیلي دورې د تیزس لپاره د یوې داسې موضوع په هڅه کې وم چې د ژبې او فرهنګ په بډاینه کې موثره تمامه شي او تکراري نه وي. په همدې خاطر ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هیوادمل صاحب څخه د موضوع د ټاکلو لپاره مشوره وغوښته هغه راته وویل ،چې د پښتو یوه تذکره ده د عبدالقدوس نجیب په نامه یوه لیکوال لیکلې او د شاعرانو او لیکوالو سوانح او فرهنګي فعالیتونه په کې بشپړ نه دي، مستقله نه ده چاپ شوې، متن به یې چاپ ته آماده کې او هم په باندې تعلیقات،تحشیه او سریزه ولیکې ښه موضوع ده، د تذکرې کاپي مې پخپله له استاد څخه واخیسته او لیکل شوې بڼه مې د سرمحقق زلمي هیواد مل په وساطت له مطبع روهیال څخه ترلاسه کړه او د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خوا زما د تیزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق اومکمله سریزه) تر عنوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

د تیزس د لیکلو په جریان کې مې له بیلابیلو کتابخانو، تر ډېره د جمهوري ریاست د کتابتون څخه چې د درانه استاد سرمحقق زلمي هیواد مل په هلو ځلو د پخواني جمهور رییس حامد کرزي د حاکمیت په دوران کې جوړه شوې وه او زما دتیزس اړوند ډېری ماخذونه همدلته وو استفاده وکړه، له دې سربیره مې د یو شمیر فرهنګیانو سره هم مصاحبې کړې دي له هغوی څخه مې معلومات راټول کړي چې دلته یې ځای بولم څو د هغوی یادونه او مننه ورڅخه وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د استاد ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل څخه ډېره مننه کــوم ،چــې ددې تېزس د لارښود استاد په توګه يې د دې تيزس د ليکلو له پيله تر پايه له مانه خپلې لارښوونې او مرستې نه دي سپمولي،په هره برخه کې يې راســره پــوره همکاري وکړه او واقعا د دې موضوع په بشپړولو کې راسره ډېر پــه تکليــف او ستړی شو، چې ډېره مننه ورڅخه کوم کور دې يې ودان وي او الله ج دې ډيــر عمر له روغتيا سره ورکړي.

همدارنګه د مطيع الله روهيال څخه هم مننه کوم چې د تذکرې پوره متن چې په طلوع افغان اخبار کې خپور شوی وه ماته را کړ او د ځينو ليکوالو چــې پــه پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نــه وو راغلــي د هغــوی د محترمــو کورنيو غړي يې را ته معرفي کړل او د معلوماتو په راټولو کې يې زماکار اســان کړ چې کور ودانی ورته وايم.

ديوې خبرې يادونه بايد دلته وکړم چې د دې تذکرې د څو محدودو ليکوالانــو په باب مې پوره معلومات پيدا نه کړای شول، د دوی شرح حــال څنګــه چــې تذکرې ضبط کړی، هماغسې پاتې دی.

په پای کې د ټولو هغو دوستانو او استادانو څخه مننه کوم،چې په يو نه يوه بڼه يې په دې موضوع کې له ماسره مرسته کړې ده.

په درنښت

محمدويس

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډیز

دا تیزس د پښتو لیکوالو او شاعرانو د یوې معاصرې تذکرې تـدوین او احیاتـه وقف شوی دی. دا تذکره شاوخوا ۶۰ کاله وړاندې ترتیـب شـوې او ۳۱ افغـان لیکوال او شاعران پکې معرفي شوي دي.

د پیل په خبرو کې دا روښانه کیږي، چې د ماسترۍ دورې په پای کې بایـد یو تیزس ولیکل شي، چې دهمدغې اړتیا پر بنسټ مې د دې تیـزس فهرسـت برابر کړ، د پوهنتون بورډ ومانه او د سرمحقق زلمي هیوادمـل تـر لارښـوونې لاندې مې د موضوع د تحقیق کار بشپړ کړ.

په مقدمه کې مې د تذکرې د معرفـۍ، مأخذونو،هـدف ، د کـار میتـود او د موضوع شالید په باب خبرې کړي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی په دغه برخه کې ۳۱ شـاعران تـر اولسـم نمبر پورې د الفبا هجا پراساس معرفي شوي دي، په پاتې نورو کې دا ترتیب په نظر کې نه دی نیول شوی.د تذکرې متن مې د تدوین له معاصرو روشونو سـره سم تدوین کړی دی، هغه شرایط چې د تدوین روش شناسي ښوولي دي.

له دې وروسته د تعلیقاتو برخه ده د تعلیقاتو په برخـه کـې مـې د تـذکرې د شاعرانو شرح حال پـه بشـپړ ډول راوړی دی، د تعلیقـاتو د تحقیـق میتـود تشریحي دی.

له تعلیقاتو وروسته په ترتیـب سـره پایلـه، مناقشـه، کلـي نتیجـه ګیـږي وړاندیزونه او مأخذونه راوړل شوي دي.

د دې تذکرې له موادو د ادبي تاریخ په تحقیقـاتو او نـورو ادبـي څیړنـوکې د څېړونکو لپاره د استفادې موارد لري. او ویلي شو چې دا یوه نـوې تـذکره لـه مقدمې او تعلیقاتوسره زموږ فرهنګي حلقوته وړاندې شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

ادبې تذکرې د شاعرانو او لیکوالو د احوالو او آثارو د خوندي کولو او د شاعرانو د معرفي لپاره له ډېرې پخوا څخه په شرقي فرهنګ کې دود دي او تراوسه لا لیکل کیږي، عمده ګټه او هدف یې دا نغښتی دی چې د هرې ژبې د ادبیاتو تاریخ دلیکنې لپاره له بنیادي منابعو څخه ګڼل کیږي.

د پښتو ادبیاتو په معاصره دوره کې چې په افغانستان کې کومې تذکرې لیکل شوې دي قدیمه تذکره په کې په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نوم یې دی د پښتو نني لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼه کې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هـ ش کلونو په ګڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نه ده چاپ شې او خطي نسخه یې د افغانستان په ملي آرشیف کې خوندي ده او دریمه همدا تذکره ده.

د تذکرې معرفي:

په دې تذکره کې ټول یودیرش شاعران معرفي شوي البته له دغو شاعرانو څخه ډېری یې هغه وخت ژوندي وو او د یادې شوې تذکرې له لیکلو وروسته د پښتنو لیکوالو په وروسته لیکل شویو تذکروکې یې دځینوشاعرانو او لیکوالو د سوانحو او د دوی د علمي او ادبي کړنو په باب معلومات راغلي دي.

په یاده شوې تذکره کې څوتنه لیکوال او شاعران داسې دي چې زما د معلوماتو له مخې د پښتنو لیکوالو په بله تذکره کې نه دي معرفي شوي یوازې د همدې تذکرې لیکوال یې سوانح راوړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو معاصر ليکوال دغه تذکره ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هيواد مـل په وساطت له مطيع الله روهيال څخه ترلاسه کړه له دواړو ښـاغلوڅخه مننـه کوم چې په دې برخه کې يې له ماسره پوره همکاري وکړه.

دا تذکره (د پښتو معاصر ليکوال) په مستقله توګه تراوسه نه ده چـاپ شـوې خو په طلوع افغان کې په ترتيب سره په څو برخـوکې خپـره شـوې ده د دې تذکرې د ليکلو تاريخ په باب هم ښاغلي ليکوال څه نه دي ليکلي خو دومـره ښکاري چې ياده شوې تذکره د عبدالروف بينوا د اوسني ليکوال څخه ښـايي څو کاله مخکې ليکل شوې وي. بله يادونه داده چې دا تذکره هغه وخت ليکـل شوې چې مرحوم نجيم آريا د طلوع افغان مدير و،ځکه مولـف چـې د محمـد نجيم آريا په باب خبرې کړې دي، هلته ليکي"دطلوع افغان اوسنی چلوونکی" له دې يادونې ښکاري چې دا تذکره د ديرشمو کلونو په جريان کې ليکل شوې ده، ځکه مرحوم نجيم آريا په ديرشمو کلونکې د طلوع افغان مدير و.

داسې ښکاري چې دا تذکره يو څه متفرقه په ديرشمو کلونـو کـې پـه طلـوع افغان کې چاپ شوې او بيا د څلويښتمو کلونو په اوايلو کې چې کلـه ښـاغلی ايوبي د طلوع افغان مدير و، دا تذکره مسلسله بيـا خپـره شـوې ده، ځکـه د تذکرې کوم متن چې موږ ته رسيدلی په پيل کې يې د ايوبي يادداښت دی.

د تذکرې مأخذ:

د دې تذکرې د زياتره ليکوالو او شاعرانو معرفي خپلـه مؤلـف پيـدا کـړې او بيا يې تنظيم او ليکلي دي. اما د ځينو شـاعرانو او ليکوالـو سـوانح او د آثـارو نمونې يې د پوهاند رښتين، خادم، واسعي، ژواک او نورو لـه ليکنـو اخيسـتي دي. هغه ليکوال چې يې له نورو منابعو پيداکړي دي، هرځای يې خپـل مأخـذ ښوولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال:

د تذکرې لیکوال او ټولوونکی عبدالقدوس نجیب د عبدالغفور خان زوی د حاجي محمد ایاز خان لمسی په ختېه بابړ او په ۱۳۰۲ هـ کال کې د کندهار د بابړو په کوځه کې زیږیدلی د پښتو ژبې شاعر او لیکوال تیر شوی دی.

رسمي زدکړې یې تر لسم صنف پورې دي او نور تحصیلات یې په خصوصي توګه کړي دي.

له زده کړو وروسته یې د ښوونکي وظیفه اخیستې او له ۱۳۱۸ هـ ش کال څخه تر ۱۳۳۰ هـ ش کلونو پورې نور رسمي کارونه کړي دي او له هغه وروسته یې بیا شخصي کارونه ترسره کړي دي.

په پښتو او دري ژبو یې لیکنې کړي او په اردو، هند ي،عربي او انګلیسي ژبوهم پوهیده.

ښاغلی نجیب له هغو مقالو، اشعارو او یا ترجمه شوو وړو مضامینو علاوه چې په طلوع افغان، کابل مجله، هلمند، اتفاق اسلام ،او یا نورو وطني جرایدو کې خپاره شوي دي په پښتو او دري هم ځینې مستقل ترجمه شوي او یا تألیف شوي آثار لري او هغه دادي.

د عبدالقدوس نجیب آثار:

۱ـ لارنس یادافغانستان پیرکرمشاه،دا کتاب له اردو څخه په ۹۳ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د ۱۳۴۰ هـ ش کال د مطبوعاتي جوایزو له پاره کاندید شوی وه.

۲ـ واقعات رویدادبغاوت بچه سقاو: له اُردوڅخه دري ژباړه چې د ۳۰ مخونوپه شاوخواکې په ۱۳۷۶هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

۳ـ جغرافیهء پښتونستان جنوبي ـــــ دا کتاب د ۱۰۴ مخو په اندازه په دري ژبه لیکل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ نواب امیرخان سالارزی د ټونګ درياست مؤسس چې د اکبرشاه یوسـفزي تالیف دی:
دا کتاب له اردو څخه په ۹۰ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د پښتو ټـولنې په کتابخانه کې خوندي دی.
۵ـ متن بیانیه خان عبدالغفار خان در دادګاه لاهور ـــ دا رساله له اردو څخـه په دري ترجمه شوې ده.
۶ـ زیب النساء بیګم: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او پـه ۱۳۲۵ هـــ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۷ـ د کوه نور الماس: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول خپور شوی دی.
۸ـ خوني غل : دا قصه له اردو ژبې څخه په پښتو ترجمه شوې او د ۱۳۳۴ هـــ ش کال د طلوع افغان په اخبار کې په مسلسل توګه خپره شوې ده.
۹ـ د کندهار پخواني فضلاء: دا تألیف شوی کتاب د ۱۳۳۲ هـ ش کال د طلـوع افغان د اخبار په ۸۰ ګڼو کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۰ـ د ژان ژاک روسو دوې مقالې : دا کتاب له اردو څخه ترجمـه شـوی او پـه ۱۳۳۵ هـ ش کال اوبیا په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې د طلوع افغان پـه اخبـار کـې مسلسل خپور شوی دی.
۱۱ـالدخان : یوه وړوکې رساله ده چې له عربي څخه ترجمه شوې او په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې خپره شوې ده.
۱۲ـالهاویه : د مصطفی لطفي منفلوطي یوه افسانه ده چې له عربي پـه پښـتو ترجمه او په طلوع افغان کې مسلسله خپره شوې ده.
۱۳ـ الاحنجه المتکسره او مضجع العروس : د جبران خلیـل دوې افسـانې دي چې له عربي څخه په پښتو ترجمه او په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې په طلوع افغـان کې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴ـ آراکوزیا: دا کتاب د کندهار د تاریخي وضعیت تر اسلام د مخه او وروسته بیانوي.(۷: ۱۲۸۳)

همدارنګه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب د یو شمیر نورو اثارو او د وفات تـاریخ په باب معلومات چې په پښتو تذکرو کې یې ذکر نه وو راغلی مـا د کنـدهار د فرهنګیانو څخه ترلاسه کړل دلته یې وړاندې کوم:

۱۵ـ افغانستان درسال ۲۰۰۱ میلادی (از طالب شاهی تا حامد شاهی) ۹۰مخه.

۱۶ـ طالب شاهی او دهغه ناوړه اثرونه ترجمه په ۶۰ مخو کې.

۱۷ـ مجله الاحکام الشرعیه : دوه ټوکه جلد الاول ، جلد الثـاني پـه دري ژبـه ترجمهشوې ، تعلیقات او تحشیه د ارواښاد له خوا پر لیکل شوېاو د ۱۲۰ مخونو په شاوخوا کې ده.

۱۸ـ رونې اوښکې یا دپردېس سوغات :۱۱۸ مخه شعري ټولګه ده.

۱۹ـ خوشا ل ختټک : په اردو ژبه یې لیکونکی دوست محمد کامـل او دپښـتو ترجمه یې دارواښاد له خوا تر سره شوې او د ۸۰ مخونو په شاوخوا کې دی.

۲۰ـ دعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد دمړینې ګزارشات ، انځورونه ، شـعرونه او نظریات، ۳ ټوکه.

۲۱ـدعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد ژوند لیـک، علمـي ، ادبـي ، کلتـوري او سیاسي کارنامې د مرګ تر ساعته پورې ،۴۵ مخه.

۲۲ـتاریخ وقوعات افغانستان از سال۱۸۰۰ - ۲۰۰۰ میلادي.

۲۳ـ پښتو معاصر لیکوال (همدا تذکره).

استاد عبدالقدوس نجیب د ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه چې د جولاي دمیاشتي د اوومي سره سمون لري د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالـت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی د افغانستان د وخـت د نهو بجو په شاو خوا کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې هدف:

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هــدف دادی، چــې د پښــتو د معاصــرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړی سره پټلیس شي او دا لړۍ لکه څنګه چــې ده زمونږ په فرهنګي تاریخ کې ځای ونیسي.

ما په همدې نیامت دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې ددې تذکرې ځینــې لیکوال او شاعران تردې تذکرې د مخه د پوهاند رښتین او اســتاد خــادم پــه تذکره کې معرفي شوي دي او بیا وروسته د اوسني لیکوال په دریو ټوکونو کې هم راغلي دي، خو بیا هم ځینې داسې لیکــوال او شــاعران پکــې شــته چــې تراوسه بل ځای نه دي معرفي او د نورو(معرفي شویو) شاعرانو او لیکوالــو پــه سوانحو کې ځینې داسې خبرې شته چې یې د شــرح حــال د بشــپړتیابه پــه مراتبو کې له څېړونکو سره مرسته کوي.

د څېړنې میتود:

د دې تذکرې په لیکلو کې ما له دوو میتودونو څخه کار اخیستی دی:

(۱) د تذکرې متن: د تذکرې متن مې د تدوین له معاصرو روشــونو ســره ســم تدوین کړی دی، هغه شرایط چې د تدوین روش شناسي ښوولي دي.

(۲) د اثر د سریزې او تعلیقاتو میتــود: د دې تــذکرې د بشــپړتابه او د مــوادو توضیح په منظور پر تذکره سریزه او تعلیقات ما لیکلــي دي، د دې ســریزې او تعلیقاتو د تحقیق میتود تشریحي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې شالید

د هر تحقیقي اثر د بشپړولو په موخه څېړونکی اړ دی د موضوع د لا ښه وضاحت په منظور له تخنیکي پلوه ورته یو عنوان پسمنظر یا په ساده اصطلاح شالید نومېږي و کاږي. له دې څخه د محقق او څېړونکي هدف دا وي چې خپل ځان او لوستونکو ته دا معلومه کړي چې ایا کومه موضوع چې مور د تحقیق په موخه انتخاب کړې پخوا تر موږ کوم ښاغلي پرې کار کړی که نه.

په داسې مواردو کې موږ هم اړ یو چې په یاده لړۍ لږ غوندې رڼا واچوو، دغه تذکره (پښتو معاصر لیکوال) د دیرشمو کلونو په جریان کې ښاغلي عبدالقدوس نجیب لیکلې ده، په مستقل ډول تراوسه نه ده چاپ شوې اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده. په دې تذکره کې ۳۱ شاعران او لیکوال معرفي شوي دي چې د لیکوالو او شاعرانو سوانح په کې بشپړې نه وې اړتیا وه څو د دغو شاعرانو او لیکوالو شرح حال په کې بشپړ شي. په همدې خاطر ما تصمیم ونیوه چې په تذکره کې د راغلو لیکوالو او شاعرانو د سوانحو د بشپړتابه لپاره په باندې تحشیه، تعلیق او سریزه د ماسترۍ د تیزس موضوع په حیث انتخاب کړم، د موضوع د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خوا زما د تیزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق او سریزه) تر عنوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیزس په بشپړولو کې مې د علومو اکاډمۍ کتابتون، د جمهــوري ریاســت د کتابخانې، د کابل پوهنتون کتابتون او ځینو نور کتابخانو څخه استفاده او د یو شمیر استادانو او فرهنګیانو سره مرکې کړې دي او تیزس مې بشپړ کړی دی. باید وویل شي چې په دې تذکره کې داسې شاعران هم شته چې په نورو پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نه دي راغلي او یواځې ښاغلي نجیب یــې شرح حال راوړی دی. په دې هیله چې دغه تیزس د پښتو ادبیــاتو تــاریخ پــه برخه کې د استفادې وړ وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې اصلي متن

۱-۱ د پښتو ژبې معاصر ليکوال:

زموږ يوه تکړه اديب ښاغلي نجيب د پښتو ژبې د ادب د بڼ د بلبلانو د پېژندګلوۍ دپاره د پښتو ژبې د معاصرو ليکوالو په نامه يو کتاب ليکلى دى چې تر خپله وسه پورې يې د پښتنو ليکوالو پر ژوند، افکارو او نظرياتو باندې ښه روښنايي اچولې ده.

نو د يوې خوا موږ د نوموړي کتاب د ليکونکې قدر کوو او د داسې ګټورو کتابو په ليکلو کې تر دې لا زيات توفيق ورته غواړو او د بلې خوا د دې دپاره چې د طلوع ګران ويونکې له هغه څخه استفاده وکې نو د دې پسه موږ د نوموړي کتاب د تخلص د هجا د حروفو په ترتيب سره په مسلسل ډول خپروو.

۱-۲ آشنا

عبدالباري آشنا، د ملا محمدنور آخند زوى په خټه بختيارى، يو د ښو احساساتو لرونکى تعليميافته ځلمى دى، تقريباً دوه کاله کېږي چې تحصيلات يې په موفقيت سره پاى ته رسولي دي، او د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې د ښوونکې په حيث سره کار کوي، که څه هم نوموړى په فارسي او پښتو ژبه مضامين ليکلاى سي مګر ميل او مينه يې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ليکني و خوا ته زښته ډېره ده، دى وايي "که پښتانه غواړي چې پښتو ژبه وروزي او دا قول يې په صدق سره وي نو بايد دې خوا ته ډېره توجه وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله ژبه له هره حیثه ثروتمنده کې، که داسي نه وي نو خدای خبر چې پښتو به پښتو کېږي او د پښتنو به ارمان په خېژي"، له دې څخــه معلــومېږي چــې محبت یې له خپلې مورنۍ ژبې سره د هومره افراط و حد ته رسېدلی دی چــې او اندازه نه لري.

د انګلیسي ژبې له آثارو څخه خو بشپړه استفاده اخیســتلای ســي، ګمان کوم چې په عربي ژبه به هم لږ لږ پوهېږي، د منثورو او منظومو آثارو لــه ویلو څخه یې دا معلومېږي چې د وطن د اعتلا او اصلاح ډېر ډېــر خــاطرات او امیدونه یې په زړه کې پټ ساتلي دي، د تحصیل په زمانه کې بــه یــې ګــاهي ګاهي ځني آثار د وطن په جرایدو کې لیدل کېدله، مګر دا دوه کاله کېږي چې ببخي چپ دی، نه یم خبر چې د وظیفوي موانعو له حیثه څخه څه نه لیکــې او که په دې ځوانه ځواني کې ستړی سوی دی؟

زه له ښاغلي آشنا څخه خواهش کوم چې باید داســي ژر ســتړی یــا مایوسه نه سي او خپل د پښتو او پښتونوالي خدمت ته د قلم لــه لاري څخــه چې ایماني او وجداني وظیفه یې ده بیرته دوام ورکې، که ګران ویونکې غواړي چې د ده د کلام نمونې ووینې د طلوع افغان د ورځپاڼې د (1327 _ 1328)ســنې کلکسیونونو ته دې مراجعه وکې.

۱-۳ آریا

محمدنجیم آریا د خان محمد زوی په ختہ ګردېزی، د طلــوع افغــان د اخبــار اوسنی چلوونکی یو اخلاقي، متحمــل او متواضــع، اعتــدال پســنده او د ښــو احساساتو لرونکی ادیب دی، نشریات یې د وقت او زمان له مقتضا ســره ســم دي، له نویسنده ګۍ سره یې د عین متعلمۍ له زمانې څخه مینه درلوده.

په (1321) سنه کې چې د حبیبې لیسې څخه په اعلٰی درجه سره فارغ التحصیل سو نو فوراً یې د نوموړي ذوق له خاطرو څخه د مطبوعاتو په مستقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياست کې مقرره کی، د (1326)سنې په ابتدا کې يــې د لياقــت او اهليــت لــه خاطرو څخه خارجه وزارت له نوموړي رياسته څخه د تبديلی خواهش وکی، د (1328)سنې د جوزا په مياشت کې د زيات فعاليت په نتيجه کې په ډهلي کــې يې د مطبوعاتي آتش دنده په غاړه کې ولوېدله، سره له دغسي درنو وظيفــو د ده ميل د نګارنده ګی او ادب و خوا ته زيات و، هر رنګه مهمو چوکېو د ده آزاد روح چې د ادب په فضا کې روزل سوی و، نه سوای اېلولای نو هغه و چــې پــه (1329) سنه کې بيرته مطبوعاتي صحنې ته راغی او د انيس د ملي ورځپاڼي په مديريت سره مقرر سو، هغه روش چې ده له ثقافتي او نشرياتي حيثه څخه په نوموړې جريده کې کړی دی، د ډېري ستايني وړ دی، د (1332)سنې د حمل په مياشت کې د صلاحيت لرونکې مقام له خوا د طلوع افغان د چلوونکې په حيث وټاکل سو، له هغي زمانې څخه چې دلته يې په کــار پيــل کــړی دی، عــلاوه د اخبار پر چلولو باندې يې د نوموړي مديريت د کتابخانې تنظيم تر پخــوا ســم کړی او د پوهني ننداري مفيده علمي موّسسه يې پرانيستلې ده، لا پــه پســې دی چې د تودې د افکارو د تنوير له پاره نور عصري وسايل لا هم غونډ کــې، د ليکني طرز يې اجتماعي رنګ لري، ګاهي ګاهي د نــړۍ پــر سياســي واقعــاتو باندې ښه په زړه پورې تبصره هم کوي، نوموړی پر هغو ليکوالــو بانــدې چــې فارسي يې ژبه ليکني کوي او پښتو يې نه وي زده، سخت انتقاد نيسي، منظوم مضامين يې زما تر نظر نه دي تېر سوي، منثور مضامين يې کــه غــواړي چــې ګران ويونکې ولولي د (1331)سنې د انيس کلکسيون دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۴ ارشاد

محمدشاه ارشاد د عبدالخالق زوی، د کوهدامن او اوس د کابل اوسېدونکی، د فارسي او پښتو ژبې یو زبده لیکونکی او په عربي علومو کې پوره واک لري، نوموړی د عربي دارالعلوم تر فراغت څه موده وروسته د کابل د حقوقو په مدیریت کې مقرر سو او دغه وظیفه یې په ښه ډول سره اجرا کړه. بیا څه وخت د جمعیت العلماء غړی هم و، د څه مودې له پاره د حی الفلاح په مدیریت انتخاب سو، پسله هغې څخه یې د طلوع افغان د ورځپاڼې په مدیریت سره تقرر پیدا کی، تقریباً دوه کاله یې دا جریده چلوله، بیا کابل ته تبدیل او هلته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د مشاور په حیث سره وټاکل سو، تر اوسه پورې پر هغه وظیفه باندې باقي دی .

ارشاد یو تجربه کاره او د عصر و زمان د ایجابه سره مطاب کارکوونکی دی، مضامین یې یو نوع اجتماعي او تنقیدي رنګ لري چې د وخت د اقتضا سره یې سم نشروي، که ویونکې غواړي چې له مضامینو څخه یې حظ واخلي د طلوع افغان د تېرو کلو کلکسیونونه دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۵ ابوالوفا

محمود شاه ابوالوفا د مولوي مبارک شاه زوی اصلاً د قندهار او یو جید عــالم او د پښتو ژبې د لغاتو یو زبردست محقق او لیکونکی دی، پرتــه د دې ژبــې لــه لیکني څخه یې په عربي ژبه هم ډېر کتابونــه لیکلــي او د عربــي ممــالکو پــه مختلفو ځایو کې یې نشر کړي دي، که څه هم له وطنه څخه لیري په هند کــې د پردېسی په حال کې شپې او ورځې صبا کوي او د وظیفوي موانعاتو له لاملــه د سر و ګرولو ته نه دی خلاص، مګر سره له هغه یې خپله مورنۍ ژبه پښتو نــه ده هېره کړې، ګاهي ګاهي خپل خواږه مضــامین او مفیــد فرمایشــات پښــتو ټولنې ته را استوي، لیکني یې تل د پښتو ژبې د لغاتو د څېړني او حل و فصــل کولو په شاوخوا کې دي، د ده مقصد لــه دې لاري څخــه دا دی چــې دا ژبــه د پردیو ژبو له لغاتو څخه مستغني کې، هغه کومکونــه چــې ده د پښــتو ژبــې د قدیمو شاعرانو د دېوانونو په را استولو کې د پښتو ټولنې سره کړي دي د ډېــر قدر وړ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۶ الفت

ګل پاچا خان الفت د میر سید پاچا خان زوی ډېر فاضل او د پښتو معلوماتو څښتن دی، په پښتو او افارسي ژبه کې خو په ښېځي آزاده پیمانه سره لیکنه کولای سي، تر فارسي د پښتو سره چې مورنۍ ژبه یې ده زیاته مینه لري او څه چې یې لیکلي دي ګرده په پښتو دي. د فارسي ژبې کوم اثر خو یې تر اوسه پورې زما تر نظر نه دی تېر سوی.

په مطبوعاتي نړۍ کې پسله مدیریت، ماموریت، عضویت او د اخبار د نګارندګۍ له دندو څخه دا دوې دورې کېږي چې د زیات اهمیت او لیاقت له خاطرو څخه یې د مشرقي خلک په شورا کې د وکالت په حیث سره ټاکې، ګرچه ما ښاغلی الفت رویتاً نه دی لیدلی مګر له لیکنو او خوږو منظومو څخه یې د ملي درد او زیاتو احساساتو لرونکی بولم، د شعر او کلام و نمونې ته یې څه حاجت نسته، آثار او اشعار یې د وطن په مطبوعاتو کې هومره چاپ سوي دي چې بیان یې نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۷ ايوبي محمدانور

محمدانور ايوبي د محمدايوب زوی، يو فهيم او عالم سړی دی، چې اوس يې عمر 50 کالو ته رسېږي. په قندهار کې يې ابتدايي تحصيلات و سر ته ورسول او د مطالعو او تجربو له کبله يې ډېر معلومات حاصل کړه، نوموړي د وطن په اکثرو ادارو کې رسمي ماموريتونه کړي دي، خو اوس پر خپله مځکه باندې حاضر او بزګری ته يې مخ سوی دی.

دی د پښتنوالي، کلک عزم او حريت خاوند دی، چې يو کار ته يې مخ سو تر څو چې سر ته يې ونه رسوي له خپل عزم څخه نه اوړي، په عين حال کې متدين او په زړه پاک او صاف سړی دی. اکثره وخت د کتابو خصوصاً د ديني موضوعاتو په مطالعه تېروي، په اردو ژبه پوهېږي او له عربي څخه هم استفاده کولای سي. په اشعارو کې يې شعري سلاست زيات ليدل کېږي. پخوا يې ډېر منظوم مضامين په اصلاح کې خپاره سوي دي، مګر اوس يې انزوا اختيار کړې او اشعار نه وايي، د مضامينو رنګ يې اجتماعي دی، اشعار يې چنداني نه دي ويلي..

۱-۷-۱ د محمد انور ايوبي د کلام نمونه :

مسلمان به عقلمند وي بلندخياله
بې کوښښه هيڅ کار نه ځي پر مخ باندې
هوښيار بوله چې په کار کې کوښښ کاندي
له ويلو سره سم که دي عمل وي
فايده مند به دي نو هله دا ويل وي
زيات ويلو به هوښيار ته حاجت نه وي
په يوه نکته سي پوه که غفلت نه وي
مسلمان به به عقلمند وي بلندخياله
وي مسلک بې د اصلاح له قيل و قاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکم عـــزم پـــه خپـــل رب بـــې توکـــل وي
لـــوی نامـــداره پـــه دنيـــا کـــې بـــه اول وي
اتحـــاد او اتفـــاق بـــه يـــې خاصـــه وي
صـــداقت، وفـــاداري بـــه يـــې پېشـــه وي
د وفـــا او د ســـخا بـــه وي لـــوی غـــر
هـــم شـــجاع او دلاور بـــه وي عســـکر
چـــې خـــاطر يـــې لـــه ايمانـــه منـــور وي
نېـــک اخلاقـــه، نېـــک خصـــلته نېـــک ســـير وي
وي ظـــاهر يـــې لـــه باطنـــه ســـره ســـم
حـــق ويـــل کـــا، نـــه ځـــه زيـــات او نـــه ځـــه کـــم
دا نـــارې وهـــي کـــه څـــه يـــې لـــږ اثـــر دی
د وطـــن پـــه غـــم غمجـــن "محمـــدانور" دی

۱-۸ ايوبي

غلام محی الدين ايوبي د محمدانور ايوبي زوی د (۲۶) کالو ځلمی، د اخلاقـو او مذهبي قيوداتو زښت ډېر پابند دی، له پښتو او پښتونوالي سره خاصـه مينـه لري. د قومي تعصب منحوس عناصر يې عصري تعليم وژلي او محوه کـړي دي. دی صرف ځان مسلمان او پښتون ګڼي، د پښتو سره يې د مورنۍ ژبې توب لـه خاطرو څخه د ډېري مودې راپدېخوا د ليکني ټينګه علاقه نښلولې او د عـين متعلمۍ د زمانې څخه لا پر تعليمي موانعو سربېره نه وه هېره کړې.
ښاغلی ايوبي (12) صنفه د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې سر ته ورسـول او وروسته تر هغه په کابل کې د ادبياتو په فاکولته کې په تحصيل لګيا ســو او تېر کال د هغې فاکولتې څخه بريالی راووت او څو مياشتي دمخه د قنـدهار د مطبوعاتو په مديريت کې د لومړي ځل له پاره د آژانس د مامور په حيث مقـرر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو اوس سربېره پر دغه د مطبوعاتو معاون هم دی، د هغه وخت راهیسي چې نوموړی مطبوعاتو ته راغلی دی، د طلوع افغان په اخبار کې یې ډېر تحول پېښن کړی او غواړي چې نوی رنګ ورکړي، دی د وطن او قوم د ترقۍ ډېر شوقمن او اصلاحات غواړي، په ژوند کې یې اعتدالي روش غوره کړی او د اعتدال پر خوا دی، اخلاقي ژوند خوښوي او له غرض څخه خالي دی، د هر ډول اجتماعي مضمون پر لیکلو قادره دی، پخوا یې منظوم مضامین ډېر ویل خو اوس یې ډېر شوق د نثر نویسۍ خوا ته دی، مګر تر نظم یې نثر خوندور دی. د ده منظوم او منثور مضامین د وطن په اکثرو جریدو کې لکه طلوع افغان، انیس، اصلاح، کابل مجله، زېری، ژوندون او نورو کې چاپ سوي دي. ښاغلی ایوبي په انګلیسي ژبه کې پوره واک لري او له انګلیسي ژبې څخه یې ځیني ترجمې هم کړي دي.

ده د قندهار د علماوو او پوهانو یوه رساله تالیف کړې ده چې تر اوسه پورې نه ده چاپ سوې. د مرحوم مخلص رباعیات د ده په اهتمام او تصحیح سره چاپ سوه.

۱-۸-۱ د ایوبي د کلام نمونه :

رنګ دې ورک سي د دې هسي مختورن
په کار نه دی د ځلمیانو تش فېشن
پوه هغه دی چې ودان کړي خپل وطن
عاقبت به لوړ معراج ته ورسېږي
هغه څوک چې اوس حاصل کا علم و فن
چې غمخوره د دې خاوري ملت نه وي
رنګ دې ورک سي د دې هسي مختورن
په ظاهره که ځان پاک ښيي ملت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه بـــاطن کـــې لـــوی خـــاین وي د وطـــن
ځــان ځــاني ســوله قیامــت نــه دی نــو څــه دی؟
ځلــه بېــل يــې کــړه يــاران د خپــل ګلشــن
پــه ټــول عمــر هــيڅ مايــل علــم تــه نــه ســوو
جهالـــــت لا هـــــم بربـــــاد کـــــړو واړه نـــــن
کــــه دغــــه زمــــوږ احــــوال وي چــــې مــــي ووې
خـــدای خبـــر چـــې يـــو ذره بـــه ســـو ســـودمن
لــږ څـــه هـــوښ دي ســـر تـــه درولـــه اې وروره!
رب دپـــــاره پـــــر دې حـــــال دي ســـــه غمجـــــن
دا غفلـــت دی ملتفـــت عمـــل تـــه نـــه ســـوې
کـــه دانـــا يـــې ډېـــر عمـــل کـــا لـــږ ګفـــتن
"ايـــوبي" دغـــه وينـــا دي ځـــان تـــه وکـــړه
څـــه چـــې وايـــې عملـــي کـــا خپـــل ســـخن

۱-۹ ايوبي محمدنادر

محمدنادر ايوبي د محمدسرور ايوبي د تاجر د جريدې د موّسس زوی، يو د ښو اخلاقو لرونکی تکړه ځوان دی. هغه زياته مينه چې دی يې د خپلې مورنۍ ژبې (پښتو)سره لري د ډېري ستاينې وړ ده. اوس د حقوقو د فاکولتې محصـل دی، په انګليسي ژبه ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ استفاده اخيستلای ســي، د ليکني طرز يې اجتماعي او اصلاحي دی، منظوم او منصــور مضــامين لــيکلای سي، د ده يوه ښه رساله د طلوع افغان په ورځپاڼه کې د "سپين او مرغلره" پــه نامه خپره سوېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۹-۱ د کلام نمونه:

هغـــــه کـــــس بــــه ســــي نېکنــــــام
چــــې ښــــه خُلـــــق لــــري مــــدام
دغــــــه ژونــــــد درنـــــه تېر بېــــــږي
بـــــــدان تېـــــر ســــــوله ناکــــــام
د نېکــــــــــی هــــــيڅ زوال نســــــــته
ښــــه بــــه واخلــــي تـــــل انعــــام
ځـــوک چـــې دام ايـــږدي و بـــل تـــه
هغـــــه بنـــــد ســــي پـــــه خپــــل دام
ســـــود و زيــــان دي ټولـــــه خپـــل دي
کـــه نېـــک نــــام ســــې يــــا بــد نـــام
هـــــــر څــــــه ښــــه دي د نېکـــــانو
نېکـــــــــــان ټولـــــــــــــه دي آرام
چــــې هـــــر چــــا ســـره بـــدي کـــا
څــــوک بـــــې نــــه کــــا احتـــــرام
څـــه چـــې بـــد وي تـــه يـــې پر بېـــږده
پـــــه ښــــو تــــل کانــــــده قيــــام
کـــه ښــه نــه ســــې "ايـــوبي" تـــه
څــــه پـــــه کـــــار دی تــــش کــــلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۰ ایوبي غلام فاروق

غلام فاروق ایوبي د حاجي محمدانور ایوبي زوی د احمدشاه بابا د لیسې زده کړی دی، چې نوی د لیکني میدان ته راغلی او غواړي د خپل ورور غلام محی الدین ایوبي په څېر پښتو او پښتنوالي ته خدمت وکړي، د ده دا حس ډېر د قدر وړ دی، په منثورو او منظومو مضامینو کې بد نه دی، قوي امید سته چې د خپل مشر ورور په لارښوونه سره به په دې مسلک کې یو تکړه ځلمی سي، د کلام طرز یې عشقي دی.

۱-۱۰-۱ د شعر نمونه:

د جدایی رغ

مبتلا هسي په غم د جانان چا کړم؟
د خپل ګل غخه جلا په ارمان چا کړم؟
لېونی ګرزم د خلکو په نظر کې
خبر نه یم چې پر دې لار روان چا کړم؟
سرې لمبې د بېلتانه راباندې ګرزي
نه پوهېږم په دې اور کې سوزان چا کړم؟
د همزولو له ټولی یم راوتلی
په دې ژوند کې نن په اه و فغان چا کړم
دا عزیز وطن پر ما باندې انګار سو
د شېرین حیات په ترخ کې ګریان چا کړم؟
"ایوبي" وم شکایت مې له چا نه و
اوس حیران یم مبتلا په خپل ځان چا کړم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱ اخلاص

عبدالخالق اخلاص د ملا جان اخندزاده زوی د چغسرای د دهوز په مقام کې زېږېدلی دی. د فقه او نظم کتابونه یې د خپل پلار څخه، حدیث او ځینې نور یې د وطني علماو څخه ویلي دي. د ماموریت په خوا کې یې د غند کاتبي، د شورا د وکالت دورې تېرې کړې دي، په (1316) سنه کې د انجمن عضو سو په پښتو او فارسي کې نظم او نثر لیکې، د نظم او نثر نمونې یې په انیس او کابل مجله کې سته. عبدالخالق په نظم کې خپل تخلص (اخلاص) لیکي، ده دا لاندې کتابونه لیکلي دي-:

۱ـ استقلال : په دې کتاب کې د افغانستان د محمدزایي شاهانو تاریخ او د استقلال موضوع په پښتو نظم لیکل سوېده، دا کتاب چاپ سوی دی.

۲ـ تصحیح التلاوت یې د قرائت په علم کې لیکلی دی.

۳ـ نهضت پښتو : په دې کتاب کې د پښتو لغتونه د فارسي په نظم کې د نصاب الصبیان په اصول راوړل سوي دي، دا دوه کتابونه، نه دي چاپ سوي.

۱-۱۱-۱ د اخلاص د نظم نمونه :

پوه او ناپوه

پښتو کې یو متل دی د ناپوه په باره
کم عقل له کوتک دی او هوښیار له اشاره
ناپوه کله پوهېږي د دنیا په باریکو
هر څو که ورته وواېې د عقل سپاره
ناپوه د هوښیار په مصلحت نه راځي کله
هیچا څخه د یو کار نه کوي دی استشاره
که څه یې د پردي په مخکې وواېې په ورو
دی کېدي په بازار کې کوتکې په نغاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لا دا عجبــه زياتــه چــې نــاپوه نــه گڼــي ځــان
هـــوا تـــه يـــې پـــروا کـــړي د علـــم طيـــاره
خو خير که دی په دې څـه پوهېـدلی لـږ و ډېـر
چـا ځلــه بــه راوړلای د نــاپوهو پــه شـــماره
نادان مه گڼـه هغـه چـې لـه چـا کـوي پوښـتنه
يا ځان ورتـه ښـکاربږي لـه بـل چـا نـه بېکـاره
نادان هغه باله شي چـې يـې نـه وي عقـل خپـل
هـم نـه کانـدي لـه کبـره لـه بـل چـا اسـتعاره
د احمق پوه پـه دنيـا د تـوري وار دی يـا د شـل
ويشـــتل پـــه تپانچـــه دي يـــا وهـــل پـــه کټـــاره
هوښـــيار هغـــه ســـړی دی رشـــتيا "عبدالخالقـــه"
چې ځان کـړي د نـاپوهو لـه مجلـس نـه کنـاره

نوټ-:

د ښاغلي اخلاص پوره شهرت ځکه چې ما ته نه و معلـوم نـو لـه دې جهته څخه مي د ده سوانح د ښاغلي خادم په قلم ليکل سوې او د (1318) سنې په سالنامه کې خپره سوې وه، کټ مټ ښېله څه زياتوني څخه رانقل کړه.

۱-۱۲ ايازي

ښاغلي محمداعظم ايازي د محمداسلم زوی يو عالم او پـر پښـتو ژبـې مـين ليکونکی دی، تحصيلات يې په هند کې تر لسم صنفه پورې پای ته رسولي، په انګليسي او اردو ژبه کې د بشپړو معلوماتو څښتن سوی دی، وختي چې وطـن ته بيرته راغبرګ سو، لمړی وار د قندهار په مکاتبو کې د معلم په حيث او بيـا د پښتو د ادبي انجمن په عضويت سره مقرر سو، هغه وخـت چـې د نومـوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انجمن نوم پښتو ټولنه سوه او د پښتو ژبې د نهضت دورې پیل وکی نو ایازي د صرف و نحوي د شعبې په مشرتوب سره وټاکل سو، عــلاوه د نومــوړي دونــي وظیفې پر اجرا باندې یې د کابل د لېسو د لوړو صنفو او د ادبیاتو د فــاکولتې و هلکانو ته هم د پښتو درس ورکاوه، په آخر کــې ببخــي د معــارفو وزارت تــه تبدیل او هلته یې د نوموړي وزارت د تدریساتو د ریاست د پښتو پــه څانګــه کې و خپلې مورنۍ ژبې ته ستر خدمتونه وکړه، یو څو عمــر یــې د جنــوبي د ولایت د معارفو د مدیریت دوره هم تېره کړه او بیا متقاعد سوی دی، د نظــم و د نثر لیکني او ترجمه کړي آثار یې اصلاحي او تبلیغي جنبه زیاته لري او بل د پښتو ژبې د صرف و نحوي د قواعدو جمع کول او رونول یې د زیات تقــدیر وړ دي، پرته د قواعد پښتو او لس زره لغاتو له اثر څخه یې بل اثر ما نه دی لیدلی، افواهي اورم چې الفاروق یې هم پښتو کړی دی، د نظم او نثر نمونه یــې ګــران ویونکې په انیس، کابل مجله او د پښتو په مجله کې کتلای او لوستلای سي.

۱-۱۳ ایازي محمد یوسف

ښاغلی محمدیوسف ایازي د محمدعلم زوی یو پوه ځوان او تکــړه ادیــب دی، رسمي تحصیلات یې په هند کې تر اعدادي پورې پــای تــه رســولي او د ښــو معلوماتو خاوند سوی دی، له انګلیسي او اردو آثــارو څخــه بشــپړه اســتفاده اخیستلای سي، په فارسي او پښتو ژبه کې پوه لیکــونکی دی، دی څــو عمــر معلم او بیا د طلوع افغان د اخبار معاون سو، هغه وخت چې مدیر یې کابل تــه وغوښتل سو نو د دغه اخبار د چلولو مهمه وظیفه د ده په غاړه کــې ولوېدلــه، تقریباً دیرلس کاله یې نوموړی اخبار په ډېر ښکلي ثقافت او ښه صورت ســره وچلاوه، پروسږ کال د قنــدهار د بلــدیې د ریاســت معــاون و، اوس اورم چــې بېکاره دی. ایازي یو زړه سواندی، معتدل مزاجه او د ښو افکارو لرونکی ســړی دی، په هر ځای او هر کار کې له عدم تشدد اولین کلامه څخه کــار اخلــي؟، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکني و نمونې ته يې حاجت نسته، که ګران ويونکې غواړي چې ودې لــولي د (1327)سنې کلکسيون ته دې مراجعه وکړي.

۱-۱۴ ايازي محمدانور

محمدانور ايازي د محمدعلم زوی، يو تعليم يافته اخلاقي ځــوان دی. دی پــه قندهار کې زېږېدلی او سن يې و (30) کالو ته رسېږي. پسله تحصيله څخه يې تقريباً دا يوولس کاله کېږي چې د قندهار په معارفو کې د معلمی يا سرمعلمی په حيث کار کوي، په انګليسي ډېر ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ اســتفاده اخيستلای سي، په طلوع افغان کې يې مفيد اجتماعي مضامين نشر سوي دي او ښې ترجمې يې هم کړي دي. دی د ښه فکر لرونکی او د وطــن پــه درد دردمند ځملی دی، منظوم مضامين يې ما نه دي ليدلي او نثر يې ډېر خونــدور او د معنٌی ډک دی، د کلام نمونه دې ګران ويونکې د طلوع افغان د تېرو کلو په ګڼو کې وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۵ احمدي

لعل محمد احمدي يو ډېر عالم، متواضع او معتدل مزاجه سړی دی. دی په 1328 سنه کې چې د عربي دارالعلوم څخه فارغ التحصيل سو نو دستي د بالامرغاب د محکمې د قاضي په حيث مقرر سو، د پښتو له شعر و شاعرۍ سره يې د عيني متعلمۍ له زمانې څخه مينه درلوده او هر کله به يې د کابل و مجلې ته ښه خوندور اجتماعي مضامين د نثر يا نظم ورکوله، دا څو عمر کښېږي چې ببخي چپ دی، ګمان کوم لکه چې د وظيفوي کارو ډېرښت دی غلی کړی دی.

۱-۱۵-۱ د احمدي د کلام نمونه:

پښتانه ويښ دي نن يې سور بيرغ ښان اېښی دی
پر دښمنانو ظالمانو يې لړزان اېښی دی
نوم د اجدادو به تازه کړي په رشتيا هيواده
پښتنو لاس د اتفاق نن پر قرآن اېښی دی
د قوم عزت او شرافت په ښه مړانه غواړي
ويښو زلميانو د وطن سر په ميدان اېښی دی
پښتون ولاړ دی هيڅ پروا د پاکستان نه کوي
پاکستان نه دی خوشي نوم يې پاکستان اېښی دی
زه يم خادم د پښتنو په ننګ کې سر ورکوم
ځکه مې نوم د پښتونخوا پښتونستان اېښی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدخواهان غواړي چې خپل طوق کړي د پښتون پــه غــاړه
ځکــه محــبس کــې يــې بنــدي فخــر افغــان ايښــی دی

يـــو مـــو هـــدف د پښـــتنو پښتونســـتان ښـــودلی
مرګ ته خوشحال يو بل هــدف مــو ګورســتان ايښــی دی

"احمــدي" وايــي يــا بــه ژونــد کــړو د ژونــدو پــه شــاني
يــا کوچيــدل مــو لــه جهــان ثخــه پيمــان ايښــی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۶ اڅک

ښاغلی نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی یو احساساتي او د ښې رواني لیکنې خاوند دی. د طلوع افغان د اخبار د معاونۍ په زمانه کې به یې کله کله ډېر خوندور اجتماعي، اصلاحي او تنقیدي مضامین لیکله، مګر دا څو عمر کېږي چې د اقتصادي مشکلاتو او د روزګار د ناګوارو حوادثو له لامله څه نه لیکي، مضامین یې مبتکر او مفید دي.

اڅک یو خوش خلقه، متواضع، محتاط او نرم طبیعته سړی دی، دایماً د لیکلو په وخت کې اعتدال مدنظر نیسي، که څه هم له مضامینو څخه یې اخبارونه ډک دي مګر لاندي منظومه یې د نمونې په ډول سره ګرانو ویونکو ته وړاندي کوم-:

۱-۱۶-۱ د اڅک د نظم نمونه:

غزل

ټوله کرښې لټوم د هر مکتوب
پکښې غواړم نښانه د خپل محبوب
لکه زه چې د خپل ځان په وير اخته يم
اخته نه و په يوسف پسې يعقوب
دغه دومره صبوري چې ما ځغملې
له دې زياته صبوري نه و ايوب
په تهمت د غمازانو مې زړه تنګ سي
پر ناحقه سوم رسوا په سل عيوب
كه څوک وڅکې د حيات اوبه ژوندی سي
زه ژوندی يم په حيات د زړه مرغوب
رنځوران د زمانې په نفس رنځور دي
زه بې رنځه زمانې کړمه مغلوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مي ځوک په درد دردمن نه ځوک دوا سـوه
د غنچې په شـان مـي زړه ډک لـه مطلـوب
کـه زاهـد د زاهـدۍ پـه لقـب مـوړ وي
ما په عشـق کـې دی مینـدلی ښـه مقلـوب
طوفـاني ابـر طوفـان غمـازه خـوار سـې
زه "اڅـک" کـړم زمـانې پـه زړه مجـذوب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۷اتم

سید حسن اتم د سید حسین زوی، سره له دې چې ژبه يې فارسي ده مګــر د پښتو ژبې د ليکني حق د خپل مات قلم په نيمکله ژبــه ســره ادا کــوي، د ده محبت د پښتو ژبې سره د زيات تقدير وړ دی. اتم سره له دې چې په ژوند کې هر راز مشکلات پر راغلي دي د نويسنده ګی قلم يې لــه ګوتــو څخــه نــه دی شېوه کړی، د خپل زخمي او ټوکر ټوکر زړه تاثرات د قلم پــه څوکــه ګــاهي د فارسي او ګاهي د پښتو شعر په صورت سره ليکــي، اکثــره فارســي اشــعار او مضامين يې په انيس کې چاپ سوي دي. د پښتو ژبې ځنــي ادبــي او اخلاقــي مضامين يې په(1327) کال کې په طلوع کې خپاره سوه. دې نوموړي پخــوا څــو کاله د قندهار د مطبوعاتو په مديريت کې رسمي وظيفه په صداقت سره اجــرا کړه او وروسته تر هغه يو څه وخت په ډيپو او بيا د معــارفو پــه مــديريت کــې مقرره سو، اوس د مرستون په رياست کې وظيفه دار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۸ احمدجان

احمدجان چې مشهوره په منشي احمدجان سره دی، د پښتو د ادب د آسمان ځلانده ستوری دی، ده د پښتو ژبې له پاره ډېر شانداره خدمتونه کــړي دي او ټول عمر يې په دې لياره کې تېر سوی دی، دی د اشنغر د تنگي دی، تنگی په اشنغر کې يو ډېر لوی کلی دی. دی په مولــوي احمــد او منشــي احمــد دواړو يادېږي، مگر په وروستني نوم زيات مشهور دی. منشي احمد د پښتو پــه ادب کې د قوي لاس څښتن او د يو لوی نوم خاوند دی، په تېره د پښتو په نثر کــې زيات حق او شهرت لري، ده ته موږ د پښتو د نثر د ميدان يو تکړه او غښــتلی پهلوان وايو، منشي احمد جان شعر کم وايي، شعر يې په زياته انــدازه نــه دی ليدل سوی اما په نثر کې د ډېرو غورو آثارو او تاليفاتو خاوند دی، برســېره پــر دې دی د پښتو په نثر کې د يوه نوي ليک موّسس هم باله کېږي، دی د پښتو د موجوده نثر يو زبردست پالونکی او د پښتو په نثر کې د يو ادبي مکتب خاونــد دی، د ده د نثر مکتب (1300)هجري سن څخه را په دې خوا شــروع کېــږي، د دې سن څخه پخوا د پښتو نثر داسي يو قوي مکتب نه دی پيدا کــړی، تقريبــاً پنځوس کاله پخوا ده د پښتو د نثر په کتابونو شروع کړېده او تر اوســه پــورې يې لا جوړوي، د اورېدو له قراره منشي احمدجان لا ژوندی دی او دا يې د عمر آخري شپې ورځې دي.

منشي احمد د ټولو انگرېزانو چې پېښور ته په څه منصب راځي او پښــتو زده کول غواړي استاذ دی، منشي احمد هغه سړی دی چې يو بل قوم ته د خپلــې ژبې د زده کولو وظيفه يې پر غاړه اخيستې ده. ده ډېر د پښتو څخــه نــاخبره خلق د پښتو په خوږو پوه کړي دي او دوی ته يې خپله ژبه ورياده کړېده. ده د پښتو د نثر لمن ډېره ارته کړې ده او تاريخي کېسې، حکايــات او داســي نــور خواږه خواږه آثار يې و پښتون قوم ته وړاندي کړي دي، د ده لمړی کتاب چــې د پښتو په نثر کې ليکل سوی دی او د ښو ښو قيصو مجموعه ده "گنج پښــتو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومېږي، بل يې د افغانستان تاريخ چې يو انګريز ليکلی ترجمه کړی دی، د دې تاريخ د لوستو څخه سړي ته معلومېږي چې منشي احمــد پــه پښــتو کــې د څومره اقتدار خاوند دی، په دې کتاب کې بلکل د ترجمې رنګ نه ليدل کېږي د ده نثر عموماً ډېر خوږ روان د پښتو پر محاوره برابر، په ټولو معنّی يو عصري او صحيح نثر بللی سو، منشي احمد جان د "قصه خوانی ګپ" او د "هغه دغــه" په نوم دوه کتابونه هم لري دا دواړه کتابونه هم ډېر خواږه، دلچسپ او خوندور دي، او د پښتو د يو ډېر خوږ نثر نماينده ګي کوي، پرته له دې ممکن چې نــور کتابونه هم ولري، مګر موږ ته فعلاً هم دا معلوم وه، د ده د نظمونو څخــه دا يــو لاندي نظم زموږ ګوتو ته راغلی دی چې دا دی اوس يې تاوس ته د ده د کــلام په نمونه کې وړاندي کوو.

۱-۱۸-۱ دمنشی احمد جان دکلام نمونه:

ژبه

پــه هــر دم پــه هــر زمــان پــه کــار ده ژبــه
د همـــه واړه جهـــان پـــه کـــار ده ژبـــه
نـــا اشـــنا اشـــنا کـــوي ســـره خبـــري
پـــه خبـــرو نـــزدې کېـــږي خلـــق ليـــري
چـــې د چـــا خولـــه کـــې خـــوږه ژبـــه غږېـــږي
د مچـــانو پـــه شـــان خلـــق پـــر بـــونېږي
د تـــورزن بـــه پـــه کـــار نـــه وي هـــومره تـــوره
لکـــه ژبـــه پـــه هـــر ځـــای کـــې وي منظـــوره
کاروبـــار د مصـــلحت پـــه ژبـــه کېـــږي
مصـــلحت د ســـلطنت پـــه ژبـــه کېـــږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــه کاتـــب دی کـــه کاغـــذ کـــه دی قلـــم
ټـــول د ژبـــې خـــدمتګار دي دم پـــه دم
پـــه مرغـــانو کـــې طـــوطي دی عزتمنـــد
دا پـــه دا چـــې ښـــې خبـــري کـــړي د خونـــد
مګـــر دوه شـــرطه پـــه ژبـــه کـــې ضـــرور دي
دغـــه دواړه ضـــروري پـــه ښـــه دســـتور دي
اول دا چـــې ښـــې صـــحيح کـــول خبـــري
چـــې خبـــري شـــي پـــه مثـــل ملغلـــري
بـــل پـــه بـــدو دي خولـــه نـــه خوځـــوي خپلـــه
تـــل دي ســـم پـــه انـــدازه وي لکـــه تلـــه
بـــده ژبـــه د ســـړي پـــه ځـــان بـــلا شـــي
خـــوږه ژبـــه د ســـړي چـــاپېر قـــلا شـــي
هـــر ســـړی د ســـړيتوب دعـــوی چـــې کانـــدي
ځـــان دي پـــوه کانـــدي پـــه ډېـــرو ژبـــو بانـــدې
پـــه يـــوه ژبـــه مطلـــب نـــه پـــوره کېـــږي
کـــه هوښـــيار وي هـــم لـــه ســـره نـــه پـــوهېږي
کـــه حـــاکم وي غـــور هـــيڅ نـــه شـــي کـــولی
کـــه عـــالم وي طالـــب نـــه شـــي پوهـــولی
پـــه ســـفر کـــې لکـــه نقـــش د دېـــوال
ګنـــګ ولاړ وي بـــې طاقتـــه بـــې مجـــال
خصوصـــاً چـــې پښـــتو ژبـــې تـــه حاجـــت
پـــېښ و ډېـــر زيـــاتي لـــه حـــده دا ســـاعت
احمـــد وکـــړ پـــه دا شـــان آســـان کـــلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي پــــوهېږي پــــرې كــــل واړه خـــــاص و عـــــام

نوټ:

منشي احمدجان د (1330 شمسي) كال د قوس پر پنځمه نېټه بانـدې وفات سوى دى، د ده د سوانح پورتنى مضمون مي د پښتانه شـعراء د دوهـم ټوک له كتابه څه كټ مټ رانقل كى.

۱-۱۹ رحمت الله بابا

يادونه:

د طلوع ګرانو ويونكو!

د ځينو معاذيرو له كبله مو ونه سو كړاى چې د پښتو معاصر ليكوال د تخلص د هجا په قرار په ترتيب سره خپار كړو، نو تر دې وروسته بـه تاسـي د پښــتو د مقتدرو ليكوالو او پخوانو اديبانو د ژوند شرح حال ولولئ.

"ايوبي"

حاجي ملا رحمت الله بابا د بلدي د عبدالله شاعر زوى د پښــتو ژبــې د شــعر و شاعرى په نړى كې يو نابغه فرد تېر سوى دى، دا د رحمن بابا لو ماتوونكى او د حميد بابا د ياد تازه كوونكى شاعر هسي پخه او پر شعري قواعدو باندې برابره طبع درلوده چې نظير يې غير له پخوانيو نظمي استادانو څخه اوس كم ميندل كېږي، پلار يې د قندهار له زبردستو شاعرانو څخه و، چې يو ضخيم دېوان يې په يادګار پرې ايښى او اوس په پښتو ټولنه كې بې طبعي پروت دى.

حاجي ملا رحمت الله بابا سره د مسكنته، ضـعيفتيا او يــا د زمــانې د نورو ناګوارو حوادثو په فشار راوړلو د پښتو او پښتنوالي له خدمته څخــه اوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کړه خالي، په ډېر کلک عزم او ټينګه اراده سره يې د مرګ تر آخرينو سوګليو پورې د شعر په موثره خوله سره د پښتو ژبې د ژوندي کولو او د پښتنانه کام د ويښولو بلغاکې وهلې، که څه هم د کويټ وچې ريګني مځکې به زمورږ د دې ګران سپين ږيري شاعر هډو پوست خپل جز ګرزول او اثر به يې لا نه وي پرې ايښی، مګر موږ دا د خپلې مورنۍ ژبې خواخوږی مين چې د شعر و شاعرۍ د آسمان ځلانده ستوری و، کله هېروو، هغه سپېڅلي روڼ احساسات چې د ده له پاکې سينې څخه راوتلي او د کاغذ پر بياض باندې ليکل سوي دي د ده ياد هر کله تازه کوي او دا خير باقي يې تل تر تله پورې ژوندی ساتي.

د شعري ابتکار يا د طبعي د پوخوالي له حيثه په دې زمانه کې لمړی سړی و، ده به تل د قديمو لغاتو څخه قافيه جوړوله او په دې ډول سره يې غوښته چې مړه لغات ژوندي کې.

۱-۱۹-۱ د رحمت الله بابا د شعر نمونه:

چې سړی وي پخپـل کـور کـې پخپـل ځـان اړ
څــه بــه هيلــه ورنــه وکــړي د جهــان اړ
نـــه پـــوهېږم مېنګـــاه ده د پمنـــو
کــه يــوازي زمــا پــه ځـان دي خپـل نوکـان اړ
د عـــدم پـــه کـــنج کـــې ښـــې آســـودګی وې
د وجـــود پـــر مېنــه ډېـــر ســوه پــه هجــران اړ
چـــې لـــري ورکـــړه لـــه هغـــو څخـــه کبـــږي
وبـــې نـــه ســـپموم څـــوک دی د ارمـــان اړ
چـــې پـــوره دی يـــو غنـــي پروردګـــار دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورتـــــه شـــــاه او ګــــدا دواړه د جهـــــان اړ
کائنــــات يــــې پيـــدا کـــړي او ســــاتلي
چې قــدرت کــې يــې بــې ســتني دی آســمان اړ
پــــر ســــپېرو خــــاورو دانـــې د تخــم پاشـــي
پــــه لـــو هيلــــه وي د فضــــل د بــــاران اړ
هيلــــه ښــــه ده اســـتغنا دي خپــل تــاوان دی
خـــو تــه اړ يــې درتــه نــه دی پــاک ســبحان اړ
د زړه غوښـــي مـــي خـــوړې دي و غمـــو تـــه
کـــه هـــر چېـــري پـــه عســـلو وي مچـــان اړ
لـــو تنګســـه ده راپـــه خـــوا کريمـــه خدايـــه
چـــې د مـــرګ محصـــل زمـــا ســـي پـــه ګرېـوان اړ
"رحمت الله" د خپل حبيب په مرسته خـلاص کــې
د بـــې وزلـــو پـــه کـــارو وي مربيـــان اړ.

۱-۲۰ بېنوا

ښاغلی عبدالروّف بېنوا د حاجي عبدالله زوی د پښتو ژبې لــه لمــړی درجــې ليکوالو او پخو اديبانو څخه دی، هغه ستر خدمتونه چې ده د خپلې مورنی ژبې د تقويې په لار کې کړي دي او کوي يې د ډېري ستاينې وړ دي، دی که څه هم په فارسي ژبه ښه خوندور مضامين ليکلای سي مګر عشق او علاقــه يــې لــه پښتو سره زياته ده.

يو څو عمر د پښتو ټولنې مدير و، بيا د داخلي نشـر ياتو پــه عمــومي مديريت مقرره سو اوس په دهلي کې مطبوعاتي آتشه دی.

بېنوا يو عالم او د ملي احساساتو لرونکی سړی دی، په عربي، اردو او انګليسي ژبو ښه پوهېږي، د ليکني طرز يې عموماً ادبي او اجتماعي دی، کلــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله پر بعضو مجهولو تاریخي قضایاو باندې هم رڼا اچوي، د شعر لیک یې روان دی کومه پېچپېده ګي او مغلقتوب نه لري.

۱-۲۰-۱ د بېنوا چاپ شوي آثار:

1 میرویس نیکه

2 پښتنې مېرمني

3 ادبي فنون

4 چند آهنګ ملی

5 د غنمو وږی

6 د دار مستتر پښتو څېړني

7 د ګیتانجلي ترجمه

8 د پښتو کلي 4 ټوک

9 د پیرمحمد کاکړ او رحمان بابا دېوانونه د ده پــه تصــحیح او تــدوین سره چاپ سوي دي.

10 نظری به پښتونستان، یوه وړوکې رساله ده.

11 د اقبال د مسافر ترجمه

12 پښتونستان

13 خوشحال ختېک څه وایي؟

۱-۲۰-۲ د کلام نمونه :

دا هم ژوند
څه خبر یم چې ژوندون دی
نه مو رنګ سته نه مو بوی سته
پخوا و اوس څله نه یو
او که ښورو خوشي هسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځان لوړو خوشي هسي
دا نه ګورو خوشي هسي
نه صغرى سته نه كبرى سته
هيڅ قياس كولاى نه سم
هر څه ځمه تاريكې ده
هر څه ستر ګي سره كش كړم
دغه مړ دى هغه مړ دى
هيڅ رڼا نه راښكار يږي
يو بينا نه راښكار يږي
څه وينا نه راښكار يږي
كار د زړه او د مغزو هيڅ
زه په لاس كولاى نه سم
څوک ځي پورته څوک ځي كښته
ستر ګي روڼې څه نه وينو
د ځان شهد ګنډېر بولو
دا د دې مهال ناورين دى
روڼ چېنى راته خورين دى
د بل مرچ راته شېرين دى
كله پاڅو كله پر ېوزو
ټينګ اساس تړلاى نه سم
په دېوال كې كوړ سورى دى
رنګ د ګل خوند يې د پياز دى
ته يې بم بولې ځان باز كړي
خو بوڼكى ځني خوځېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر سړی باندې غولېږي
هر مرغه تر ېنه بېرېږي
د وجدان وجدان نارې دي
خو يې زه ليدلای نه سم
که ته ولاړې پر غلطه
ته مې ولې په سنګړه
د کلو چوپړ چې زما و
او ما لار درته ښووله
بل ته هم وايې چې وله
هغه ټول ولاړی پر بله
په زړو ښېګڼې وکړم
يو شاباس موندلای نه سم
وزر سته الوته نسته
خوله لرو ږغېده نسته
خپل پايځې مو زولنې سوې
چا مات کړی مو وزر دی
دا د کو جادو اثر دی
ځکه حال داسې ابتر دی
زړه مې سوځي خوله مې پټه
د زړه درد ښودلای نه سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۱ رشاد

د ښاغلي رشاد پلار عبدالغفور نومېدی. رشاد يو ځيرک، خــوش خلقــه، حــق ويونکی او حساس ځلمی دی، چاپلوسي او مداحي نه خوښوي.

رشاد په 1312 سنه کې د عمر پر اتم کال باندې له مکتبــه څخــه پــه اعلی درجه سره فارغ التحصيل سو او پسله هغې يې خصوصي تحصــيل هــم وکړ، په اردو، انګليسي، عربي، هندي ژبو ښه پوهېږي او د سانســکريت ســره هم آشنايي لري او په عين حال کې ښه خطاط هم دی.

ښاغلی رشاد په 1312 کې د قندهار په مطبعه کې د مصحح په حيث مقرره سو، وروسته د قندهار د دريم مکتب په معلمي سره مقرره سو، تقريباً اته يا نه کاله يې د قندهار په ابتدايي مکاتبو کې معلمي او سرمعلمي وکړه، په پای کې يــې په 1322 سنه کې له معارف څخه د ښه خدمت جــواز واخيســت او د ارزاقــو د شرکت د شکري په شعبه کې د نماينده په حيث مقــرره ســو، دوه کالــه يــې همدغه کار وکی او پسله هغې څخه بيا د زرغون شرکت د محاسبې ســرکاتب وټاکل سو.

په 1325 سنه کې چې د بلديې په وکالت سره انتخاپ او د بلديې د انجمــن پــه رياست سره مقرره سو، دغه دوره يې لا نه وه پوره کړې چــې د بلــديې ټولــو وکېلانو د پاک نفسۍ او صداقت سره د بلديې په معاونۍ مقرر کړ، شپږ مياشتي يې د بلديې معاوني وکړه په پای کې يې د ځينو معاذيرو له کبله د بلديې څخه د جواز خواهش وکړ، او د ښه خدمت د تصديق جواز ورکړه سو. وروسته تر دې بيا اقتصادي شعباتو ته ولاړی او د چمن د ايجنسي د رياست له خــوا څخــه د دهلي په نمايندګي سره مقرر سو، تقريباً درې کاله يې د نومــوړي نماينــدګۍ دنده په ښه صورت سره اجرا کړه، وختي چې د ايجنســي رياســت لغــوه ســو دستي پښتون شرکت د خپل نماينده په حيث سره په بمبی کې مقــرره کــی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه کاله یې هلته نمایندګي وکړه، په پای کې ډېري پردېسی او جلاوطنی زړه ور تړوکر کړ بیرته وطن ته راغی او دلته یې د مرستون د ریاست په معاونی سره تقرر پیدا کی، اوس اورم چې د سترګو د خوږ له امله بېکاره دی.

۱-۲۱-۱ د رشاد شعر او شاعري:

رشاد زموږ د وطن له ښو شعراو څخه دی، چې په پښتو او فارسي شعر لیکلای سي، مګر سلاست د پښتو د شعر یې تر فارسي زیات دی، هر وخت چې یې زه منظومې وایم دا ګمان کوم چې د شیدا یا حمید یو تکړه شاګرد دی او یا بل میرزا حنان په قندهار کې پیدا سوی دی، اشعار یې ټوله اصلاحي، اجتماعي او اخلاقي دي، د عشقي اشعارو له ویلو څخه یې بد راځي، رشاد یوازي نظم لیکونکی نه دی، د نثر د مضامینو په لیکلو کې په فارسي او پښتو کې لوی لاس لري، اکثر منثور او منظوم مضامین یې د طلوع افغان او اتفاق اسلام په ورځپاڼه کې او د کابل په مجله کې نشر سوي دي، ځیني اردو مضامین یې د هند د همدرد سرحد او پایل په مجله کې هم زما تر نظر تېر سوي دي.

۱-۲۱-۲ د رشاد تالیفات:

رشاد یو منظوم کتاب (د بېلتون ږغ) په نامه سره لیکلی دی، او بل کتاب یې د قندهار تذکره الاولیاء نومېږي، اوس د ابوبکر صدیقد کتاب په لیکلو سره بوخت دی.

۱-۲۱-۳ د کلام نمونه یې دا ده:

مسلمانه ! یو وار وګوره یهود ته
چې پر خپله ککری خېژي مقصود ته
د بري په مینه مري په هغه اور کې
چې یې ته نزدې کېدای نه سې و دود ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی پــه ســر لــوبي کــوي د ننــګ پــه ډاګ کــې
تــا ژونــدون دی وقــف کــړی چنــګ و عــود تــه
دوی مــــلا وتړلــــه پاڅېــــدل خــــدمت کـــا
تـــه مجبـــور کړلـــې غفلـــت آرام قعـــود تـــه
لـــږ غیـــرت رالـــه پـــه کـــار دی د زړه څـــوکې
لـــږ کاتـــه رالـــه بایـــد دي خپـــل خمـــود تـــه
لاس تـــر زنـــي مـــه کښـــېنه زړګیـــه پاڅـــه
مـــایوس مـــه ســـه کـــار کـــوه و خپـــل بهبـــود تـــه
د هغـــه لـــه خـــوا ورکـــړه ســـي واک و لاس تـــه
چـــې غماشـــه لېـــږي قتـــل د نمـــرود تـــه
پـــه وړو شـــګو کـــې واک د بـــم مونـــده کـــړي
ابـــابیلي ګمـــاري جنـــګ د مـــردود تـــه
د هر بـــت پـــه پښـــو کـــې مـــه لغـــړه هوښـــیار ســـه
د بـــري هیلـــه ور وړه برحـــق معبـــود تـــه
شـــلم قـــرن یـــې څـــرک ویوســـت پـــه اتـــام کـــې
د ښـــرا تـــاثیر چـــې و و نـــوح و هـــود تـــه
د دردمـــن زړه پـــه لاســـو کـــې ســـره واوښـــت
چـــې فـــولاد لکـــه مـــوم نـــرم ســـو داود تـــه
چـــې خلیـــل یـــې د نمـــرود اور کـــې وســـات
او پـــه)کـــن(ســـرې عـــالم راغـــی وجـــود تـــه
خـــدای لـــوړ کـــړی پـــه هیچـــا نـــه غـــوزار پرې
کـــه لـــرو مـــوږ عقیـــده امـــر موعـــود تـــه
خدای مـــو لـــوی دی دیـــن مـــو لـــوړ دی موّمنـــانو!
دا مـــژده بـــه رســـوو و هـــر مولـــود تـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې یـــې ســـوې دېرونـــه د قـــام پـــه عشـــق ده
دا د زړه وینـــــې لېـــــږئ هغـــــه مســـــعود تـــــه
دوی ډېـــر ژغـــوري ځـــان اچـــوي خطـــر تـــه
ته کـــه وس مـــومې ډېـــر ســـوځې خپـــل ســـود تـــه
ســـــترګي وپرانځـــــه قـــــدرت ګـــــوره "رشـــــاده! "
چـــې لا څـــه راځـــي لـــه غیبـــو څخـــه شـــهود تـــه

نوټ:

د ښاغلي رشاد پورتنۍ سوانح د ښاغلي (ج) په قلم لیکل ســـوې او د کابل مجلې د (1327) کال په (18) ګڼه کې خپره ســـوې ده، مـــا پـــه لـــږ تغیـــر او تصرف سره رانقل کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۲ خواخوږی

محمدابراهیم خواخوږی د درمحمد زوی، زموږ د ګران وطن له ښو لیکوالو او د خوږو طبعو لرونکو شاعرانو څخه دی، چې په منثورو او منظومو مضامینو کــې ښه رانه ادبي تخیلات ځایولای سي، د لیکنې طرز یــې روان او اجتمــاعي دی، ګاهي وختي د عشقي شعر ته‌ې چې ادبي خوند هم لري لیکې.

دی د (1299ش) کال د حوت پر (۹) نېټه باندې په ماله جات نومي ځای کې چې د قندهار د ښار و جنوب غربي پلو ته واقع دی زېږېدلی او په (1306 ش) ســنه کې و ښوونځي ته داخل سوی دی، په (1318 ش) سنه کې د حبیبیــې د لېسې ښوونکی او په (1325) سنه کې د قندهار د لیلیې د مکتب منتظم و، وختي چې په (1327 ش) سنه کې نوموړی مکتب لغوه سو نو د احمدشاه بابا و لېســې تــه تبدیل او هلته یې د لوړو صنفو د پښتو، تــاریخ او جغرافیــې د مضــامینو پــه معلمي سره تقرر پیدا کی، اوس د هنــدوانو د ابتــدایي ښــوونځي معلــم دی، خواخوږی یو متواضع او د ښو احساساتو لرونکی ځوان دی، له هر چا سره پــه هره موقع کې خواخوږي توب او همدردي ښکاره کوي، که څه هم خــورا ډېــر مضامین یې په انیس، کابل مجله، طلوع افغان، عرفان او اتفاق اسلام کې خپاره سوي دي، مګر لاندنی منظومه دي ګران ویونکې د نمونې په ډول سره ولولي:

۱-۲۲-۱ د خواخوږي د شعر نمونه:

په قرآن سره نازېږمه

زه یمــه پښــتون تــر پښــتونوالي تــل جارېږمــه
پاک دین مــي اســلام دی، پــه قــرآن ســره نازېږمــه
خپلو دیني ورونو تــه پــه ســره او مــال ولاړي یــم زه
مســت یــم پــه الســت کلــه د چــا څخــه بېرېږمــه
څوک که تجاوز وکړي زمــا پــر پښــتون قــوم بانــدې
ســر بــه یــې کــم پــرې پــه قرآنــي امــر جنګېږمــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هغه زمـری یـم چـې دنیـا بـه رېږدېـده لـه مـا
اوس هــم پــه مېږانــه او غیــرت ســره یادېږمــه
وینــه مــي تــوده ده پښــتني ننـګ او همــت لــرم
کلـــه د انګلـــیس د غلامـــانو غلامېږمـــه
پاته که نـړۍ ســي پـر شــرف او پــه نـاموس بانـدې
زه یمــه خوشــحال کلــه د مــرګ څخــه ډارېږمــه
پــه ســل واره ورکــړی امتحــان د ســربازۍ دی مــا
کلــه د ابلــیس پــه چــل و ول بانــدې غولیږمــه
یو لاس کې قرآن او پـه بـل تـوره ځـم میـدان لـره
وژنــم منــافق د دیــن دښــمن پــرې غــازي کېږمــه
خوښ اوسه هیواده هر ځلمی دي دی "خواخوږی" نـن
ځوز دي مـا تـه ګـل دی، د بـورا پـه شـان کړېږمـه

۱-۲۳ سید

مرحوم سید حسین سید د سید مبین شاه مرحوم زوی، د قندهار د حســیني ساداتو څخه و، د مرحوم سید تعلیم او تحصیل ټوله د خصوصي معلمینو څخه او زیاتره برخه یې د ځوانۍ په زمانه کې د خپل شوق و ذوق او زیار و کوښــښ تر سیوري لاندي حاصل کړې وه، مرحوم سید چې ډېر لاس درلـود هغـه پـه فارسي ادبیاتو کې و، او د فارسي ادب سره یې ډېره مینــه درلــوده. د فارســي ادب د نزاکت، سلاست او د متوسطینو د آثارو سره یې عموماً مینه درلــوده او ښه ذوق یې ځني حاصل کړی و. مرحوم سید د فارسي ادب د عشقي او غــرام او ډېري مطالعې په اثر چې د ځوانۍ د ابتدا څخه یــې علاقــه منــدي ورســره موندلې او پټي سترګي یې د همدغه ادب پر ښکلا روښي سوي وې په آخره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعري قريحې او د نظم قوه موندلې، ښه ښه ژوندي او خوندورو اشــعارو تــه يې لاس ورته کړ.
د فارسي ادب په ټولو اقسامو کې يې، لکه غزليات، رباعيات، مخمسات، قصايد او په نورو کې يې پوره اقتــدار درلــود، مرحــوم ســيد پــه مثنــوي او وصــفي موضوعاتو کې د فردوسي د شاهنامې سره په آهنګ کې ډېر مشابه و، بحر خو يې عيناً د شاهنامې بحر و، مګر د کلماتو او الفاظو په اختيار او ټاکلو کــې هــم ډېر اعلی او خورا شوخ او برجسته الفاظ چې د مقام او موقــع ســره پــه پــوره مناسب او د حالت يو ژوندی تصوير به يې ځني مجسم سو په خپل وصفي نظم کې ځايول. د مرحوم سيد د وصفي مثنوي نظم قصه ده، خپله ما نــه ده کتلــې مګر ده ويل ما د (19) کالو په عمر تقريباً درې زره (3000)بيته د مرحوم ســردار محمدعثمان د نائب الحکومګۍ په عصر کې د نهر سراج د ويالي د جوړولو پــه مناسبت وليکله او د هغه سردار په حضور مــې ولوســتله چــې سامعين يــې محظوظ بلکې متحير کړه، دا مي ځني اروېــدلي وه چــې دا اثــر محمــدعالم د قندهار پخواني فرقه مشر چې له ادب او ادبياتو سره خاصه مينه لــري، ځنــي وړی دی، مرحوم سيد د دغي خدای ورکړي فارسي شعر د قريحې پــه قــوه د پښتو ملي ژبې د نهضت دورې ته رالوېدلی، د يوې خوا څخه د وخت په ايجاب او له بلي خوا څخه د خپلې وظيفې په حکم يعني د هغه وختــه څخــه چــې د قندهار د طلوع افغان د اخبار سره يې پېژندلي دي خپلې ملي ژبې ته هم ډېــر خدمتونه وکړه، او د طلوع افغان د اخبار او د قندهار د پښتو انجمــن د مجلــې سره يې د تاسيس له ابتدا څخه بيا د مرګ تر ټال پــورې ښــې ښــې مرســتي کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۳-۱ د سید د ماموریت دوره:

مرحوم سید اوله پلا ماموریت ته د کتابت له لاري ورغلی، څو د ګرشک د لوی حکومت په منشي ګري مقرر سو، تر دغه منشي ګرۍ وروسته د ده غوږ تــه د اخبار نوم وررسېږي او د طلوع افغان د تاسیس په دوهم کال د طلوع افغــان د چاپخــانې کــاپي نــویس مقرر ېــږي او پــه آخــر کــې د لیتــوګراف (ســنګي ماشین)تنظیم او ترتیب په ده پورې ارتباط نیسي، دا تر هغــو پــورې وه چــې مطبعه محدوده او یوازي طلوع افغان ځني راووت، هغــه وخــت چــې د پښــتو مجله هم په قندهار کې تاسیس او طبعاً مطبعې وسعت وموند، مرحوم ســید د مطبعې د رسمي او مستقل منتظم په حیث مقرره سو. ســید پــه دغــه حیــث تقریباً څلور کاله دوام وکی څو د مطبوعاتو مستقل ریاست تاسیس سو او پــه (1319) کال کې مرحوم سید د قندهار د مطبوعاتو د مدیریت په معاوني رســماً مقرر او په عین حال کې د قندهار د پښتو د کورسو د ماموریت وظیفه هــم ور وسپارله سوه، لنډه دا چې مرحوم حسین سید د (25) کالو څخه اول د طلــوع افغان په نامه او وروسته د مطبوعاتو په نامه د خپل ښار د اخباره ســره ډېــري مرستي له مختلفو جنبو څخه کړي دي، ځکه چې دی نه یوازي د قندهار بلکې زموږ د وطن د معروفو او مشهورو خطاطانو څخه و، نو د طلوع افغــان د لمــړي ژوند ورځې چې په هغه وخت کې د مطبعې وسایل محدود او مساعد نــه وه، د ده خدمات او مرستي ډېري د ستاینې وړ او نــه هېر ېــدونکې دي، بالخاصــه د طلوع افغان د نظم او پښتو شعر او ادب په برخه کې د مرحوم سید ډېر ممنون او د پښتو قصایدو او منظومو دروازه تقریباً ده ورتــه وپرانیســتله، چــې د دې خبري شاهد د طلوع افغان د (10)(15) کالو ګڼې او د ده اخلاقــي او اجتمــاعي، اصلاحي او غزلي ټوټې دي.

مرحوم سید یو صادق، وطن پرسته، پاک باطنه، او د پښتو ادب ماهر فــرد و او په عین حال کې د خط او خطاطۍ، میناتورۍ د ښکلي فن یو تکړه استاد و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم سید په (۱۳۶۹ قمري سنه) کې له دنیا څخه سترګي پټې کړې.

۱-۲۳-۲ د کلام نمونه :

یاره نه لرم ولور

زوم وایي-:

پخوا لا تر دې ښه وم ګرزېدم به د خپل سر
کوزده نه وه بلا وه تر پخوا سومه بدتر
یاره نه لرم ولور
پر ما ایښي له سره خسر دي پنځوس زره
ولور نه کاملېږي خرڅومه خپل ډګر
یاره نه لرم ولور
دا مهر دی که حمله دا کومه مسئله ده
ولور که خرڅېده دي د انسان نوع بشر
یاره نه لرم ولور
نکاح راته ماتم دی، کوزده نه ده یو غم دی
خسر بابا کړه غصب که مي غوا ده که سخندر
یاره نه لرم ولور
کلونه دي تېرېږي رسمونه دي ډېرېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پور يې لېونی کړم د خسر بابا ټبر

ياره نه لرم ولور

دا څه دود و دستور دی دا کله بيا ضرور دی

چې خوار لا په خوارېږي يا به پروت وي پر تټر

ياره نه لرم ولور

واده ولي څنډېږي دود وار په وار غمېږي

خوښي لا راته ګوري پاته نور زر و زېور

ياره نه لرم ولور

دوستي که دښمني ده، سيالي ده که ځواني ده

له سره نه پوهېږي دا مخلوق په خير و شر

ياره نه لرم ولور

شکوه کړم له بدحاله له داسي سخته جاله

په عذر نه خلاصېږم په زړګي مي ځي خنجر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا که ښه وای پر ما بې وسيله وای

ما نه پر ېږدي و کور ته راته وايي پيل و غر

ياره نه لرم ولور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو دا ولور پوره سي زړګی به مي اره سي

په سړل به مي ماینه مري دی به ګرځي شملور

یاره نه لرم ولور

خسره بختوره پوره دي کړه ځو زره؟

ګروي بې چا ته ورکړې زما سوې خاوري پر سر

یاره نه لرم ولور

خسر بابا چې موړ سو واده هم داسي جوړ سو

دوستي که دښمني ده سره ولو به په سخر

یاره نه لرم ولور

دا څه ډول واده دی دا سیل که مانده دی

په زر نه تاړه کېږي زوم يې يووړ لکه پر

یاره نه لرم ولور

دېګونه دي مجمې دي، سالن دی کتلمې دي

واده په ډماډم سو فضول خرڅ که برابر

یاره نه لرم ولور

درې سوه نارینه دي نیازمني په بانه دي

فضول رسمونه ډېر سوه زوم په غم وهي غومبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاره نه لرم ولور

خسر روپۍ راشه کړې و ځان ته یې خره کړې

جهیز به د لور ورکړي زوړ تلتک نوی ټغر

یاره نه لرم ولور

دا ګټه کړې د وروره؟ هو یو دي وړه تر کوره

نو ها ! لاس مي پر ږیره که اخته نه سوې په شر

یاره نه لرم ولور

چې ورک مو اعتدال سو د هر چا په سر کې خیال سو

دغه دودونه ډېر سوه چې یې وکی بد اثر

یاره نه لرم ولور

"نه کور ورک نه به دود" و متل د پښتنو

پخوا به څوک خوښ نه وو یو د بله په ضرر

یاره نه لرم ولور

دا شعر بې درده نه دی د هر سړي په ښه دی

په کار دی هر مؤمن او مسلمان لره هنر

یاره نه لرم ولور

"سید" چې نصیحت کړم خپل ځان به په عزت کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويناوي مي پخپله پر ما ډېر كوي اثر

ياره نه لرم ولور

نوټ-:

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي واسعي ليكلــی او د ۱۳۹۶ ســنې د جمــادي الثاني په مياشت كې په طلوع افغان كې نشر سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴ جانان

حاجي محمدشريف جانان د صوفي عبدالعزيز زوی، يو پوه عالم او دردمن شاعر دي، چې د موسيقۍ په ټولو مقامو او ادبي صنايعو کې پوره لاس لري، تحصيل يې خصوصي او له خپل مشر ورور مرحوم ملا محمدشفيع آخند څخه چې يو جيد عالم و کړی دی، د هغه پوه بزرګوار د تعليم په برکت او د ده د خپل فطري ځراکت په اثر سره اوس په اکثرو متداولو علومو کې د ښو معلوماتو خښتن دی، دی په (1322 قمري) سنه کې د قندهار په ښار کې زېږېدلی او په (1301 ش) سنه کې يې د کار په عالم کې پل ايښی دی، لمړی وار معلم و، په (1315 ش) سنه کې په وطن شرکت کې د ليکونکې په حيث سره مقرره سو، په (1319ش) کې د قندهار د مطبوعاتو مديريت ته راغی لمړی وار کاتب او بيا سرکاتب سو، اوس د درملتون د مدير کفيل دی، علاوه پر بيان سوو دندو باندې يې دا څو کاله کېږي چې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ښوونکې وظيفه هم پر اوږه باندې اخيستې ده. ده يو کتاب د بهار جانان په نامه سره چې د قندهار د مختلفو شعراو غزلي پکښې دي جوړ کړی او اوس د خپلو اشعارو د ديوان په تدوين او ترتيب بوخت دی، جانان يو حق ويونکی او مجلس آرايه سړی دی. خبري يې پر چا باندې بدي او درنې نه پر ېوزي، اشعار يې هم نظمي او هم بزمي احساسات لري، نثر چنداني نه ليکې او د منظومو مضامينو رنګ يې ګاهي اجتماعي او ګاهي عشقي وي.

۱-۲۴-۱ د جانان د کلام نمونه:

الهي ورک د پښتانه کړې دا دودونه د غم
چې په سيالي سره پر خپلو ځانو کاندي ستم
راسه نظر وکه اې ياره د واده پر انجام
ها دهوکې او د دسمال سيالي به هم يادوم
ولور دي څو کښېښنو شرعي څو دي خپل ځان کی خبر
د سلو کالو دوستي ولې په ولور سوه برهم
څو دي قندونه څو دسماله په ترتيب کړه تيار
د دې دسمال رونق د خدای دپاره زه درښيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقـــط دوه قنـــده يـــو مـــن نقـــل چـــې دي كـــړه برابـــر
يوه ټوټه قند څو دانــې نقـل تكليــف ډېـر مــه كــه ســم
دغـــه اعـــلان د نكـــاح بـــس دى چـــې ســـنت ســـو پـــر مـــا
نور نو تكليف نقصان پر ځـان او پـر بـل مـه كـه محكـم
په كوم كتاب دي دېرش مجمې فـالوده كـړه يـو پـر بـل
يـــاد بـــرات او د اختـــر جـــوړې نـــه وركـــې پـــرتم
د خوښۍ خوند يې فقـط درې ورځــې وي مقــام د جنــون
خســـربابا پســـونه وريجـــي غـــوړي غـــواړي يـــو دم
څـــو څراغـــان څـــو دي غابونـــه د ســـالن كـــړه كريهـــه
د ســـازنده يـــو زر روپـــۍ پـــه كـــم كتـــاب ســـوې الـــزم
چوپـــان والا دوه ســـوه غـــواړي لا هنـــوز دى خفـــه
څـــو لنګـــوټې او څـــو چـــوخې د اقربـــاوو د زوم
پر چــايو څــه شــي مرتــب خشــكېت لــري هــم ګرمــي
څه وكـم چـاى خورمـه اودس پـه ډېـر زحمـت رسـوم
د چلـم دود ځګـر پـارچې پـارچې مـدام مـي خېږكـى
د بل په جيـب كـې ورتـوكم خيـال د دوشـۍ پـر كـوم
چې يې نسوار په خوله كـې واچـول نـو سـيل يـې كـوه
وايـــي نـــو وروره پـــه ډې ډېـــرش كالـــه نســـوار زه كـــوم
اې وروره څـــه وكـــړم د زړه لـــه درده كړمـــه پېښـــې
لـړ لـړ بـه سـعيه كـوو كـړو بـه دا عبـث شـيان كـم
نفس مقتضـى دى چـې دغسـي سـيالداري دي ول تـل
امـــا "جانانـــه" دخـــل و خـــرخ وســـنجوه پـــه قلـــم

ورک دي سي چايو چلم
ورک دي سي چايو چلم
چې مو خپل آن کی تمام
ورک دي سي چايو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب خو زموږ دی رهبر
ورک دي سي چایو چلم
چې دي خپل ځان کی افګار
ورک دي سي چایو چلم
سړي که سل دي حاضر
ورک دي سي چایو چلم
زموږ د خیرالورا
ورک دي سي چایو چلم
هم مرواري جل و بل
ورک دي سي چایو چلم
تر خوله یې لوېږي لړمون
ورک دي سي چایو چلم
ولاړه د کور قباله
ورک دي سي چایو چلم
راسه چاره یې کوه
ورک دي سي چایو چلم
په سړي بولي کوي
ورک دي سي چایو چلم
پر روژه مات مي زګېروی
ورک دي سي چایو چلم
فقط توړی مورزاده
ورک دي سي چایو چلم
ومو ختلې ریښې
ورک دي سي چایو چلم
هنوز دي سي یو په سل
ورک دي سي چایو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۵ واسعي

ښاغلی عبدالخالق واسعي د مرحوم عبدالواسع مشر زوی د قندهار په ښار کې زېږېدلی او لوی سوی دی، په عمر پنځوس کلن معلومېږي، له رنګه برابر سړی دی، د ده والد مولوي عبدالواسع یو مشهور علامه و، چې پخوا د پښتو مرکې مشر و او نیکه یې حبیب الله اخوندزاده هم یو مشهور بزرګوار عالم تېر سوی دی، دی د خپل نوم سره واسعي لیکې، او ځان خپل پلار ته منسوبوي، ښاغلي واسعي کتابونه له خپل پلار څخه لوستي دي، په مروجه علومو کې پوره دسترس لري، ذاتاً دی هم یو پوه او هوښیار دانسته سړی معلومېږي، د عربي علومو پوره عالم دی او عصري معلومات هم په زیاته اندازه لري. د ماموریت دوره یې د 1300 څخه شروع کېږي، دی اول وار د پښتو په مرکه کې عضو مقرر سو او بیا په قندهار کې د ابتدایي او رشدي مکاتبو دورې تېري کړې، تر انقلاب وروسته کوم وخت چې په قندهار کې پښتو انجمن جوړ سو نو دی هغه وخت د انجمن په عضویت وټاکل سو. ډېره زمانه په دغه انجمن کې د یو لایق فاضل عضو په حیث شامل و، د پښتو د ژوند په لار کې یې زیات قلمي زحمتونه ایستلي دي.

په هغه وخت کې یې د پښتو زیات مجهول آثار پیدا کړي دي او د ډېرو شاعرانو نومونه یې ژوندي کړي دي، ده د دغه انجمن په عضویت کې ځیني کتابونه د عربي او فارسي څخه هم ترجمه کړي دي، په دې جمله کې د معارف د پروګرام څو کتابونه هم شامل دي او د حصون حمیدیه په نوم یو کتاب هم د ده په قلم د عربي څخه ترجمه سوی، د معلم پښتو په تالیف کې هم برخه لري، واسعي د پښتو په لیکوالو کې د سبقت خاوند دی، افکار یې اعتدالي او متین دي، په پښتو کې د ژبې د اساسي اصولو طرفدار د اجنبي لغاتو د ایستلو مخالف دی، وایي چې دا پخپل لاس د ژبې یوه لویه پانګه له ګوتو ایستل دي. په فارسي او پښتو دواړو کې ښه لیکونکی دی، په عربي او انګلیسي هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېږي، اردو يې هم لږ لږ زده ده، واسعي د شعر سره ډېره علاقه نه لري نسبت و نثر ته شعر کم وايي. د انيس د پښتو محررې او د پښتو ټولنې د عضويت، د قندهار د مطبوعاتو د معاوني دورې يې تېرې کړې دي، اوس په ترانسپورت کې سرکاتب دی، د نثر مقالې او منظوم آثار يې په طلوع افغان، پښتو مجله، انيس کې په زياته اندازه پيدا کېږي.

۱-۲۵-۱ د واسعي د کلام نمونه:

تياره او ښکلا

تل يې ګوره چې تياره او ښکلا
دوه عنوانونه د غروب پر کتاب
ځير ورته ګوره ! چې ښکلا هر ماښام
له تا ببلېږي د تيارو په حجاب
ټوله نړۍ باندې آرام سي حاکم
چې لمر پښه کښېږدي د غروب په رکاب
ځو چې سهار سي تياره مخ ونيسي
بيرته عالم د ژوندون اور کړي کباب

لمر د افق پر ژۍ جلي وليکل
چې عالم ړوند دی هم مغرور هم خطا
آيا د ژوند فنا زوال نه ويني؟
لکه تيارو چې زما رڼا کړه تالا
کشکې لمر خپل تاريخ ليکلای همېش
چې څه پېړۍ دي رژېدلي پخوا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لمــر نظــام تــه يــو حيــرت اخيســتی
ختـــو لو ېـــدو يـــې ســـودايي كـــړه دنيـــا

نوټ :-

د ښاغلي واسعي د سوانح پورتنی مضمون د ښاغلي خـادم پـه قلـم ليكل سوی او د 1319كال په سالنامه كې خپور سوی دی، ما سره له لږ تصرف او زياتوالي رانقل كړ.

۱-۲۶ قاضي عبدالصمد

دی د قندهار له مشهورو علماوو څخه دی، چې عربـي يـې لوسـتلې او ډېـر تدقيق پكښې لري، په صرف، نحو، فقه، حديث، حكمت كې پوره لاس لـري او يو فصيح او بليغ سړی دی. قاضي صاحب په عمر 60 كلن معلومېږي او شخصي اخلاق يې ډېر شريفانه او ښه دي، د حلم او تواضع خاوند دی، مگر سره د دغه هم معتدل دی او په اخلاقو كې د اعتدال خوا لري.
قاضي صاحب شل كاله پخوا د قندهار په زمين داور كې قاضي و، مگر وروسته يې بيا قاضي توب نه دی كړی او نه يې كوي، ځكه چې دی يو محتـرم او معـزز سړی دی او په خپل ښار كې يې خلک په ښه خلق پېژني او پـه فضـيلت يـې مني، نو هر كله دی خپل وكيل مقرر كوي، لكه چې دا څو دورې چې د قندهار په مركزي مشوره كې وكيل و. قاضي صاحب يو عالم او د فضـيلت خاونـد دی، مگر دی د زاړه علم سره نوي معلومات هم لري او مخصوصـاً پـه وطـن كـې د اصلاحاتو او ترقياتو طرفدار دی او هر كله په دې لار كې تبليغ كوي او صـحيح افكار خلكو ته بيانوي. قاضي صاحب په فارسي او پښتو كې قلم لري مگر نثـر لږ ليكې، پښتو شعر يې اصلاحي رنـگ لـري او د خـاص خونـده ډک دی، دی كوښښ كوي چې ځيني اجتماعي معايب او مفاسد وغندي نو ځكه د ده اكثـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار هم په دغو موضوعاتو کې دي، قاضي صاحب په قندهار کې د يوې علمي کورنۍ څخه دی، چې خلک يې په تقوی او صلاح مشهوره وه.

۱-۲۶-۱ د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه:

د تللي دوران ياد

پښتونه پروت يې لا تر څو تللی دوران دي څه سو؟
فرض واجب هم د اسلام عهد و پيمان دي څه سو؟
د توري برق دي و ښکاره ستا پر مشرق او مغرب
ګټلی نوم د شجاعت ښکلی جهان دي څه سو؟
د عافيت په کُنج کې ناست پر پلنګ خوب کړو د ناز
نه درياډېري چې خپل تېر دور و نښان دي څه سو؟
د توري مېړي وری که تور نه وي تور ټکی لري
د پلار اثر نسته پر تا هغه وجدان دي څه سو؟
چې په شپېتو سپرو يې فتح کړل ملکونه پردي
خان د برېڅو ښه نامداره فتح خان دي څه سو؟
چې و قايد د پښتنو او هم عابد و پښتون
هغه غازي نيکه حاجي ميرويس خان دي څه سو؟
چې بې په توره فتوحات کول و هري خوا ته
هغه ښاغلی احمدشاه پلار د افغان دي څه سو؟
د خلکو توان د زړو ارمان پر هر غريب مهربان
حاجي جمال د پښتنو د سپرو خان دي څه سو؟
چې په ليدو يې ربړدېدل مخالفين د اسلام
چې هم سردار و هم غازي محمداکبرخان دي څه سو؟
چې و منجي د پښتنو او هم غازي د وطن

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغــه ښــاغلی نادرخــان شــاه افغــان دي څــه ســو؟
زېب و زينت که په ځان وکړې چې خوشــحاله نــه ســې
که در په ياد کې چې ها تېر غشی کمــان دي څــه ســو؟

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون کټ مټ د 1319 سنې د سالنامې څخه رانقل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۷ مسلم

ښاغلی محمدرسول مسلم د محمدعلم زوی، یو پوه ادیب او نازکخیاله شـاعر دی، چې اشعار یې اجتماعي او اخلاقي جنبه زیاته لـري. د طلـوع افغـان پـه ورځپاڼه، کابل مجله او د پښتو په مجله کې یې مضامین زیات مینـدل کېـږي. دی د خپل نامه سره مسلم لیکې، دا یې پخوانی او زوړ تخلص دی، په اشـعارو کې هم له دې تخلص څخه کار اخلي، نسبت تر نثر یې د نظم و خـوا تـه میـل زیات دی، په پښتو او فارسي کې یو شانته لیکنه کـولای سـي، تحصـیل یـې خصوصي او په شخصي صورت سره دی، په عربي او اردو ژبه ډېر ښه پوهېږي، له انګلیسي څخه لږ لږ استفاده کولای سي، دې قابل قدره لیکـونکې د ډېـري مودې راپدېخوا ځان د شاعر او تکړه نویسنده په حیث سره ښکاره کـړی دی، په ماموریت کې یې د معلمی، مدیریت، او اطاق د منشي توب دورې تېري کړي دي، اوس د وطن په شرکت کې د اجرائیه مـامور دی، د بهشـتي زېـور مفیـد کتاب چې د دیني مسائلو خزانه او مخصوصاً د ښحو د معلوماتو لـه پـاره دی د ده په قلم له اردو څخه په پښتو ترجمه سوی دی، د مـلا نصـرالدین فکـاهي کلیات یې له عربي څخه په خوږه او دلچسپه ژبه پښتو کړي دي، بـل یـې لـه فارسي څخه مجموعه صحیه چې د روغتیا په باره کې دی پښتو کـړی دی. دا مجموعه نه ده چاپ سوې، د هزار و یک حکایت څخه یـې ځینـي حکایتونـه انتخاب او هغه پښتو ته را اړولي دي.

۱-۲۷-۱ د مسلم د کلام نمونه :

پښـــتونه وروره ولـــې نـــه کـــوې لـــه ځانـــه ګلـــه
بېځایـــه وایـــې غـــر و پیـــل کـــړې لـــه جهانـــه ګلـــه
کور کړې خراب د مسلمان په شپه یې لوخ کـړې غریـب
چـې سـې بنـدي بیـا نـو کـوې لـه قوماندانـه ګلـه
د خوني بـام دي نـه کـړ ګـل نـاوه دي نـه کـړه جـوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې ژمــی راغــی ورانــه ســوه، کــړې لــه بارانــه ګلــه
بېکـــاره ګـــرځم ولـــي نـــه راځـــي ډوډۍ تيـــاره
لــه بــد طــالع څخــه شــاکې، کــړم لــه آســمانه ګلــه
مدام مي پښــې دي غزولــي مــلا مــي مــا تــه پــه کــار
چې مفت مي نــه ســاتي کــوم لــه فلانکــې خانــه ګلــه
د بل ډوډۍ تــه بــې عزتــه څــوړي ســترګي وي ناســت
بــې حســه نــه کــوي د خپــل کښــته وجدانــه ګلــه
نسته پر چــا بانــدې منــت نــه ملامــت دی بــل څــوک
لــه خپلــه ځانــه دي کــوه "مســلمه" ځوانــه ګلــه

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي رشتين ليکلی دی، ما ســره لــه لــږ تصرف او تغيره رانقل کئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۸ نومیالی

محمدانور نومیالی د حاجي محمدنعیم زوی، ښه پوه لیکوونکی او د طبعي لرونکی شاعر دی، قدیم علوم یې درساً ویلي او په نورو علومو کې مطالعوي عبور لري، د معلوماتو ساحه یې ډېره پراخه او د هوښ قوه یې هومره تېزه ده چې د هر ناویلي کتاب مفهوم او لنډ مطلب په ډېره ساده او اسانه صورت سره را ایستلای سي. د فلسفې او روحیاتو له علمه سره خاصه مینه لري او تل په دې فکر کې دی چې د هغو د مجهولو قضایا وو حل دي په عملي صورت سره وکې، چنانچه د دغه شوق او ذوق په اثر سره یې د فروید د روح مقناطیسي هیپنوتیزم تجربه کړي مسایل راغونډي کړي او یو کتاب یې ځني جوړ کړی دی او څو نوري متفرقي رسالې یې چې یوه یې د کرهنې او بله د طبعیینو د طریقې ابطال او یوه هم د فراست په نامه دي، په طلوع کې نشر سوي دي. اوس د یوه بل کتاب په لیکنه چې علم الروح نومېږي بوخت دی. پروسږ کال په ترانسپورت کې کاتب و اوس د ګرشک د انکشاف د ریاست د نشریاتو په مدیریت کې کار کوي. د لیکنې طرز یې اجتماعي دی، ګاهي وختي فلسفي مضامین هم لیکې.

۱-۲۸-۱ د نومیالی د کلام نمونه :

د شاعر ژوند

هغه ږغ دی چې بیده زړونه په پاځي
په آهنګ یې د آسمان ملکې ناځي
د بهار د عندلیب د زړه نغمه ده
د کاروان د جرس ښکلې زمزمه ده
د شپانه د پردېسی د نل آواز دی
د حکمت په دفترونو کې یو راز دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښـــه مظهــــر دی د ســــپېڅلو احساســـاتو
فلســــفه ده د خــــوش رنګــــو کائنـــــاتو
د روحــــانو لــــه دنیـــا ســــره آشـــنا دی
د ببلتــــون مــــړو تــــه دم د مســــیحا دی
چـــې د آهـــه ســـره وزي لـــه ســـینې څـــه
تویــوي وینـــې د ســترګو لـــه چېنـــې څـــه
د دردونــــــو نماینــــــده د ځګـــــر ږغ دی
ځیروونکــــی همېشـــــه د کاڼــــه غـــوږ دی
د ســــــرتورو پټـــــوونکی حمایــــــه ده
د یتـــیم و بـــې ســـایې ســـر تـــه ســـایه ده
دی زګېــــروی د زکنــــدن ســــانده د بــــورو
د ظـــالم پـــر کـــوټې کـــار کـــوي د تـــورو
د غریبــــو د غمجنــــــو زړو قــــوت دی
و سرمســــتو بــــدایانو تــــه آفــــت دی
چــې د چــا د بخــت ډېــوه ســي پــه ده بلــه
تولــــوي د تــــاریکۍ هــــره کمبلــــه
دغــه ږغ چـــې پـــه کـــوم ځـــای کـــې موجودســـي
هـــره ورانـــه یـــې آبـــاده پـــه مســـعود ســـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۹ حيدري

مير حيدر حيدري د ده په قول د 58 كـالو دى، يعنـي د هجـري شمسـي پـه 1279چې د قمري هجري 1314 او د ميلادي1895سره مساوي بلل كېږي پـه يـوه علمي او ادبي كورنۍ كې پيدا سوى دى. د ده كورنۍ له اوله تر آخـره پـورې د علم، فضل، پښتو او پښتونوالي په مينه شهرت لري، زه د خپلې همدې خبـري د مصداق له پاره دا لازمه ګڼم چې د ده د كورنۍ په شاوخوا كې تر هغـه حـده چې ما د نوموړي اديب څخه معلومات حاصل كړى دى، و ګرانو لوسـتونكو تـه تقديم كړم.

۱-۲۹-۱ د پښتون ناظم مير حيدر كورنۍ:

پښتون ناظم د فيض الله صاحبزاده ياسين زي زوى او د افغانسـتان د جنـوبي خوا كتواز نومي مشهور ځاى و او په كتوار كې بيا د عرض بيګي نـومي كلـي و، فيض الله صاحبزاده خپل لومړني تحصيلات د كتواز په همدې كلي كې وكـړه، وروسته تر هغه د درس لوستلو او انجامولو له پاره د هندوستان و خوا تـه ولاړ، چې د هندوستان له علماوو څخه هم استفاده وكړي او په هند كې يـې مـروج كتابونه ولوستل، خو بيا هم د ده هغه د ميني تنده چې ده د علم سره درلـوده نه سوه ماته او د هند څخه و ايران او له ايران څخه د عربي ممالكو و خـوا تـه ولاړ، په دغه دباندني ملكو كې فيض الله صاحبزاده فقه، د فقه اصـول، ميـراث (علم الفرائض)، احاديث، تفاسير، صرف، نحوه، علم المعاني، منطـق، حكمـت، رياضي چې هغه وخت د همدې علومو ويل رواج وو، وويل. كه څه هم ده علوم په عربي ويلي وو، مګر په فارسي يې اشعار ويلاى سول، او د غمګين د مثنـوي په نامه يې يو مكمل كتاب په فارسي ژبه ليكلى دى، خو سره له دومره قـدرت لرلو ده خپله پښتو هېره نه كړه او په پښتو يې خورا ډېر اشعار وويل، مګر زمـا لاس ته رانغلل صرف د نمونې په توګه د ده دا دوه د پښتو بيتونه وګورئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هیڅ ډول مي د یار دیدن پرې نه ښود
که هـــــر څــو و د رقیب راته تل غر ېږ
د رقــیب په لاپو شـــــاپو بندواز نه وم
هجران سو زمری رامات یې کړ اورمبږ

په همدې ډول د فیض الله صاحبزاده اکا محمدعمر صاحبزاده هم د پښتو سره ډېره علاقه درلوده، چې د خپلې علاقې په اثر یې (درمختار) ټــول پــه پښــتو منظوم کړی او نن هم د ده د لمسي یعني عبدالله صاحبزاده څخه موجــود دی. د سید فیض الله صاحبزاده ورور چې عبدالکریم صاحبزاده نومېدی، هم عــالم او د پښتو ژبې یو ښه شاعر و، د اشعارو مجموعه یې زما و لاس ته نه ده راغلې، مګر دا یو څو بیته یې لاس ته راغلل :

چـــې بـــدر د نـــاخن هـــلال پــــر ســـر کـــړ
لمرله شرمه ســـر پــــه ځـــای د مـــازیګرکړ
قد زېبا ستا چې سر لوړ کـــړ لهشمشـــاده
ســـروي ســـر د ســـلامی پـــه زانـــو ورکـــړ

۱-۲۹-۲ د میر حیدر حیدري د پښتون ناظم د تحصیل دوره :

څرنګه چې د پښتون ناظم پلار په کوچنیوالي کــې مــړ دی؟، نــو دی وایي چې زما اکا د کتواز د عرض بیګي له کلي څخــه د قنــدهار د ارغنــداب و جوی لاهور نومي کلي ته په کډه ولاړ او زه یې هم د ځان سره بــوتلم او خپــل ابتدایي تحصیل مي له خپل اکا څخه وکړ، وروسته تر هغــه د قنــدهار د لاري پښین او د پښین په شاوخوا کې په تحصیل بوخت ســوم، فقــه، ادبــي علــوم، صرف او نحو، احادیث، تفاسیر مي په همدې سفرونو کې وویــل او پــه همــدې سلسله کې تر کوهاټه پورې ما د علم له پــاره ســفر تــه دوام ورکــړ او بیرتــه قندهار ته راغلم. په قندهار کې د څه عمر له پاره په خپل کور کې وم خــو بیــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم زه خپل اکا تشویقولم چې خپل تحصیل ته دوام ورکړم او ما هم د علم ډېر شوق درلود، هغه و چې د قندهاره بیا و چمن ته ولاړم او دا وار مــي ســفر تــر دهلي، اګرې او مدراسه پورې اوږد سو او بیا په مدراس کې ما د علامه مولــوي صاحب ابوالوفا قندهاري د علم شــهرت واروېــد او بېلــه ځنــډه مــي د دکــن حیدرآباد و خوا ته چې نوموړی مولوي صاحب دغلتــه و، عــزم وکــړ او د ده د شاګردانو په ډله کې حساب سوم. دا پښتون ناظم په قام یاسین زی دی چې د پښین د اوسېدونکو یو خیل دی، دی اوس د قلات په خاله کې استوګنه لري.

۱-۲۹-۳ د پښتون ناظم د پښتو سره د مینې پیدا کولو عوامل :

که څه هم د ده مینه د خپلې پښتو ژبې ســره ډېــره او د خپــل اکــا عبدالکریم صاحب زاده شاعر په لاس د ده روزنه سوې او دی هــم د پښــتو د مینې او محبت سره آشنا و، خو بیا هم د مولوي ابولوفای قندهاري صحبت پر ده اثر وکړ، مولوي ابوالوفا صاحب د هند په حیدرآباد کې اوس یو لوی پښــتون عالم دی او د قندهار په طلوع افغان کې یې اشتراک درلود، کله چې بــه دغــه اخبار راورسېد نو پښتون ناظم به هغه لوست او د خپل استاد په توصیه به یــې ورځ په ورځ مینه لا هم ډېرېدله او د زماني غیب اللسان سوځوونکې اشعارو به دی و خپلې خوا ته لکه کهربا کشاوه، او د رحمان بابا دې بیت :-

که چا لار د عاشقۍ وي ورکه کړې
زه "رحمان" د عاشـــقانو رهنما یم

په مصداق به یې ده ته د خپلې ژبې سره د عشق رهنمایي کوله.

۱-۲۹-۴ د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره :

پښتون ناظم چې خپل هغه علوم چې ده د مولــوي ابوالوفــا صــاحب څخه ویل و پای ته ورسول نو سمدستي د قندهار و خوا ته را رهي ســو او تــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله کوره يې ځان راورساوه، د ده و کور تــه رارســېدل او د نظمونــو شــروع کېدل و، اول وار چې ده کوم کتاب منظوم کړی دی هغه د فقي يو کتاب و، چې د والاحضرت سردار محمدهاشم خان د افغانستان د فقيد صدراعظم پــه نامــه يې مسمّٰی کړ او نوم يې تحفــأ الهاشميه کښېښود، دا کتــاب د900بيتونــو پــه حدودو کې ليکل سوی دی، پس له دغه يې د ميراث علم الفــرائض يــو کتــاب منظوم کړ چې نوم يې د ميراث رساله وه او په 750بيتو کــې ليکــل ســوی دی. څرنګه چې دا کتاب خلاص سو ښېله دې څخه چې دی دا کتابونه د چاپ له پاره و چا ته ورکړي او څوک يې تشويق او ترغيب کړي، ده د بل کتــاب پــه ليکلــو پيل وکړ چې دا کتاب د بيالوژی کتاب دی، او ده يې نوم پوره انسان ايښی دی او د انسان د اعضاو تشريحي موضوع ده او 1500بيتونه پکښي ليکل ســوي دي او يو کتاب د ادبي حکاياتو په نامه چې1000بيتــه دی او هــم د پوهــانو افکــار چې1500 بيتو ته رسېږي او بل د افغانستان مجمل تاريخ دی چــې 3000 بيتــه دی.

۱-۲۹-۵ د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پېژندګلوي :

دی وايي چې ما په 37 کلنۍ کې د يوه اسلامي تاريخ د نظم په ليکلــو پيل وکړ او دا تاريخ مي په 300 بيتو کې وليکه او د مطبوعاتو و رياست ته مــي راوړ، څرنګه چې د هغه وخت د مطبوعاتو مستقل رئيس ښاغلی صلاح الــدين سلجوقي و نو ده زما کتاب وليد او وې ويل چې زه خو په پښتو نه پوهېږم کــه څه هم ستا نظمونه و ما ته سليس معلومېږي خو بيا هــم دا کتــاب زه و ادبــي ټولنې ته محول کوم چې دوی څه نظريه ليکي، څرنګه چې هغي ټــولنې هغــه تاريخ مجمل وباله او و ماته يې د مفصل تاريخ د نظم کولو هدايت راکړ، نــو مــا هم د هغې ورځې څخه د تاريخ په منظوم کولو شروع وکړه او آشــنايي مــي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبوعاتو سره قایمه سوه، پس له دغه وختــه څخــه ده د افغانســتان د لــوی تاریخ په نظم کولو شروع وکړه او د خپل ټینګ عزم او نوي شاعرۍ په برکــت په دغه کار موّفق سو چې تر اوســه یــې د فردوســي د شــاهنامې پــه ډول دا وروسته منظوم تاریخونه لیکلي او چاپ ته آماده کړي دي :

1. تر اسلام دمخه د افغانستان تاریخ په 15000 بیتو کې.
2. د اسلام په ظهور کې د افغانستان تاریخ په 4500بیتو کې.
3. د میرویس نیکه تاریخ په 2500بیتو کې.
4. د احمدشاه بابا تاریخ په 3000 بیتو کې.
5. په نونسم قرن کې د افغانستان تاریخ په 9000بیتو کې.
6. د کوشانیانو تاریخ په 4000بیتو کې.

د دغو ټولو اوسنیو تاریخونو مجموعه چې ده منظوم کړي دي 35740 بیتو ته رسېږي.

څرنګه چې ما ته د ده د خبرو څخه ښکارېږي دی دا کــار و ســر تــه رسېدلی نه بولي او نه په دې کار کې په پښتني خدمت د پښتو په لار کې ځان سترې بولي، د ده د احمدشاه بابا د تاریخ له 3000بیتو څخه لانــدني بیتونــه د نمونې په ډول رانقلوم :

۱-۲۹-۶ د حیدري د شعرنمونه:

د احمدشاه بابا خویونه

چـــې رېـغبـــرېي مـــوّرخین لـــه دې ټولواکـــه
ګاڼـــه کبـــرېي معتـــدل شـــاه لـــه اخلاقـــه
ډېـــــر پابنـــــد د اوامــــرو مــــــذهبي و
ولاړ ټینـــګ پـــر عـــرف عـــاداتو پښـــتني و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې اعمــال افعــال د ده تــه کاتــه کېــږي
لـــــه شـــــاهانو عــــــادلانو حســــــابېږي
ټولــواک کــړ وصــيت زامنــو تــه تــل داســي
مجرمـــان چــې هــيڅ وخــت نــه کــړي مثــل تاســي
بـــل ويلـــي دوی تــــه داســـــي وه نومــــوړي
لـــه کورشـــه د ځــــان منــــع کـــی وګــــړي
بحــث مجلــس د علمــاوو بــه همــېش کــړئ
او حرمـــت بـــه د ســـيد او د درو بـــش کـــړئ
د ټولــواک دينــداره زښــته ډېــر عــزت و
لــــه غيرتـــه يـــې همـــدا رنګـــه حالـــت و
ګنهکـــار يـــې لـــه ګنـــاه کولـــه تېـــره
لـــه ضـــعيف ســـره يـــې کـــړه کمينـــي ډېـــره
ظالمــــــانو او غلـــــيم تــــــه داســــــي وړ و
ډار يـــې نـــه کـــاوه همـــېش بـــه پـــه کـــاروړ و
لـــه دينـــي عزتـــه هـــيڅ وخـــت خـــالي نـــه و
او دغـــه شـــاني يـــې تعصـــب ملـــي نـــه و
د خپل ملک په نېک مشفق په شـان د پـلار و
پـــــر مجرمـــــانو د خــــــارج بانــــــدې قهــــــار و
دا ټولـــواک و جـــوانمرد حـــق پېژنـــدونکی
د احســـان پـــه هـــيڅ وخـــت نـــه و هېروونکـــی
لـــه نـــادره چـــې احســـان و شـــاه ليـــدلی
کــــور د ده يـــــې لــــه تاراجـــــه و ســـــاتلی
د ښـــاغلي چـــا ليـــدلی امســـاک نـــه و
ډار او حـــس او تکبـــر د ټولـــواک نـــه و
ښـــه اعمـــال صـــالحه يـــې پـــه دې شـــان دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه همـــت او بزرګـــي يـــې شـــاهدان دي
نـــو پـــه دې حيـــث مـــوّرخين پښـــتانه واړه
مدحـــه کـــړي د دې ټولـــواک پـــه لـــوړه غـــاړه
او اکثـــــره پښـــــتانه د دغـــــه غـــــولي
احمدشـــــاه لـــــه اوليـــــاو څخـــــه بـــــولي
دغـــــه لـــــوی افتخـــــارات د ده بالـــــه ســـــي
ورتـــه ګـــوره درانـــه څـــړه پـــه تالـــه ســـي

نوټ :-

د ښاغلي حيدري د پورتنۍ سوانح مضمون د ښاغلي ژواک پـه قلـم ليکل سوی، او د کابل مجلې د 1332 سنې په 340 مه شماره کـې خپـور سـوی دی، ما کټ مټ رانقل کی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۰ پښتون

محمدرسول پښتون د حاجي خدايار زوی يو مقتدر او فيلسوف ليکونکی دی، مضامين يې علاوه پر ادبي نزاکت او پختګی باندې فلسفي باريکی هـم لـري، چې ويونکې ته د ده فاضلتوب او علميت له ورا څرګندوي. په رسمي ماموريت کې يې د سرحدداری، علاقه داری، قومانداني او په اقتصادي شعباتو کې يې د نماينده ګی او شرکتو د رياست چوکی اشغال کړي. دغه پښتون په فارســي او پښتو ژبو کې ښه خوندرد نظم او نثر مضامين لـيکلای ســي، مګـر ميـل يـې نسبت تر نظم د نثر و خوا ته زيات ليدل کېږي. په خواصو کې ذاتاً حق ګويـه، صادق، وطن پرسته او د ښو احساساتو لرونکی سړی دی، د ليکنـې طـرز يـې اجتماعي او فلسفي دی، د عشقي اشعارو له ليکلو څخه يې طبعاً او ملکـاً بـد راځي.

۱-۳۰-۱ د پښتون د کلام نمونه :

هم بحر هم طوفان يم

نــه پــوهېږم چــې انســان يــم کــه ملکــه کــه پېريــان يــم
پــه جلــي قلــم ليکلــی پــر خلقــت بانــدې عنــوان يــم
يــا چمــن يمــه شــين ســوی يــا خــزان يمــه پرېــوتی
يــا ورمــه يمــه د ګلــو يــا پخپلــه ګلســتان يــم
يــا د يــار د مــخ آئينــه يــم يــا پخپلــه جانانــه يــم
د هــر ګوښــي ننــداره يــم پــه ډولــو ډولــو عيــان يــم
نــه هغــه يــم نــه دغــه هســي خوشــي بهانــه يــم
ګــورئ څــه يــم لا بــه څــه ســم چــې د ټولــو داســتان يــم
نــه ســور ګــل يــم غوړېــدلی نــه نســيم يــم الــوتلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې پــه بــوی بانــدې یــې پــایم د هغــه بــاغ باغبــان یــم

نـــه ډېـــوه یمـــه لګېـــږم نـــه پـــتڼ یـــم چـــې کړېـــږم

د آشـــنا د مـــخ شـــغله یـــم پر بېـــوتلی پـــر جهـــان یـــم

نـــه هنـــداره د ښایســـت یـــم نـــه پخپلـــه نمایښـــت یـــم

یـــو تعمیـــر یمـــه جـــوړ ســـوی چـــل د بلـــه څخـــه بیـــان یـــم

چـــې پـــه غشـــو یـــې د ســـترګو زخمـــي کـــړی یـــم د درګـــو

د هغـــو وینـــو ســـېلاب یـــم چـــې هـــم بحـــر هـــم طوفـــان یـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۱ مستغني

عبدالعلي مستغني د ملا رمضان زوی په قوم هوتک په 1293 قمري کال د کابل په بالاحصار کې زېږېدلی دی، د مرحوم مستغني ابايي مېنه د قندهار د کـلات د حکومت د سيوري په کلي کې ده. مګر ځينو نيکه ګانو يې پـه کـوم نسـبت چې لا تر اوسه معلوم نه دی له هغه ځايه راغلي او د کابل د ميدان د بيني بادام په کلي کې يې هستوګنه غوره کړېده. آخوند ملا رمضان د مرحـوم مسـتغني پلار په افغانستان کې د هغه علماوو څني و چې د استادۍ مقام يې درلود، مـلا رمضان د علم د زده کړي له پاره د سوات، بونير، پېښور او نورو ځايو ته مسافر سوی او پردېسۍ يې ګاللي دي، وروسته د متداوله علومو له زده کړي څخـه د سوات بابا جي ته ورغی او طريقه يې وکړه او بيرته خپل وطن ته راغـی او پـه ډېره لږه موده کې يې د پوهي او علمي مقام زوړ د امير شېرعليخان غوږ ته ور ورسېد، نو دی يې راوغوښت او د هغي مدرسې تدريسي او اداري چاري يې ور وسپارلې چې هغه امير شېرعليخان په بالاحصار کې تاسيس کړې وه، هر کلـه چې امير شېرعليخان مړ او امير عبدالرحمن خان پاچا سو د هغه مخالفـت پـه نسبت چې د هغو تر منځ و، ملا رمضـان لـه کابـل څخـه لـوګر تـه ولاړ او د محمدآغې په کلي کې په تدريس لګيا سو، څه موده وروسته د کابل په شرعي محکمه کې مفتي سو.

په دې وخت کې چې امير حبيب الله شهزاده و، د ده له ديندارۍ، علم او پوهي خبر سو، دی يې د خپل ښوونکې په حيث وټاکه او تر وروستنۍ سلګۍ پـورې يې د خپل معظم استاد احترام او قدر کاوه، نو په دې نسبت چې د ده پوهـه او علميت هر چا ته ښکاره و او د ده شهرت دی پرې نښود چې په کليو او ګوښه ځايو کې هستوګنه اختيار کړي، نو د افغانستان پـه مرکـز (کابـل) کـې يـې هستوګنه غوره او په دې ښار کې مرحوم مستغني دنيا ته راغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم مستغني عموماً له خپل بزرګوار پلار څخه خپله زده کړه کړې او د وطن له نورو علماوو څخه يې ډېر لږ تعليم کړی دی، له متداوله علومو څخه يې مبادي منطق، يوناني فلسفه، د کلام علم، فقه شريفه په لازمه او مروجه اندازه په عربي مدرسو کې زده کړي وه، خو د پښتو او پاړسو په ادبياتو کې يې لوی لاس درلود، پښتو يې مورنۍ ژبه وه منګر د عربي او پاړسو ژبې يې کسبي وې، د مرحوم مستغني طبع زښته ډېره روانه وه، چې په يوه هفته کې به يې ډېر فرمايشتي اشعار جوړول، دی دومره د خپلې طبعي په روانۍ ډاډه و چې د سراج الاخبار د ادبي برخي عهده داري يې منلې وه، مستغني په هيواد کې لومړنی شاعر و چې د ده اجتماعي او اخلاقي آثار د وطن په اخبارونو او جريدو کې خپاره او عام او خاص ځني مستفيد سوي دي، يو څه موده د سراج الاخبار مصحح او بيا د حبيبيې په مکتب کې د ادبياتو معلم و، مستغني په نجوم او رمل او حساب او هندسه کې هم ځانله مطالعه کوله، د ده عزت النفس دومره قوي و چې د خپل وخت فضلاووته يې تن نه ايښوده، مستغني د شجاعت او لوړ همت خاوند و.

دی د سقاو د انقلاب په زمانه کې قندهار ته تللی و، نو هر کله چې انقلاب خلاص سو او اعليحضرت شهيد محمدنادر شاه پاچا سو، کابل ته راغی او په کابل کې چې ادبي انجمن تاسيس سو نو دی يې هم په غړو کې وټاکل سو، مرحوم مستغني د 60 کالو په عمر په 1352 قمري کال کې د 1312 شمسي کال سره سم د حوت په 21 د يکشنبې په ورځ په ملکې شفاخانه کې له دې جهانه څخه سترګي پټې کړې او مړ سو، مرحوم مستغني په رشتيا سره ډېر لوی او مقتدر شاعر و، ده په قصيده، غزل، مثنوي، قطعه، رباعي، مخمس، مسدس، ترکيب بند او ترجيع بند کې لوی لاس درلود او ځکه چې طبع يې ډېره روانه وه نو ځينو به دی د شعر ماشين باله، مستغني د وخت د تقاضا سره سم په فارسي کې ډېر اشعار ويل او ډېري مشهوري قصيدې لري، په پښتو کې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه اشعار لري، د ده اشعار د وطن په اخبارونو او جريدو کې ډېر نشر سوي دي، مګر لانديني قصيده يې موږ ګرانو ويونکو ته د نمونې په ډول سره وړاندي کوو.

۱-۳۱-۱ د مستغني د کلام نمونه:

خپله ژبه

هر ملت چې سي ګويان د خپلې ژبې
مطالب يې سي آسان د خپلې ژبې
ښه دی زده کړه هر مطلب په خپله ژبه
پښتانه سي ترجمان د خپلې ژبې
ګفتګوی په پردۍ ژبه کړي تر کومه
مګر نه لري امکان د خپلې ژبې
ته افغان په پردۍ ژبه دي تحرير دی
ولي نه کوې افغان د خپلې ژبې
په پردۍ ژبه تحرير و تقرير مه کړه
زده کړه زده نوشت و خوان د خپلې ژبې
هر ملت د خپلې ژبې صحت غواړي
ولي نه کوې درمان د خپلې ژبې
ورکاوه به شي پېغور په هره ژبه
څوک چې نه وي زبان دان د خپلې ژبې
نه پوهېږې چې پښتو پښتون يادېږي
ولي نه يې نکته دان د خپلې ژبې
چې پوښتنه ورنه وسي نه پوهېږي
بيا به وکوي ارمان د خپلې ژبې
که څوک زده کاندي سل ژبې دا کمال دی
دا کمال نه دی نقصان د خپلې ژبې
ښه ده ښه ده چې په سل ژبې دانا يې
ولي مه کېږې نادان د خپلې ژبې
په هيڅ ژبه دا بيان کولای نه سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــــه هـــر څـــو کـــوم بيـــان د خپلـــې ژبـــې
خـــداى دي هېـــره خپلـــه ژبـــه لـــه چـــا نـــه کـــه
رشـــتيا وايـــم جـــار قربـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه بـــازار د پـــردۍ ژبـــې ســـودا مـــه کـــړه
ســـودا ښـــه ده پـــه دوکـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه ګلـــزار د پـــردۍ ژبـــې ګلچـــېن مـــه ســـه
چـــې رنګـــين دى ګلســـتان د خپلـــې ژبـــې
خپلـــه ژبـــه ســـود و زيـــان د هـــر ســـړي ده
هـــر څـــوک مـــومي ســـود و زيـــان د خپلـــې ژبـــې

نوټ :

د مرحوم مستغني د سوانح مضمون ما کټ مټ د کابل مجلــې څخــه رانقل کړى دى[1].

۱-۳۲ بېنوم

دا معاصر اديب چې وروسته به يې له شعر او شاعرۍ څخه ښه خبر سئ د يوې لويي کورنۍ يو مشهور فاضل او په قوم او ملت دردمن او غمجن پښتون دى، د وطن او ملت او خصوصاً د اسلام له پاره د ده د والد مجاهدې او کوششـــونه،لکه لمر څرګند او ښکاره دي، ده پخپل کلام او شعر کې بېنوم تخلص غـــوره کـــړى دى او موږ يې هم صرف په دې نامه يادوو.

بېنوم د پاخه فکر، قوي ارادې، ښه تدبير خاوند دى، عزم، همت، صبر، حوصله، پاکې او ديندارې، راستي او صداقت د ده غوره او ښکاره صفات دي، سربېره پر دغه يو زړه ور او توريالى عسکر هم دى، چې د وطن په ډېرو داخلي او خارجي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړو کې یې د یاد وړ خدمتونه او لویي کارنامې کـړي دي. د قـوم اصـلاح او آرامي او قراري د ده د ژوند اوله آرزو ده، تقریباً 54 کاله یې د ژوندانــه ډېـري تودې سړې لیدلي دي او ډېري سختي پېښي یې د خپل فکر په مرسته فیصله کړي دي، په ټولو چارو کې د پخې تجربې او رسا فکر خاوند دی، د ده علمي او سیاسي معلومات هم ډېر ښه دي، څه شي چې له اوله د ده سره ملګري ســوي او د ده زړه یې بې آرامه کړی دی هغه د قوم درد دی او همــدا شــی د خپلــې شاعرۍ د آغاز سبب بولي، لکه چې وایي :-

چې په غـــــــم کې د قام شومه
په زړګي بې آرام شـــــــــومه
اوسه پورې مي خوله چپ وه
اوس شروع په کلام شـــــــومه

۱-۳۲-۱ د شعر دېوان :

د 1319 ش په آخر کې ما د ده یو وړوکی دېوان لیدلی و، له هغه وخت څخه د ده د اشعارو اثر پر ما پروت دی، بیا په 1322 ش کې یې یو بل لوی دېوان موږ ولیــد چې تر 600 صفحو زیــات او تقریبــاً 12000 بیتــه دی، دا دېــوان د مضــامینو او موضوعاتو په لحاظ د خوشحال دېوان تــه ورتــه دی، هــر ډول قــومي، ملــي، سیاسي، تاریخي، عشقي، تصوفي، اجتماعي او اخلاقي مضامین پکښــي بیــان سوي دي، دا رنګ د شعر اکثري نوعي هم پکښي سته، لکــه غزلــي، ربــاعي، قطعه، قصیده، مثنوي، ترجیع بند او نور، مګر په دې برخه کې شاعر له پخوانو پابندیو څخه وتلی دی او په نوي طرز یې هم ځیني اشعار ویلي دي، دغه نــوي طرزونه یې حقیقتاً ډېر خواږه او خوندور دي ښایي چې وروسته بــه یــې څــه نمونې وښودل سي، دا کلیات د ښنوم دېوان نومېږي، اصلي نسخه یې چې پــه خپله د ښاغلي ښنوم په خط ده، د پښتو ټولنې ځینو ملګرو لیدلې ده، او دوی یې اشعار خوښ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۲-۲ د ده اشعار او کلام :

د بېنوم په اشعارو کې که څه هم هر ډول مضامين ستـه، مګـر عمومـاً دا درې برخي لري:

1. عشقي او تصوفي
2. اجتماعي او اخلاقي
3. سياسي او قومي

لاندينۍ دوې منظومې يې د کلام د نمونې په ډول سره ګرانـو ويونکـو تـه ليکم:

۱-۳۲-۳ د بينوم د کلام نمونه:

چـې وړوکـې سـره مـور کـه — يـا لـه وروره سـره ورور کـه
داســي کــړه لــه غريبــانو — هـر غريـب پـه اوږه سـور کـه
هـر غريـب لکـه ماشـوم دی — هر ماشـوم د سترګو تـور کـه
پـه خـدمت و هـر غريـب تـه — ځـان لـه مـړ د آخـر اور کـه
هوښــياري شــرافت نــه دی — د وړوکـو چـې لـوی زور کـه
لـه انصـاف لـه عدلـه ليـري — چې د کونـدو سـر سـرتور کـه
د هغـه زړګـی بـه خـوږ شـي — د يتـيم زړګـی چـې خـور کـه

غوښـي خورمـه د خپـل ورور — غــلا کــوم لــه حکومتــه
د عـزت خاونـد چـې راشـي — زه يــې کړمــه بــې عزتــه
چـې مظلـوم عريضـه راکـړي — وې وهمــه څــو لغتــه
ســلام کلــه د چــا اخلــم — چې بـه کـم شـم لـه شـوکته
اشــاره پــه ســر کومــه — دا مــي دی لــه سياســته
خپل عزيـز پـه سـپکه ګـورم — ورتــه ډېــر لــه حقارتــه
پـه "بېنـوم" بـه لعنـت وايـي — کــه شــي پــوه لــه حقيقتــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوټ :-

د بېنوم دغه پورتنۍ سوانح ښاغلي رښتين ليکلې او د کابل مجلــې د 1325کال په 8 ګڼه کې خپره سوې ده، ځکه چې دی يې د خواهش پــه اثــر لــه نامه څخه ليري سوی او په تخلص سرې اکتفا کړېده، نو زه مجبوره يم او د پلار د نامه له ليکلو څخه يې د نه معلومات لرلو په نسبت معافي غواړم.

د دې تکړه اديب نوم د ادبياتو د تاريخ پــه حوالــه او د نــوابي د يــوه مکتوب په اثر سره فضل اکبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ تعليقات

۲-۱ آشنا

په تذکره کې د پښتو ليکوال او شاعر عبدالباري آشنا پيژندنــه راغلــې چــې بشپړه نده، خو له دې تذکرې څو کاله وروسته مرحوم استاد عبدالرووف بينوا په اوسني ليکوال کې د عبدالباري آشنا په باب ځينې اضافي معلومات ليکلي چې زه د هغه د خبرو لنډيز راوړم.

په اوسني ليکوال کې راغلي چې آشناپه ۱۳۰۵ هــ ش کال کې په کندهار کې د بالاکرز په سيمه کې زيږيدلی دی، ،لومړنی زده کړې يــې د ميــرويس بابــا پــه لېسه کې کړي او په ۱۳۲۷ هــ ش کال کې د احمد شاه بابا له لېسې څخه فارغ شوی دی، په ۱۳۳۲هــ ش کال کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي لــه پښتو څانګې څخه فارغ شوی او د احمدشاه بابا په ليسه کې د ښــوونکي پــه توګه په دنده ګومارل شوی دی، پــه ۱۳۳۵ هـــ ش کــال د همــدې ښــوونځي مرستيال دنده ورکړل شوې او وروسته په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې يــې د يــادې شوې ليسې د مدير په توګه کارکړی دی. په ۱۳۳۷ هــ ش کال کې د ليســې د مديريت سربيره د پوهنې دمدير په توګه هم کار کړی دی،په ۱۳۳۹ هــ ش کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي په تدريسي هييت کې د پوهيــالي پــه رتبه وظيفه ورکړل شوه، چې د شخصي ستونزو له امله يې دا کار پريښود اوپه همدې وخت کې يې د وړيو د اودلو په فابريکه د مراقبت د مدير په توګه په کار پيل وکړ.

په اوسني ليکوال کې راغلي چې آشنا په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې د (ادبيات) په نامه يو کتاب ليکلی او په طلوع افغان کې خپورشوی چې وروسته بيا دوه ځله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستقل چاپ شوی دی او د مطبوعاتو ریاست له خوا یې د رحمن بابا لـومړی جایزه ترلاسه کړې ده.

په اوسني لیکوال کې بینوا د آشنا د نثر یوه نمونه هم راوړې او ویلـي یـې دي چې ده (آشنا) هیڅ شعر نه دی ویلی، له نجیب او بینـوا وروسـته سـرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنګ زبان و ادبیات پښتو کې، چې په ۱۳۵۶ هـ ش کـال چاپ شوی، د آشنا په اړه لیکلي چې آشنا له لیکوالی سربیره شاعر هم و، د ده د یوه شعر یو بیت یې هم راوړی او د آشنا د مرګ کال یې هـم ښـوودلی دی.

آشنا په ۱۳۴۷ هـ ش کال له نړۍ سترګې پټې کړې دي: (۲۳: ۳۶)

۲-۱-۱ د آشنا یو بیت له فرهنګه :

برايي مې دا زخمي زړه ناقرار کړم　　　په جهان جهان غمويې ګرفتارکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ محمد نجیم آریا

محمد نجیم آریا د مرحوم خان محمد خان زوی په ۱۲۹۸ هـ ش کال کـې پـه ګردیز کې زیږیدلی دی.
ښاغلی آریا په ۱۳۰۷ هـ ش کال کې کابل ته راغی او پـه حبیبـې لیسـه کـې شامل شو. نوموړی د مرحوم قلعه بیګي عبدالغني خان ګردیزي وراره اود نائب سالار غازي ببرک خان ځدران خوریه وه، چې د افغانستان د استقلال ترلاسـه کولو په جنګونو کې سهم درلود.

د محمد نجیم آریا د ماموریت دوره:

له حبیبیې لیسې څخه تر فراغت وروسته د انیس ورځپـاڼې د سـرمحرر پـه حیث مقرر شو.
له هغه وروسته یې په ډیلي کې د افغانستان په سفارت کې یوڅه وخـت کـار وکړ او په ۱۳۲۹هـ ش کال بیرته له مطبوعـاتو سـره یوځـای شـو او د انـیس ورځپاڼې د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو. ښـاغلی آریـا یوڅـه وخـت پـه کندهار کې د طلوع افغان جریدې مسوول و،لـه هغـه وروسـته د ګرځنـدوی اداري د مسوول په توګه مقرر شو، لـه دې وروسـته د افغانسـتان پیژنـدنې د عمومي مدیریت مسوولیت ور په غاړه شو، په همدې وخت کې یې په اندونیزیا کې د باندونګ په لسم کنفرانس کې د افغانستان د استازي پـه توګـه ګـډون وکړ، چې د ښه لیاقت له امله د دې کنفرانس د ټولو ګډون کوونکو هیوادونـو د مطبوعاتي پلاوي د ویاند په حیث وټاکل شو.
نوموړی په ۱۳۴۴ هـ ش کال د اطلاعات او کلتور وزارت د مرستیال په حیـث مقرر شو.
محمد نجیم آریا د شهید میوندوال له نږدې دوستانو او همکارانو څخـه و او د دموکرات مترقي ګوند په تاسیس کې یې له میوندوال سره همکـاري وکـړه ،د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میوندوال تر شهادت پورې د دې ګوند مرستیال وه او وروسته بیا تر وفات پورې یې د دموکرات مترقي ګوند مشري په غاړه درلوده.
آریا وروسته زنداني شوی او په زندان کې د جسمي او روحي شکنجو لاندې هم راغلی دی، د زندان څخه له خلاصیدو وروسته پیښور ته مهاجر شو او هلته یې سیاسي فعالیت پیل کړ، د جمعیت اخبار یې د مقاومت ترعنوان لاندې خپراوه. له هغه وروسته بیا امریکا ته مهاجرشو او په تکزاس ایالت کې یې د افغانستان له آزادۍ څخه د دفاع لومړنۍ انجمن رامنځته کړ.
محمد نجیم آریا په ۱۳۷۲ هـ ش کال کې وفات شوی دی.
د مرحوم آریا ګڼ شمیر مقالې په بیلابیلو اخبارونو کې چاپ شوې دي او نور آثار یې په لاندې ډول دي.

۲-۲-۱ د محمد نجیم آریا آثار:

۱ ـــ مبارزه در راه آزادی
۲ ـــ پشتونها کیستند از کجاهستند باکې مربوطند.
۳ ـــ تاریخ مختصر گردیز.
۴ ـــ افغانستان و تجاوز شوروي.
۵ ـــ میوند وال(شرح زنده گي).
۶ ـــ خدا در قرآن(رساله تحقیقي)
۷ـ زنده گی من شرح حال خودش است(ناتمام).
نوموړي اشعار هم ویلي دي

۲-۲-۲ د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه:

پیری رسید و مستی طبع جوان گذشت
فصل بهار رفت وگل ارغوان گنشت
یک قطره آب خوردیم و دریا گریستیم
خیراز جهان ندیده و عمر از جهان گذشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرحوم آریا وروستی شعر چې د ناروغۍ پر مهال یې ویلی دی:

از لحدناله بر آرم من آواره‌ء ملک
خاک برسرته‌ء خاک دگران خفته ام
وطنم رفت زدست همتی ای نسل جوان
چشم امید به نیروی شما دوخته ام (1: 4)

۲-۳ محمد شاه ارشاد

ښاغلي نجيب په خپله تذکره کې دمحمد شاه ارشاد لنډه پيژندنه راوړې چې له نورو ضروري خبرو سربيره د ده د کلام نمونې هم نه لري. له ده وروسته عبدالروف بينوا د ارشاد په باب په اوسني ليکوال کې پوره معلومات ليکلي چې لنډيز يې زه دلته راوړم،محمد شاه ارشاد په ۱۲۹۶ ش کال کې د پروان ولايت د بګرام په يوزباشی کې زيږيدلی دی.
لومړنۍ زده کړې يې په کور کې له خصوصي ښوونکو پای ته رسولي دي او ۱۳۱۵ ش کال کې د کابل په دار العلوم کې شامل او په ۱۳۲۲ ش کال کې له دغه دارالعلوم څخه فارغ شو.نوموړی په ۱۳۲۷ ش کال د عدليې وزارت د مفتش په حيث ګومارل شوی.په ۱۳۳۰ ش کال کې د قندهار د مطبوعاتو لوی مدير او د طلوع افغان ورځپاڼې مسوول چلوونکی وټاکل شو.
په ۱۳۳۴ هـ ش کال کې د پروان د ورځپاڼې مسوول مدير او په ۱۳۳۶ هـ ش کال کې د هيواد د نشراتي موسسې د آمر او د هيواد ورځپاڼې د مسوول مدير په حيث وټاکل شو.(۵: ۵۴)
په زندان خوړلي نومې تذکره کې ښاغلي رفيع هم د ارشاد بشپړې سوانح راوړې دي. محمد شاه ارشاد له پښتو سربيره په فارسي هم ليکنې کړي او له عربي يې ډير آثار ترجمه کړي دي، د" اسلام په غرب کې " يو اثر ژباړلی چې د طلوع افغان اداري له خوا نشر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ارشاد د ثور له کودتا (۱۳۵۷ هـ ش) وروسته بندي شـو او لـه زندانـه ژوندی را ونه ووت.(۱۹: ۲۱)

د حبیب الله رفیع په بل اثر پښتو کتاب ښود کې د محمد شـاه ارشـاد لانـدې آثار یاد شوي دي.

۲-۳-۱ د محمد شاه ارشاد آثار:

۱ـــ د طلوع پلوشه ، کندهار،ګڼ کسان، د طلوع افغان اداره، ۱۳۳۰ ش کـال، د طلوع افغان اداره.

۲ـــ د عشق جلوه (د شعر مجموعه)،کابل د مطبوعاتو وزارت ۱۳۴۴ ش کـال، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۱)

۲-۳-۲ د ارشاد د شعر نمونه:

کوشش

شیوه د سـعیې پـه ژونـد کـې لـه دریـاب نـه زده کـړه
بـــې ثبـــاتي د دې جهـــان هـــم لـــه حبابـــه زده کـــړه
په سرکې شور په زړه کې اور سـترګې لـه اوښـکو ډکـې
رنـــګ د طوفـــان لـــرل لـــه موجـــه د ســـحابه زده کـــړه
پـه سـوز ګـداز کـې تبسـم لـه حـال د شـمعې ځنـې
د خـــار او خـــس پـــه جفـــا صـــبر لـــه ګلابـــه زده کـــړه
اسـره د ګـل کانـدې هغـه چـه سـوز دعشـق نـه لـري
مزه د مینې د پتنګ پـه جفـا صـبر لـه ګلابـه زده کـړه
پېښـــو تـــه تـــن ورکـــول زړه، لکـــه ســـندان نیـــولی
ســرګرداني پــه دې جیحــون کــې لــه ګردابــه زده کــړه
ژړا فریـــــاد د دزړه لـــــه اوره لا لمبـــــه زیـــــاتوي
پـــه ښـــه دقیـــق نظـــر دغـــه راز لـــه کبابـــه زده کـــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــه کوښـــښ نشـــي میســـر خـــاورې د یـــار د پښـــو
نارســـــايي دلتــــه د زلفــــو لــــه طنابـــه زده کـــړه
هلتـــه بـــه وصـــل شـــي مـــراد تـــه پـــه اســـانه ســـره
کـــه تواضـــع دې پـــه رفعـــت کـــې لـــه رکابـــه زده کـــړه
چـــه همـــت لـــوړوي وړوکتـــوب مـــانع دســـعيې نشـــي
د اعـــــتلا راز د ذرې لــــــه ډېرشـــــتابه زده کــــــړه
تنهـــــايي نــــــه گــــــرزي مـــــانع د ارتقـــــا دپـــــاره
په یک تنهـا صـورت شـاهي پـاس لـه آفتابـه زده کـړه
صـــحرا د غـــم شـــوه راحـــت گـــاه د لیونـــو د پـــاره
راحـــت د ځـــان همـــيش دعقـــل لـــه ذهابـــه زده کـــړه
ویښ توب په ژوند کې شي بلا راحـت لـه خلکـو یوسـي
په دې جهـان کـې آسـايش راشـه لـه خوابـه زده کـړه
نیـــاز د زړه د لفـــظ لـــه نـــازه مســـتغني ښـــکاريږي
پـــه پټـــه خولـــه راز د معنـــاوو لـــه کتابـــه زده کـــړه
هـــره خبـــره چـــې لـــه زړه نـــه وي اعجـــاز گانـــه شـــي
اثـــر د شـــعر د وينـــا لـــه آب و تابـــه زده کـــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-۲ محمودشاه ابوالوفا

د دې تذکرې بل ليکوال محمود شاه ابوالوفا دی د ده په باب هم ښاغلي نجيب لنډ معلومات راوړي، له ده وروسته سرمحقق زلمي هيوادمل په فرهنګ زبـان و ادبياتو پښتو کې د ابوالوفا د ژوند او آثارو په باب معلومات ورکړي دي.

ابوالوفا افغاني يا محمود شـاه مشـهور پـه ابوالوفـا الافغـاني د افغانسـتان د معاصرې دورې له اديبانو څخه و، په ۱۲۶۹ هـ ش دنيا ته راغلی او په ۱۳۵۴ هـ ش د هندوستان په د کن کې مړ شوی دی.

ابوالوفا يو ديني عالم او له اسلامي علومو د پوره مطالعې خاوندو، نومـوړي پـه ۱۳۴۸ ق کال کې د حيدر آباد په د کن کې د احياء المعارف نعمانيه په نامه يوه علمي موسسه جوړه کړه او د دغې موسسې له لارې يې شـاوخوا شـل جلـده کتابونه تصحيح، تنظيم او خپاره کړي دي.مولوي ابوالوفا د تجويد علم په برخه کې د (دليل القرآن بزبان پشتو) په نامه کتاب ليکلی او همدارنګه شعرونه يې هم ويلي چې په طلوع افغان کې خپاره شوي.

استاد ابوالوفا الافغاني په پښتو، اردو، پارسي، او عربي ژبو ښه پوهيـده او پـه دغو ژبويې د ليکلو پوره توان درلود.(۲۳: ۱۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵ ګل پاچا الفت

د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې لیکوال ګل پاچا الفت په باب هم په دې تذکره ډېر کم معلومات راغلي دي. له نجیب وروسته په اوسني لیکوال کې د ګل پاچا الفت د ژوند او کارنامو په باب او همدارنګه حبیب الله رفیع هم په پښتو کتابښود کې د ښاغلي الفت ټول آثار معرفي کړي دي، ګل پاچا الفت د میر سید پاچازوی د سید فقیر پاچالمسی په ۱۲۸۷ ش کال کې د لغمان د عزیزخان په کڅ کې زیږیدلی دی.

علمي تحصیلات یې په غیر رسمي مدرسوکې کړي او د خپل وخت مروج علوم، لکه صرف، نحو، منطق، تفسیر، حدیث، معاني او بیان یې د ننګرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

په ۱۳۱۴ ش کال کې د انیس ورځپاڼې په اداره کې د کاتب په حیث مقررشو. په ۱۳۱۵ ش کال کې د هغه وخت د انجمن ادبي (چې بیا پښتو ټولنه شوه) د تألیف او ترجمې څانګې غړی شو، چې د زیري اخبارېې هم چلاوه، په ۱۳۱۸ ش کال کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدیریت مرستیال شو، په ۱۳۱۹ ش کال کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیر شو. په ۱۳۲۰ ش کال کې د اصلاح ورځپاڼې د پښتو برخې مشاور شو او په همدغه کال د پښتو ټولنې لوی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی و ټاکل شو. په ۱۳۲۵ ش کال کې د ننګرها د اتحاد مشرقي د جریدې مدیر شو، په ۱۳۲۷ ش کال کې د ننګرهار د قبایلو مدیر شو او په ۱۳۲۸ ش کې د خلکو له خوا د ملي شورا په ۷ مه دوره کې وکیل وټاکل شو او بیا د ملي شورا دوهم معین وټاکل شو. په ۱۳۳۱ ش کال کې د لغمان د قرغیو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې په وکالت و ټاکل شو، په ۱۳۳۴ ش کال کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لویې جرګې وکیل شو او په ۱۳۳۵ ش کال کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې مشر وټاکل شو او ترڅنګ یې د کابل پوهنتون ادبیاتو په فاکولته کې د پښتو ژبې استاد هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي الفت په پښتو او پاړسي ژبه هم نثرليکلی او همدارنګه په عربي ژبه يې هم مقالې ليکلي دي.

د ده شعر ډېر سليس، روان، خوږ او په عين حـال کـې لـه ابتکـاره ډک دی، ډيرنازک اونوي خيالات يې په زړو ساده الفاظو کې ځای کړي او ډير زړو او لـه نظره لويدلو مضامينوته يې نوی خوند او رنګ ورکړی دی.

په نظم او نثر کې د پوه استدلال خاوند دی، په تېره بيا د ده منثور اشـعار او د نثر خوږې ټوټې له هره حيثه زړه وړونکـې دي او پـه دې ټوټـوکې اجتمـاعي دردونه په ښو اغيزناکو الفاظو کې بيانوي.(۵: ۹۱)

د حبيب الله رفيع په (پښتو کتابښود) نومي اثر کې د ګل پاچاالفت دغه آثـار معرفي شوي:

۲-۵-۱ د الفت آثار:

۱ـــ ادبي بحثونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۲ ش کال، د کابل عمومي مطبعه.

۲ـــ بله ډيوه، کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ـــ پښتو سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش کال، عمومي مطبعه.

۴ـــ په افغانستان کې د اسلام خپريدل،(ژباړه) ليکونکی ميرغلام محمد غبار، کابل، تاريخ ټولنه، ۱۳۳۸ ش کال، دولتي مطبعه.

۵ـــ څه ليکل يا ليـک پوهه،ننګرهار،داتحادمشـرقي اداره،۱۳۲۸ ش کـال، د اتحاد مشرقي مطبعه.

۶ـــ د آزادۍ پيغام، کابل، ن ،د کابل عمومي مطبعه.

۷ـ د پسرلي نغمه،کابل،پښتو ټولنه،۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۸ـــ د زړه وينا،کابل، پښتوټولنه،۱۳۴۱ ش کال، د پـوهنې مطبعـه، آفيسـتي چاپ.

۹ـــ عالي افکار، ننګرهـار، د اتحـاد مشـرقي اداره، ۱۳۲۷ ش کـال، د اتحـاد مشرقي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ــــ غوره اشعار، کابل، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۴ ش کال ، عمومي مطبعه.
۱۱ــــ غوره نثرونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۲ــــ لغوي څېړنه ، کابل ، پښتوټولنه، ۱۳۲۱ ش کال، عمومي مطبعه.
۱۳ــــ لوړ خيالونه او ژور فکرونه ،(انتخاب، ترجمه، تألیف)، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۴ــــ ليکوالي املاء او انشاء ، کابل ، پښتو ټولنه ، ۱۹۶۱ ع ، دولتي مطبعه.
۱۵ــــ ملي قهرمان ، کابل ، د قبايلو مستقل رياست ، ۱۳۴۴ ش کال، د پوهني مطبعه.
۱۶ ــــ منطق ، کابل ، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال ، دولتي مطبعه.
۱۷ ــــ نوی سبک او نوی ادب ، کابل ، د مطبوعاتو رياست ، ن ، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۸)

د مرحوم الفت شعري کليات ښاغلي شهرت ننګيال او نثري کليات ښاغلي محمد اسمعيل يون تهيه کړي دي. له کلياتو پاتې متفرق نثرونه يې سرمحقق عبدالله بختانی ټول کړي او چاپ کړي دي.
ګل پاچا الفت د ۱۳۵۶ هـ ش کال د قوس په ۲۸ مه نيټه وفات شو او د لغمان د عزيز خان کڅ کې خاروته و سپارل شو.

۲-۵-۲ د ګل پاچا الفت د نثر نمونه:

بېګناه بندي

پر بړدی ـ دابې ګناه بندي پر بړدی!
مه ويريږئ- د ده په ازادولو کې هيڅ خوف او خطر نشته- فساد او شرارت له ده نه پيدا کيږي.
دده بندي کول لويه ګناه ده .
دا هغه يوسف دی چه د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لويدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده سـنجولی شـي او ستاسـې دبلـې ورځې غم خوري.

پر ېردی- دابې ګناه بندي پر ېردی!

که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي

تاسی دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ

په زندانونو کې يې مه اچوئ.

په ليوانو او پړانګانو يې مه خورئ-

پر ېردی- دابې ګناه بندي پر ېردی!

دی به ستاسې دګډوډو او پريشانو خوبونو صحيح تعبيرونه وکړي.

ډېرې سختې مبهمې او مجملې غوټې بـه پرانيـزي . دی دراتلـونکي حـال پيشبيني کولی شي.

دطبيعت په رمزونو اواسرارو پوهيږي.

دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ور معلوم دي.

پر ېردی- دابې ګناه بندي پر ېردی!

دده آزادی باندی علم او پوهه زياتيږي وطن رڼا کيږی، ړانده بينا کيږی.

دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښـه سـلوک کـوي - دی ډېـر پيچـومي اوارولې شی، ډېری ، کږې لاری سمولی شي او ډېر مشکلات حل کولی شي.

ما خوب ليدلی چه دا بندي خلاصيږي او د سلطنت په کرسۍ کښيني.

ښه فکروکړئ

دابندی څوک دی؟

پس له ډېر فکره وايم :

«فکر دی فکر !!» (۵: ۹۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۶ محمد انور ايوبي

دمحمد انور ايوبي د سوانحو په باب مو هم د ښاغلي نجيب په تذکره کې معلومات ولوستل تر کومه ځايه چې ما نورې پښتو تذکرې او له فرهنګيانوسره مصاحبې کړي د نوموړي په هکله مې نور معلومات و نه موندل.

۲-۷ غلام محی الدين ايوبی

غلام محی الدين ايوبي د دې تذکرې بل ليکوال دی چې د ده پيژندنه د تذکرې په اصلي متن کې راغلې د نوموړي په باب د پښتو معاصر ليکوال پرته په نورو پښتو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸ محمد نادر ایوبي

په دغه تذکره د محمد نادر ایوبي په باب ډېر لنډ معلومات راغلي، له دې تذکرې وروسته استاد عبدالروف بینوا په اوسني لیکوال کې د نوموړي سوانح راوړي دي، محمد نادر ایوبي د محمد سرور ایوبي زوی په ۱۳۰۸ ش کال کې په کندهار کې زیږېدلی، نوموړي خپلې لومړنۍ زدکړې دکندهار په میرویس لیسې، حبیبیه او غازي لیسوکې کړي او د کا بل د تجارت لیسې څخه یې په اعلی درجه شهادت نامه اخیستې او لوړې زدکړې یې د کابل پوهنتون په حقوقو پوهنځي کې سرته رسولې دي.

ښاغلی ایوبي (د ۱۳۴۳ کال څخه تر ۱۳۴۶ کال) پورې په امریکا کې د افغانستان د شاهي دولت لوی سفارت اتشه وه په همدې وخت کې نوموړي له رسمي ماموریت سربیره د واشنګټن (هارورد پوهنتون) د سیاسي علومو او بین المللي مناسباتو په څانګه کې د مافوق لیسانس درجه حاصله کړه.

د د ه مورنۍ ژبه پښتوده په فارسي، انګریزي او اردو ژبو هم ښه پوهیده، د پښتو ژبې تکړه نثر لیکونکی و او نظم یې هم کله کله لیکه.

د محمد نادر ایوبي آثار د کندهار په طلوع افغان او د هلمند په جریده کې زیات خپاره شوي دي، نوموړی دوه چاپ شوي اثار ، چې یو یې په دوه ټوکه کې سیاسي نظریات او بل یې په درې ټوکه کې اقتصادي نظریات دي، همدارنګه ده ځینې لنډې قیصې او ناولونه، لکه سپین او ملغلره او پاینات هم لیکلي دي.(۷: ۱۳۹۴)

حبیب الله رفیع په پښتو کتاب ښود د نوموړي دا لاندې آثار معرفي کړي دي.

۲-۸-۱ د محمد نادر ایوبي آثار:

۱ ـــ اقتصادي نظریات(لومړی ټوک) ، کندهار، ۱۳۳۷ ش، د کندهار دولتي مطبعه.

۲ ـــ اقتصادي نظریات (دوهم ټوک)، لاهور،۱۴۲۴ هـ ق ،دوهم چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ اقتصادي نظريات (دريم ټوک) کندهار، ن ، د کندهار دولتي مطبعه.
۴ ـــ سياسي نظريات (لومړی ټوک)، کندهار، د طلــوع افغــان اداره،۱۳۳۷ ش کال، د کندهار دولتي مطبعه.
۵ ـــ سياسي نظريات (دوهم ټوک)، هلمند، ن ، د ګرشک دولتي مطبعه.(۲۰: ۴۶)

محمد نادر ايوبي دعرفان، فلسفې او روحياتو په نامه نور کتابونه هم ليکلــي او په وروستيو کلونو کې چاپ شوي دي.

1. سپين اومرغلره : (پښتوادبی داستان) دکندهار ولايت دطلوع افغان په ورځپاڼه کې په پرله پسې توګه نشرشوی دی.
2. اسلام :چې پر پنځو برخو (حقوق ،سياست ،اقتصاد،تصوف اوفلسفي) باندې مشتمل دی په کويټه کې چاپ شوی دی.
3. دوی ځوک وو؟ : د يوسلو پنځو تاريخي او ريښتني داســتانو او قصــو مجموعه ده په کويټه کې چاپ شوی دی .
4. عرفان : دا اثر هم په لاهورکي چاپ شويدی.
5. روحيات يا علم النفس په کال ۲۰۰۷ميلادی کې په لاهور کــې چــاپ شوی دی.
6. فلسفه : په کال ۲۰۰۶ميلادی کې کويټه کې چاپ شويدی
7. حقوق : په کال ۲۰۰۶ميلادی کې په لاهور چاپ شويدی
8. دافريقا جغرافيايي ،تاريخي او اجتماعي مسايل (ناچاپ)
9. دانسان ستونزي (ناچاپ)
10. علم اوايمان (ناچاپ)
11. د حق او باطل تاريخی سير (ناچاپ)
12. دتاريخ ځينې هيرې شوي پاڼې (ناچاپ)

محمد نادر ايوبي په ۱۳ هــ ش کال کې د امريکا په متحده ايالاتو کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸-۲ د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلگه:

دسوسیالزم عمومی گټی :

داقتصادیونو په عقیده دسوسیالزم یوه لویه گټه داده چــه دټــولنې گټــې تــه لومړی مقام ورکوي یعنې دټولنې گټې په فرد دمخه بولي که داسي پیښه ســي چې د جامعې او فرد گټه سره متضاده سي هلته سوسیالزم دجامعې گټــې تــه ترجیح ورکوي ځکه نو په سوسیالیزمي رژیم کې تل عمومي گټوته پــه درانــه نظر کتل کیږي او دهغه پراساس نقشې جوړیږي پرهمدې اساس دسوســیالزم په برخه کی شخصي انحصارات له مینځــه ایســته کیــږي او ټولنــه د فــردي انحصاراتو دضرر څخه په امان پاته کیږي او له بلې خوا څخــه پــه ټولنــه کــې بیکاري نه پاته کیږي ځکه چې عرضه دتقاضاء پراساس تولید او لــه دي کبلــه داضافي تولید مخ نیول کیږي چه دغه موضوعگانې په ســرمایه داري اقتصــاد کې دلوبو بحرانو سبب کیــږي خــو پــه سوســیالزم کــې دغــه ډول بحرانونــه پیښیــږي دخلکو په اجتماعي ژوند او د فکر په سویه کې ښــکاره تــوپیر نــه راځي هغه اخلاقي معایب چه په ټولنه کی دسرمایې او شخصي ملکیت څخــه پیدا کیږي له منځه وزي ځکه چې علت ورکیږی دخلکو ترمینځ درواغ ویل او یو بل ته په ســپکه کتــل د دښــمنۍ کمبلــه تــولیږي پــه سوســیالیزم کــې محرومیتونه نسته ځکه چې ټول خلــک دخپــل کــار حاصــل او ثمــره اخلــي هیڅوک مفت خوره نه پاتی کیږی جنایتونه چې دبیکارۍ او ملکیت څخه پیدا کیږي له منځه وزي همداسې له بل پلوه ملي عایدات دیوه صحیح پروگــرام او پلان له مخې دخلکو دنماینده گان له خوا څخه کنتــرول او مملکــت دخلکــو ترمینځ په عادلانه ډول توزیع کیږي چه دغه موضوع هم افراط او تفریط چــې په سرمایه داري نظام کې موجود دی له منځه باسي او پردغه اســاس پــه یــوه ټولنه کې دطبقاتو توپیر او تضاد دمنځه څخه اخستل کیږي ځکه چې هلته بیا سرمایه داره ډله او اجوره خوړونکې ډله نسته بلکــه هلتــه بــه یــوازې آزاد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحاله کارکونکي موجود وي دخلکو صحي حالت سمیږي ځکه چه پرخلکو دومره فشار نسته چه دخپل ځان صحت غوښتني او خوشحالۍ ته موقـع ونـه لري ټول به د ټولووي هر څوک به ټولو ته کارکوي هرڅوک به خپـل سـعادت دټولو په سعادت کی لټوي دسپین سرو او کوچنیــانو او نــورو معیوبینــو سـره دټولنې له خوا ښه مرسته کیږي دسوسیالستي پوهانو په عقیده د دوی ټــول کوششونه ددې له پاره دی چه دنړۍ دخلکو مادی او معنوی ژوندون ته سمون ورکړي خلک د بدبختۍ او ذلت څخه ساتي.

دخلکو افکار او قواوې د دې په عوض چې رقابتونو او یود بل ددښمنۍ له پـاره په کار واچول سي علمي او تربیتي چارو ته متوجه کیږي هغه مضـر اجتمـاعي حوادث چې دملکیت او سرمایه دارۍ دعلت له کبله دزروکلودبشري تاریخ په شاهدۍ پرانسانانوناوړه اثرات اچولي وه پــه سوســیالیزم کــې اســته کیــږي دانسانانو په ټولو شئونو کې د وحدت مساوات له پاره نوې دروازې پرانیــزي او دانسان ښکلی مقام د خطر څخه ساتي.(۷: ۱۳۹۵)

۲-۹ غلام فاروق ایوبي

غلام فاروق ایوبې د دې تذکرې بل لیکوال دی د دې ښاغلي د سوانحو په باب هم یواځې استاد عبدالقدوس نجیب په (پښتو معاصر لیکوال) اثـر کـې چـې تاسو ولوستل معلومات راوړي په ګڼ شمیر کتابخانو کې چې ما کـومې پښـتو تذکرې کتلي او یا مې د پښتنو لیکوالو او فرهنګیانو سره مرکې کـړې د غـلام فاروق ایوبي په باب مې معلومات نه دي پیداکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۰ عبدالخالق اخلاص

په دې تذکره مو د عبدالخالق اخلاص په باب يوځه ولوستل، په اوسني ليكوال كې عبدالروف بينوا د ده(اخلاص)بشپړسوانح داسې را اخيستي، عبدالخالق اخلاص د ملاجان آخند زاده زوى په خټه ساپی په ۱۳۱۹ هـ ق كال كې د رجب المرجب په مياشت د جمعې په ورځ د كونړ په دهوز كلي كې زيږيدلی دی، د ده پلار يو ښه عالم او د فكر خاوند و، د خپل زوى له پاره يې داسې نوم و ټاكه چې د رجب المرجب د حروفو په يوځاى كولو سره د جمل په حساب د ده د تولد تاريخ جوړيږي.

ده په خصوصي ډول زدكړې كړي،عربي او فارسي كتابونه يې له پلار څخه لوستي دي، خو احاديث او تفاسير يې يوځاى بل ځاى ويلي دي،اخلاص له كوچنيوالي څخه د پښتو ليكل او لوستل پيل كړي.

ښاغلي اخلاص په ۱۳۰۳ ش كال كې د نظامي كنډک كاتب او بيا پسې د كنډک مشرى رتبې ته ورسيد، په ۱۳۱۰ ش كال كې د قو م له خوا دملي شورا وكيل وټاكل شو، بيا په ۱۳۱۶ ش كال كې د پښتو ټولنې غړی شو چې له هغه ځايه د مشرقي اتحاد د اخبار معاون مقررشو او څه موده وروسته بيرته د پښتو ټولنې د لغاتو د څانگې د مدير په توگه وټاكل شو.

عبدالخالق اخلاص پرپښتو سربيره په فارسي ژبه هم نظم او نثرليكلای شو. د ده زياتره آثار د كابل په مجلو او د اتحاد مشرقي او د هيواد په نورو اخبارو كې خپاره شوي دي.(۵: ۴۸)

حبيب الله رفيع په په پښتو كتابښود كې د اخلاص يو اثر معرفی كړی:

۲-۱۰-۱ د عبدالخالق اخلاص آثار:

۱ ــــ تصحيح التلاوت فی علم القراءت ، پيښور، سـردارگهرک سنگهــــ ، ۱۹۲۷ ع، رفيق عام پريس ــــ لاهور.(۲۰: ۲۹)

دا رساله يې د تجويد علم په باب په نظم كې ليكلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ ـــ سیف الامان دا د اخلاص صاحب یو بل منظوم اثر دی، په دغه اثـر کـې د ګوډ ملا او د منګلو د ۱۳۰۳ لمریزکال بغاوت یې له پیله نه تر پایه پورې لیکلی. د دې کتاب په باب معلومات د قلمي نسخې څخه اخیستل شوي او د چاپ کال یې نه دی ښودل شوی.

۳ ـــ نهضت پښـتو: دا د عبـدالخالق اخـلاص یـوه دري منظومـه ده،چـې د افغانستان د اوومې هجرې پیړۍ د نامتو شاعر ابونصر فراهي د نصاب ا لصبیان په طرزیې ویلې او پښتو ضروري نو مونه یې په فارسي پکې معرفي کـړي دي. دیادولو ده چې د ابونصر فراهي نصاب الصبیان دعربي ژبې د زدکړې لپاره دي او ورځنې عربي لغتونه په دري بیتونو کې ترجمه کوي او د اخلاص دا اثر بیـا د پښتو لغتونو دا ډول معرفي ده، دا د ابونصر فراهي تر کتاب وروسته د دې طرز دویم اثر دی او دریم اثر یې هم د « پښتوـــ دري نصـاب الصـبیان» دی چـې عظیمي جوزجاني لیکلی او د اخلاص له اثر سره همزولی دی.

۴ ـــ نورستان یا جدید الاسلام، دا د ښاغلي اخلاص بل اثر دی په دې اثر کـې یې د نورستان د خلکو کلتوري ژوند خېړلی چې ډېر جالـب او پـه زړه پـورې مواد لري،په دې منثور اثر کې د دوی قومیت او له اسلام نـه وړانـدې احـوال، میړنتوب او وسله،رنګ او قیافه، کسـب اوګټـه وټـه،خوراک او جامې،میلمـه، تعلیم او تربیه، ژبه او الفـاظ، رسـوم او عـادات، واده د ولادت رسـوم او نـوم اېښودل، د ښځې یا د څښتن مرګ، هیڅ ښځه د مړې ښځې لرګي نه سـېزي، طلاق یا ښځه خرڅول، د مړي خرڅول، دمړي تجهیز، جرګې مرکې اودجګـړو فیصلې، قتل او زنا، د قرض اصول او معـاملات، آشـنایي پالل،حمـایتي پـلار، رسمي دعوتونه، د ډوډۍ خوړلوتنظیم، اقتصادي او حکایت تر عناوینو لانـدې په زړه پورې مواد راغلي دي.

دا اثر د ۱۳۱۸ هــ ش کال په سالنامه کابل کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ـــ د استقلا څلورمه جبه، د ښاغلي اخلاص دا اثر د افغان ـــ انگلیس په دریمه جگړه لیکل شوی، ښاغلي حبیب الله رفیع د دې کتاب د سمون، لمنې، او نښلونې چارې ترسره کړي او په ۱۳۶۵ هـ کال چاپ شوی دی.
عبدالخالق اخلاص په ۱۳۶۷ ش کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله د پښتونخوا په صوابۍ کې وفات شو او مړی یې هم هلته خاورو ته وسپارل شو.(۲۱: ۱۱۴)

۲-۱۱ محمد اعظم ایازي

محمد اعظم ایازي هم د پښتو ژبې یو له هغو لیکوالانوڅخه دی چې ښاغلي نجیب په دې تذکره کې د نوموړي د ژوند په هکله یو څه لیکلي، له ده وروسته د پښتو په نورو تذکرو او اثاروکې د ښاغلي محمد اعظم ایازي دژوند او آثارو په باب پوره معلومات راغلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم.
ښاغلی محمد اعظم ایازي په قوم ځدراڼ په ۱۲۵۷ ش کال کې په کندهار کې زیږیدلی او په ۱۳۳۵ ش کال کې وفات شوی دی.
د ایازي کورنۍ د غازي سردار محمد ایوب خان سره له وطنه جلاشوې وه ځکه نو ده مختلف هیوادونه، لکه ایران، ترکیه او هندوستان لیدلي وو.
او آخر ته په کوټه کې یې ځای نیولی او هلته یې تر اعداد یې پورې تعلیم کړی او د لسم جماعت فارغ التحصیل و، په اردو، انگریزي ښه پوهیده، په ۱۳۰۳ ش کال کې بیر ته افغانستان ته راغی.
د پښتو په صرف او نحوه کې یې ښه زیار ایستلی او ښه لاس یې پکې درلود،ښاغلي ایازي شعر نه وایه خو په نثر کې ښه پوخ لیکوونکی و. محمد اعظم ایازي ډیر صاف، ساده، حلیم بردبار او هرچاته تسلیم سړی وه، که هرڅو ډیر تاوان به چا ور ورساوه خودی یې مقابلې ته تیار نه و او دچا سره یې شخړه خوښه نه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې په امانيه عصر کې هغه وخت چې امان الله خان قندهار ته تللی وه او د قندهار د خرقې په زيارت کې يې وينا کوله نو ايازي ورته ژړل، خو شـاوخوا چې يې وکتل بل چانه ژړل نو ده په ډيره جدي لهجه نارې کړې:

" اې د غوايي قامه ولې نه ژاړئ ؟"

د ده مقالې او ترجمې په پښتو مجلـه او د کابـل پـه مجلـه او د انـيس پـه ورځپاڼه کې ډيرې خپرې شوي دي.(۵: ۱۱۲)

سرمحقق زلمي هيواد مل هم د محمداعظمايازي په هکله په فرهنـګ زبـان و ادبيات پشتوکې ليکلي چې نوموړي په کوټه کې خپل تحصيلات پايته رسولي ، د کندهار او کابل په ادبي ټولنو کې يې کار کړی د نوموړي پارسـي، او ترکـي ژبې هم زده وې. او په پښتوګرامر ښه پوهيده، د پښتو لغاتو په راټولو کې يـې زحمتونو ګاللي او دغه آثار يې تاليف کړي دي:

۲-۱۱-۱ د محمد اعظم ايازي آثار:

(۱) قواعد پښتو (۲) اصول مقاله نويسي (۳) الفاروق (۴) لس زره لغتونه (۵) د پښتو ګرامر (۶) رياضي و جغرافيه براى صنوف ابتدايي مکاتب.(۲۳: ۶۲)

حبيب الله رفيع بيا په پښتو کتابښود کـې د محمـد اعظـم ايـازي درې اثـار معرفي کړي دي.

۱ـــپښتو نحو، کابل، د انيس اداره، ن ، عمومي مطبعه.

۲ـــ قواعد پښتو، کابل، پښتوټولنه، ۱۳۱۸ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ـــ لس زره لغتونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.(۲۰: ۴۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۲ محمدیوسف ایازي

د دې تذکرې بل لیکوال محمد یوسف ایازي دی، له نجیب وروسته په نورو پښتو تذکرو کې د نوموړي په باب معلومات نه دي راغلي، کوم معلومات چې ما د محمدیوسف ایازي په هکله ترلاسه کړي، هغه د نورالله اوریا د ماسترۍ تیزس څخه چې په ۱۳۹۰ کال کې یې بشپړکړی او همدارنګه د مرحوم ایازي د کورنۍ څخه دي.

محمد یوسف ایازی د محمد علم خان ایازي زوی او دمحمداعظم ایازي لمسی په ۱۲۸۳هـ ش کال د کندهارښار په یوه درنه علمي کورنۍ کې زیږیدلی دی.ځینې تحصیلات یې په خپله کورنۍ کې بشپړ کړي او د نورو تحصیلاتو په اړه یې بشپړ معلومات په لاس کې نشته ځکه چې د مرحوم د کورنۍ یواځینی کشری زوی چې د ده د مړینې پر وخت د پنځو میاشتو و،له هغه سره هم کوم معلومات نشته،دمحمد یوسف ایازي د دندو او کار په هکله کوم معلومات چې په لاس کې لرو هغه دادي چې مرحوم په۱۳۰۵ هـ ش کال دکندهارد ښارپه یوه ښوونځي کې دمعلم په توګه دنده درلوده،په ۱۳۱۹ هـ ش کال د ثور په۱۴ نیټه په کندهارکې د طلوع افغان د ورځپاڼې د مدیر مسؤل په توګه وټاکل شو او تر ۱۳۲۹ هـ ش کال یې دا دنده پرمخ یوړه.وروسته له ۱۳۲۹هـ ش کال څخه د کندهاردښاروال د مرستیال په حیث وټاکل شو اوبیا د هلمندپه ولایت کې داطلاعاتو اوفرهنګ د رییس په توګه مقرر شو، اروښاد ایازي په ۱۳۶۲ هـ ش کال په کندهار کې ومړ .

۲-۱۲-۱ دمحمدیوسف ایازي آثار:

د اروښاد ایازي د زوی په وینا "کله چې په ۱۳۷۱ل کال په کندهار کې اوضاع کړکیچنه شوه نو مونږ خپل کور چې د کندهار په نوي ښارکې ؤ له هرڅه نه ډک پرېښود او یوازې ځانونه مو یو امن ځای ته ورسول، دوه - درې اونۍ وروسته چې خپل کورته راستانه شوو نو زما د پلارتول آثار چې تقریباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې - څلور بکس کتابونه او قلمي آثار وو څه يې سوځول شوي وو، څــه يــې څيرې څيرې د کورپه انګړ کې تيت او پاشان پراته وو او يــو څــه نــوريې هــم خلکوله ځانوسره وړي وواودکارشی يې مونږته نه وورا پريښي."(۱:مرکه)

يواځې دې ده دوه اثره چې په کندهار کې چاپ شوي او زما لاســته راغلــي معرفي کوم:

۱ـ دکتاب نوم:(د بيت المقــدس ســاتنه) دخــارجي منــابعو څخــه د اروښــاد محمديوسف ايازي ترجمه دترجمې کال ۱۳۲۸ هـ ش .

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهارچاپ کال: ۱۳۸۶ش

۲ـ دکتاب نوم : د انګريزانو پنجابی جاسوس

ژباړن : اروښاد محمد يوسف ايازی

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهار،چاپ کال ۱۳۸۷ هـ ش.

۳- باغوان د رابندرناتهـ ټاګور اثر دی چې په ۱۳۲۱هـ ش کــال محمديوســف ايازي ژباړلی او په همدغه کال په طلوع افغان کې چاپ شوی او بيا په ۱۳۳۶ل کال په ۲۵ بيلابيلو ګڼو کې د دوهم ځل لپاره په طلوع افغان کې خپــور شــوی دی.(۲: ۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۳ محمد انور ايازي

محمد انور ايازي د دې تذكرې يو بل معاصر ليكوال دى، چې د سوانحو په باب يې يواځې استاد نجيب معلومات راوړي، د نوموړي په هكله په هيڅ بلې پښتو تذكره كې معلومات نه دي راغلي.

۲-۱۴ لعل محمد احمدي

د ښاغلي نجيب په تذكره كې مو د پښتو ژبې د يادشوي ليكوال په بـاب څـه يادونې ولوستې، خو له ده وروسته د لعل محمد احمدي پـه بـاب څـه نـه دي ليكلي شوي اونه زما له نظره تېر شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۵ نظر محمد اڅک

په دې تذکره کې د نظرمحمد اڅک د ژوند په هکله یوڅه معلومات راغلي، لـه ښاغلي نجیب څخه ځوکاله وروسته عبدالرووف بینوا په اوسني لیکــوال کــې لیکلي: نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی په ۱۳۰۹ هـ کال د کندهار د شــاهي طبیلې په کوڅه کې زیږیدلی دی.

نوموړی د پښتو او فارسي ژبو ښه نثر لیکونکی تېرشوی او په پښتو ژبه یې هم شعرونه ویلي دي.

د نوموړي آثار په اتفاق اسلام او طلوع افغان کې زیات خپاره شــوي دي خــو د مستقلو اثارو نومونه یې نه دي ذکر شوي.

د ماموریت دوره یې زیاته په قبایلو او مطبوعــاتو کــې تېــره شــوې ده او پــه وروستیو کې یې د داخله وزارت دقلم مخصوص مدیر هم پاتې شوی.

۲-۱۵-۱ د نظر محمد اڅک د نظم نمونه:

ساقي جام راوړه بهار سو　　باغ وراغ ټول لاله زار سو
غوټۍ بیا په مسکیدو سوه　　بلبلان په نڅیدو سوه
آبشار بیا وهي موجونه　　بوراګان کړي اتڼونه
هله زما د زړه همرازه　　تر تاجارشمه د مسازه
راته خلاصه میخانه کړه　　وروسته ډکه پیمانه کړه
نه خو غل شته نه غدار شته　　نه غماز شته نه رویبار شته
وچی شونډې زړه بې شوره　　دا خمارحال ته می ګوره
نن دی وار دی که څه داد کړې　　په خپل داد مې خاطر ښاد کړې
نورډیل نه ښایې تلوار که　　له سروره مې خمار که
ستاتر سرو سترګو درجار شم　　ترتا وګرځم نثار شم
اې زما د زړه همدمه !　　زړه مې وچاودی له غمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوش مشربه خریدار یم — ترتا وګرځم نثار شم
ډکی ډکی پیمانې کړه — نن له موږه یارانې کړه
ستا تر ډک جام سپیلنی شم — ستا کرم ته دې واری شم
ترتا وګرځمه راشه — د زخمي زړګي دوا شه
ما ته راکه د تاک وینه — چه مې یخه شي پرې وینه
له عالمه بیګانه شم — یوه نوې افسانه شم
له زاړه فکره پرواز کړم — ځانته نوی جهان ساز کړم
یو جنون اویو هستي وي — په شرابو کښی مستی وي
دسرونا بو پیا له اخلم — تشه ږدم ډکه را اخلم
زه به خاندم ته به ناځې — زه به کښېنم ته به پاځې
ساقي ژرکوه بهار دی — زرغون واړه لاله زار دی
جام اوچت که مسلمان شه — جنتي په دې جهان شه(۷: ۱۳۰۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۶ سید حسن اتم

سید حسن اتم د دې تذکرې ۱۶ شمیره لیکوال دی د ده د سوانحو او فرهنګي فعالیتونو په باب هم په نورو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي یـوازې ښـاغلي عبدالقدوس نجیب د ده سوانح راوړي دي.

۲-۱۷ منشي احمد جان

د دې تذکرې بل لیکوال منشي احمدجان دی،د ده په باب هم پـه دې تـذکره کې معلومات راغلي خو بشپړ نه دي.له نجیب وروسته د پښـتنو لیکوالـو پـه بیلابیلو تذکرو کې د منشي احمد جان په باب ډېر معلومات راغلي دي.
مشني احمد جان د قاضي عبدالرحمان په کور کې په ۱۸۸۲ ع کال په ډیسمبر میاشت کې د بنو په مشهور کلي«فاطمه خیل» کې زیږیدلی دی.
نوموړی د پښتو هنري نثر له موسسینو څخه دی.منشي احمد جان په پیښـور کې ژوند کاوه، او انګریزانو ته یې پښتو ژبه ور زدکوله،چې د خان بهادري لقب یې هم ورکړی و.
له دې سربیره یې د پیښور په یوې محکمه کې د یوه افسر په توګـه هـم کـار کړی او په همدې وخت کې یې په پښـتو ژبـه قیصـې، حکایـات، او مختلفـو موضوعاتو مضامین لیکلي دي.
د منشي احمدجان ، د لیکلو طرز ساده، عـام فهـم او روان دی. خـان بهـادر منشي احمد جان په ۱۳۳۰ هـ ش کال له نړۍ سترګې پټـې کـړې، د ده آثـار تاریخ افغانستان، چې له (انګریزي څخه ژبـاړلی دی)، هغـه دغـه، او د قصـه خوانی ګپ ښودل شوي.
منشي احمد جان د اوو او لادونو، چې پنځه یې زامن او دوه لونې وې پلار وو.
او په پای کې د ستوني سرطان له امله په ۱۹۵۱ ع کـال د اکتـوبر پـه ۱۹ نیټـه وفات شو او د پیښور صدر په هدیره کې خاوروته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷-۱ د منشي احمدجان آثار:

۱ ــــ تاريخ افغانستان،پيښور،ن، ۱۹۳۰ع، ن.

۲ ــــ د قصه خوانی ګپ، پېښور،بهاري لال،۱۹۳۰ ع ، کانپور ارټ.

۳ــــ هغه دغه، پېښور، بهاري لال، ۱۹۲۹ ع ، ن .(۲۰: ۲۵)

همیش خلیل هم د پښتانه لیکوال په لومړي ټوک کې د منشـــي احمــد جــان بشپړ سوانح او همدارنګه د ده د اووه آثارو نومونه یاد کړي چې د بشپړ سوانح او آثارو ذکر يې دلته راوړم.

د منشي احمدجان پلار قاضي عبدالرحمان په اصل کې د غزنـــي اوســيدونکی وه، د قاضي عبدالرحمان د پلار نوم غلام قادر خان و، د غلام قــادر خــان پــه څلورو زامنوکې قاضي عبدالرحمان د ټولونه مشر و.

قاضي عبدالرحمان د خپل کشر و رور خدای نظر سره د تعلیم حاصــلولو پــه خاطر هندوستان ته ولاړ، د عربي او فارسي د علومو له حاصلولووروسته بنو ته راغلل، دغه وخت قاضي عبدالرحمان د بنو په یوه ښــوونځي کــې د عربــی او فارسي ژبو ښوونکی مقرر شو، خدای نظر بیرته غزنـــي تــه ولاړ، مګــر قاضــي عبدالرحمان په بنوکې پاتې شو.

همیش خلیل د منشي احمد جان لاندې آثار معرفي کړي دي:

۱ ــــ د قصه خوانی ګپ

۲ ــــ هغه دغه

۳ ــــ د افغانستان تاريخ (پښتو ژباړه)(۱۶: ۴۴)

۲-۱۷-۲ د منشي احمد احمد جان د نثر نمونه:

قیصې او ټقالې

لومړی حکایت: یو باد شاه او شهزاده دواړه پلار او زوی ښکارته وتــي وو، چــې ګرمې يې وشوه، نو خپلې چوغې يې د یو ټوقي په اوږه واچولې، بادشــاه ورتــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسکی شوه او ویې ویل چې ای ټوقماره ! په تاخو د یوه خره بار جوړ شه، هغه ورته وویل چې نه قربان دې شم د دوو.

دویم حکایت: یو طبیب چې به چیرې هدیرې ته ته نو په مخ به یې څادراچاوه خلکو ترینه تپوس وکړ چې دا ولې ؟ هغه ورته وویل چې د دې قبرونو د مړونه زه ډیر شرمیږم ځکه چې دوی زما په دارو مړه شوي دي.

څوارلسم حکایت : یوغریب شاعر یو دولتمند ته ملاقات د پاره لاړ او هغه سره داسې نږدې کیناست چې د هغه او د ده مینځ کې یو لوېشت فرق وو، دولت مند په دې خبره خفه شو، ویې ویل چې یار تاکې او خره کې څومره فرق دی؟ هغه وویل چې یو لویشت، دولت مند په دې خبره خفه شه او معافي یې تړې وغوښتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۸ رحمت الله بابا

د رحمت الله بابا د ژوند په باب هم په دې تذکره کې عمومي معلومات راغلي دي. خو په دې تذکره کې د رحمت الله د زوکړې، وفات او همدارنګه د ده د آثارو په باب څه نه دي راغلي، له نجیب څخه وروسته په پښتانه شعرأ دریم ټوک چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګه سرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنګ زبان و ادبیات پشتو کې د ملارحمت الله بابا په باب معلومات راوړي دي:

ملارحمت الله د عبدالله پوپلزي زوی د عطا محمد لمسی په ختهٔ پوپلزی۱۲۵۳ ش کال د کندهار په «بلده» کې زیږیدلی دی. دی د پښتو ژبې د معاصرې دورې یو تکړه شاعر تیر شوی، رحمت الله بابا مروج علوم، لکه تصوف، فقه،منطق او د ادب او بلاغت فنون له خپل پلار او د سیمې له نورو علماوو څخه زده کړي. نوموړی د کندهار د بزم او ادب په حلقو کې اوس هم په ملارحمت الله بابا مشهور دی. د ده د اشعارو دیوان هم راټول شوی او چاپ شوی دی.

د ده اشعار ډیر ساده او نازک دي، د نازک خیالی په لحاظ، یو مخصوص سبک لري، ده په ډیرو لطیفو تمثیلاتو او مناسبو تشبیهاتو خپل شعر خوندور کړی.

د نوموړی ډیری اشعار په طلوع افغان اخبار کې خپاره شوي دي او د دغه اخبار مدیر هم پاتې شوی دی.

رحمت لله په ۱۳۳۰ هـ ش کال د حج د فریضې د ادا کولو د پاره حجاز ته ولاړ او له حج نه د راستنیدو په لار د کویټ په ریګستانکې وفات شو او هلته خاورته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۹ عبدالرؤف بېنوا

د پښتو ژبې د معاصرې دورې لیکوال عبدالرؤف بینوا د دې تذکرې بل لیکوال دی چې ښاغلي نجیب يې په باب معلومات راوړي دي، د دې تذکرې له لیکلو وروسته ، عبدالرؤف بینوا خورا زیات کتابونه لیکلي چې زه د خپله عبدالرؤف بینوا له خولې اوهمدارنګه د ځینو نورو پښتنو لیکوالو له آثارو چې د نوموړي د ژوند او اثارو په باب يې معلومات راوړي دلته راوړم:

عبدالروف بېنوا د مفتي عبدالله، زوي او د مولوي عبدالحق اخندزاده، لمسی دی. دوی له اصله د کندهار د معروف له علیزو څخه دي، چې بیا د دوی لوی نیکه ملا ګلاب آخند د هلمند ولایت موسی کلا ولسوالی ته تللی او هلته د موسی کلا په سربینه کې، چې اوس ډېر خلک ورته په اصطلاحي ډول سرببښه وايي، مړ او ښخ دی. خو د ملا ګلاب آخند لمسی مولوي عبدالحق آخندزاده شل کلن و، چې له موسی کلا څخه بېرته کندهار ته راغی او د کندهار ښار له خرقې شریفې سره نږدې يې د سید حسن خان په کوڅه کې يې واړول، هماغه و، چې استاد بېنوا هم په ۱۲۹۲ لمریز کال کې د وړې پر لومړۍ نېټه وزېږېده او همدلته لوی شو.

استاد بېنوا د قرآن کریم تر زده کړې وروسته د خپل ورور مولوي عبدالکریم حقاني تر استادۍ لاندې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي صرف او نحو يې ترې زده کړل، بیا يې فقه ولوستله چې مولوي ترې جوړ شو، تر دغو زدکړو وروسته يې ادبي ډګر ته مخه کړه او په شعر لیکلو يې پیل وکړ، چې لومړني شعرونه يې د کندهار په طلوع افغان کې خپاره شوي دي، بیا کابل ته تللی او د خپل ورور مولوي حقاني کره اوسېده، په همدغه وخت کې يې خپلو نورو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي ادبیات يې په شخصي توګه زده کړل، بدیع، بیان او ګرامر يې هم زده کړل، چې بیا يې څو کاله وروسته د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې د ژبپوهنې په څانګه کې وظیفه واخیستله. استاد بینوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي، اردو ، دري او انګرېزي ژبې زده وې او په هغو کې د پوره مطالعې څښتن و.

۲-۱۹-۱ داستاد بینوا رسمي دندې:

عبدالرؤف بېنوا د ادبي فعالیتونو سربیره په دولتي ارګانونو کې هم ډېرې مهمې رسمي وظیفې اجرا کړې دي، چې خپله ارواښاد په خپل قلم داسې بیان کړي:

۱ـ د کابل د ادبي انجمن غړی ۱۳۱۸ لمریز کال

۲ـ د کابل د ادبي انجمن د نشراتو مرستیال ۱۳۱۹ لمریز کال

۳ـ د پښتو ټولنې د صحافت مدیر ۱۳۱۹ لمریز کال

۴ـ دکابل مجلې مدیر ۱۳۲۰ لمریز کال

۵ـ د مطبوعاتو د ریاست د نشراتو مرستیال ۱۳۲۰ لمریزکال

۶ـ د پښتو ټولنې مرستیال ۱۳۲۳ لمریز کال

۷ـ د پښتو ټولنې عمومي مدیر ۱۳۲۵ لمریز کال

۸ـ د تاریخ د انجمن غړي ۱۳۳۰ لمریزکال

۹ـ د مطبوعاتو ریاست د داخلي نشراتو عمومي مدیر ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۰ـ په ډېلي کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۱ـ دکابل راډیو رئیس ۱۳۳۵ لمریز کال

۱۲ـ د افغانستان او هند د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۶ لمریز کال

۱۳ـ د افغانستان او شوروي د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۹ لمریز کال

۱۴ـ په قاهره کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۴۲ لمریز کال

۱۵ـ د افغانستان راډیو رئیس ۱۳۴۴ لمریز کال

۱۶ـ د قبایلو د مستقل ریاست مرستیال ۱۳۴۵ لمریز کال

۱۷ـ د اطلاعاتو او کلتور وزیر ۱۳۴۶ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ـ د ولسي جرګې وکيل ۱۳۴۸ لمريز کال
۱۹ـ د پښتو د بين المللي تحقيقاتو د مرکز اجير غړی ۱۳۷۵ لمريز کال
۲۰ـ د افغانستان اکاډمۍ اجير غړی ۱۳۵۷ لمريز کال
۲۱ـ د صدارت مشاور د فوق رتبه په حيث ۱۳۵۸ لمريز کال
۲۲ـ په ليبيا کې د افغانستان سفير ۱۳۵۸ لمريز کال

عبدالرؤف بېنوا په ۱۳۶۲ لمريزکال کې د امريکا په متحده ايالاتو کې سياسي پناه واخيسته، او يو کال وروسته يعني په ۱۳۶۳ لمريز کال د جدې پر ۲۱ مه نېټه، د هغې ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه، وفات شو.

۲-۱۹-۲ د بينوا آثار:

۱ ـــ ادبي فنون، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش ، دکابل عمومي مطبعه.

۲ ـــ اوسنی ليکوال(لومړی ټوک)، کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانګه،۱۳۴۰ ش، دولتي مطبعه.

۳ ـــ اوسنی ليکوال(دوهم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانګه،۱۳۴۱ ش، دولتي مطبعه.

۴ ـــ اوسنی ليکوال(دريم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرنوو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانګه،۱۳۴۶ ش، دولتي مطبعه.

۵ ـــ «پښتنې ميرمنې»،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ش ، د کابل مطبعه.

6 ـــ «پښتونستان»،کابل، د مطبوعاتو، مستقل رياست، د داخلي نشراتو عمومي مديريت دوهمه څانګه ۱۳۳۰ ش، دکابل عمومي مطبعه.

7 ـــ «چند آهنګ پښتو»،کابل، راډيو افغانستان،ن، د کابل عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨ ـــ خوشحال او پسرلی، کابل ، د راډیو افغانستان د پښـتون غـږ مـدیریت، ۱۳۳۷ ش، دولتي مطبعه.
٩ ـــ خوشحال خټک څه وایي؟، د بلخ د اتحاد یې شرکت، ۱۳۲۷ ش ، مطبعـه محمدي بمبیی.
بل چاپ :کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۹ ش، عمومي مطبعه.
10 ـــ د افغانستان نومیالي(لومړی ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۱ـد افغانستان نومیالي(دوهم ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۲ ـــ د افغانسـتان نومیـالي(دریم ټوک)،کابـل،د اطلاعـاتو او کلتـور وزارت دنشراتو ریاست،۱۳۶۰ ش، دولتي مطبعه.
۱۳ ـــ د پیر محمد کاکړ دیوان،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ش، دولتي مطبعه.
۱۴ ـــ د رحمان بابا دیوان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ش، عمومي مطبعه.
۱۵ ـــ د زړه خواله، کابل، د کتاب چاپولو مؤسسه، ۱۳۴۵ش ، دولتي مطبعه.
۱۶ ـــ د غنمو وږی،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش ، عمومي مطبعه.
۱۷ ـــ د کاظم خان شیدا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۰ ش ، د کابل عمـومي مطبعه.
۱۸ ـــ ګیتاانجلي(رابندر اناتهـ ټـاګور)، کابـل، پښـتو ږغ، ۱۳۳۶ ش، دولتـي مطبعه.
۱۹ ـــ ګیتا آنجلي(رابندر راناتهـ ټاګور)، سریزه د پوهاند عبدالشکور رشـاد، کابل، پوهنتون د ادبیاتو پوهنځی،۱۳۵۴ ش ، دولتي مطبعه.
۲۰ ـــ لنډۍ،کابل،راډیو افغانستان،۱۳۳۷ ش، عسکري مطبعه.
21 ـــ میرویس نیکه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش، عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

22 ـــ نیته لیک یادښتونه یا د افغانستان تاریخي پېښــې (لــومړی ټــوک) ، کابل، د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۳ ـــ ویښ زلمیان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش، عمومي مطبعه.
۲۴ ـــ هوتکیان، پښتوکوونکی محمد یونس مراد، کابل، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۳۴۵ ش ، دولتي مطبعه.
۲۵ ـــ د ښځې حقوق او مقام، کا بل، د بیهقي کتاب چــاپولو مؤسســه، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۶ ـــ د بینوا ـــ پریشانه افکار،کابل، د پښتو ټولنې د ادبیــاتو څانګــه، ۱۳۳۵ ش، دولتي مطبعه.
۲۷ ـــ پښتو روزنه،کابل،د پښتو څېړنو بین المللــي مرکــز،۱۳۵۷ ش، دولتــي مطبعه.
۲۸ ـ د افغانستان نومیالي،څلورم ټوک،د اطلاعاتو او کلتور وزارت،۱۳۵۸ هــــ ش .
۲۹ ـ نیته لیک یادښتونه یا د افغانســتان تــاریخي پیښــې،دویم ټوک،کابــل پوهنتون ۱۳۵۷ هــ ش .(۲۰: ۵۶)

د بینوا صاحب پورته یاد شوي او یو شمیرنور اثار هم د اوسني لیکوال د دریم جلد په پای کې معرفي شوي چې زه دلته د هغو اثارو یادونه کوم چې ښــاغلې رفیع په پښتو کتابښود کې نه دي راوړي:

۱ ـــ پښتو کلي: ـــ څلورم جلد چې په ۱۳۲۰ ش کال د پښــتو ټــولنې لخــوا د درسي او تعلیمي کتاب په حیث چاپ شوی دی.

۲ ـــ پردیس : ـــ دا د علامه اقبال د «مسافر» نومي منظوم کتاب په پښتو نظم ترجمه ده چې د ۱۳۲۱ ش کال د انیس په ورځپاڼه کې نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ پښتو د شاهانو په در بار کې:ـــ دا یوه رساله ده، چې په کې د شاهانو له خوا پښتو پالنه یاده شویده، دا رساله د ۱۳۲۲ ش کال کې په «کابل کالنۍ» کې نشرشوې ده.

۴ ـــ د هوتکو په دوره کې پښتو :ـــ داهم یوه وړه رساله ده چې د هوتکو مشرانو او شاعرانو توجه پکې ستایلې او څیړلې شوې ده.

۵ ـــ آریایي، پارسي، پښتو مرثیې او ویرنې :ـــ دا رساله د ۲۶ ـــ ۱۳۲۵ ش کلو په «کابل کالنۍ» کې نشر شوې ده.

۶ ـــ د دار مستتر پښتو څیړنې :ـــ دا کتاب فرانسوي مشهور مستشرق (جیمس دار مستتر) په فرانسوي لیکلي چې ښاغلي سیدقاسم رښتیا په پارسي ترجمه کړی او ښاغلي حبیبي او بینوا پښتو اړولی او په ۱۳۲۶ ش کال پښتو ټولنې چاپ کړی دی.

۷ ـــ نظرې به پښتونستان :ـــ دا په فارسي ژبه یوه رساله ده ،چې په ۱۳۲۹ ش کال په کابل کالنۍ کې هم او ځانته په مستقل شکل هم چاپ شوې ده.

۸ ـــ لیډران امروزي پښتونستان :ـــ دا د پښتونستان د اوسنیو ځینو مشرانو او لیډرانو لنډه پیژند ګلوي ده، چې د ۱۳۳۱ ش کال په کابل کالنۍ کې او ځانته د رسالې په شکل چاپ شوېده.

۹ ـــ پاچا خان :ـــ دا کتاب له اردو څخه په فارسي ژباړل شوی او ۱۳۳۸ ش کال د انیس په ورځپانه کې پرله پسې چاپ شوې ده.

۱۰ ـــ پښتو قرائت :ـــ د پوهنې د وزارت په غوښتنه د ښوونځیو د لسم ټولګي د پاره په ۱۳۳۹ ش کال لیکل شوی.

۱۱ ـــ زوړ ګنهګار :ـــ دا یوه پښتو ډرامه ده چې د قندهار په پوهنه ننداري کې تمثیل شوې او هم د کابل راډیو په« پښتون ږغ » کې خپره شوېده.

۱۲ ـــ کابر اصل :ـــ دا یوه تنقیدي ډرامه چې په فارسي لیکل شوې او د کابل په پوهنې ننداري کې تمثیل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ـــ اشتباه :ـــ دا هم یوه اجتماعي ډارمه ده چې د کابل د جشن په صــحنه کې تمثیل شوې ده.
۱۴ ـــ آشیانه عقاب :ـــ یوه تاریخي او حماسي ډرامه ده چې په فارسي لیکــل شوې او د کابل په پوهنې ننداره کې تمثیل شوې ده.
۱۵ ـــ زرنگ:ـــ یوه راډیویي ډرامه په پاړسي لیکل شوې او هماغه وخــت پــه کابل راډیوکې تمثیل شوې ده.
۱۶ ـــ حکومت بیدار است :ـــ دا هم یوه راډیــویي ډرامــه ده چــې پــه کابــل راډیوکې تمثیل او «پښتون ږغ» په مجله کې چاپ شوېده.(۷: ۱۵۱۰)

۲-۱۹-۳ د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه:

گرانه ملگریه:

زه چې تاته څه لیکم داله بېکاریه نه دي ، خو د بېکارۍ و خت کــې دي ، مگــر بیکاره ورته ویل به لږ ظلم غوندې وي .زه پوهېږم چې ستا د کار سره دومــره مینه ده، چې نه غواړې د کار وخت دې په بېکاره خبرو تېرسي ، خو پخپله به د کار په باب کې د زړه خوالــه کــول کــار نــه وي.کــار د ژونــد نښــه ده او د ژوندونښت پرکار ولاړ دی ، لیکن څنگه کار ؟ او څنگه باید شروع سي ؟ دا ډېر دقت او سنجش غواړي . د کار تر شروع د مخــه دکــار امکانــات ســنجول ، د کارپه سرکې د کار پای ته کیدل ، د کار موانع او مشکلات په نظر کې نیــول او خپل توان لیدل هغه ضروري خبرې دي، چې د کار خاوند د هوس او تظاهر له لارې را گرځوي، کوم کار چې د هوس او تظاهر له مخي شروع کېږي ، هغه بــه ضرور نیمگړی پاته وي او هغه کار چې نیمگړی پاته او سرته نه رســېږي ښــه داده چې شروع سي اود شاعر په و ینا : ترنیمگړې مستۍ به هوښیاري ده پــه پښتو کي یو متل دی ، وایي: ډېره چې له ځایه پورته کولای نه سې له ځایه یې مه خو ځوه.ډېر کسان سته چې تش د تظاهر او هوس لــه لارې پــه کــار لاس پورې کوي، خوڅنگه چې سنجش ور سره نه وي نو په نیمه لاره کې پــاتېږي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي او جسمي توان يې صرف سي خو بېځايه بې نتيجې او بې ګټې.د کـار بـل شرط کارد کار اهل ته سپارل دي ، ځکه چې هر چاته کار سپارل د کار اهليت ته اهميت نه ور کول دي او چې دې اهميت ته په سپکه سترګه وکتل سي نـو ګواکې له بيزو څخه د نجارۍ کارغو ښتل دي او دا خو کار پرمخ نه بيايي،بلکې کار شنډوي، البته دا خبره دا معنی نه لري چې يوه سړي ته چې نه ديوه کـار اهليت لري ټول کارونه و سپارل سي، نتيجه دا سوه چې نه خو بايد هـر چاتـه هر کار و سپارل سي او نه هم بايد ټول کارونه يوه سړي ته پر ېښـودل ســي، ياپه بل عبارت د کار له پاره بايد اهل سړی پيدا کړه ســي ، نـه د بـې اهليتـه سړي له پاره کار.او که بياهم کارپرمخ نه ځي نو علت او سبب يې بايد د کار په ماشين کي ولټول سي. رښتيا هم د کار انتظام او حرکت د يوه ماشين د پـرزو سره زيات شباهت لري، په ماشين کې که ټولي پرزي روغې وي او کار و کـړي خو چې يوه حساسه پرزه يې له کاره و لو ېږي ماشين سم کارنــه کـوي د دې چاره د هغي بېکارې پرزې سمول يا اليشول دي، مګر که د ماشين زياتي پرزې وراني وي او يوې يا څو پرزو کار کاوه، داکار بې له دې چی دا بېکاره پرزې هغه کار ګرې پرزې هم له کاره وا چوي اويايې کار ورسست کړي بله نتيجه ورځنې اخيستل مشکل ښکاري. همد اشان اجتماعي او اداري چارې په خپل منځ کې سره ټينګ ارتباط لري ځينې وختونه دا ارتباط څرګند او مســتقيم وي اوکلـه هم پټ او غير مستقيم . مثلا ډيرې اداري وي چې په يوه اداره کې پـه ډېـرې تېزۍ سره رواني وي خو څنګه چــې د دې چــارو پرمختــګ د نـورو ادارو پــه فعاليت هم اړه لري نو که هغه اداري پخپل فعاليت کــې جــدي وي د لـومړۍ اداري کاميابي حتمي ده او که هغه ادارو پخپلو چارو کي فعاليت نه درلود نـو دلومړۍ اداري جديت او فعاليت هم مطلوبه نتيجه نه ورکوي دا چې پــه ځينــو ځايو کي فعاليت ولې لږېږي ، د دې علت اکثره د هغو ځــايو د اداري سيســتم وراني وي او يا د کار کوونکو عدم دلچسپي ، دعدم دلچسپۍ ، علت خو يــا نــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهي او نالايقي يا د کارکوونکو د اقتصادي وضعيت پرېشاني ، چې علت يې د کار غير عادلانه شرايط ، او د کار او دکار د اجرأ ترمنځ عدم مساوات دی له دې نه چې تېرسو دکار کوونکي او کارفرما ترمنځ په عادلانه صورت د روابطو تنظيم ، د کار فرما دلچسپي ، د کار فرما له خوا د کار کوونکو تشويق ، تقدير اوترغيب هم د کار په پرمختګ کي ښه اغېزه لري نو ګرانه ملګريه ؛ که زه او ته غواړو چې کارونه مو پرمخ ولاړ سي نوبايد دا ذکرسوي نکات په نظرکي ونيساوچې د کار سر او پای ، خپل توان او اهليت مو وسنجاوه نو کاميابي موحتمي ده ،که دانه وي تش د کارپه فکر بېکاره کښېناستل او بېکاره ورځې شپې تيرول نه ستا له پاره ګټه لري اونه د ملګري له پاره.
اوس دنيا يوازې ويلو ته ضرورت نه لري بلکي کول هم غواړي.(۸: ۱۵)

۲-۲۰ عبدالشکور رشاد

عبدالشکور رشاد د ښاغلي نجيب د تذکرې بل پښتون ليکوال دی. د ده په باب هم لکه د نورو په څيرمعلومات راغلي دي البته د نورو په پرتله د ده په هکله يوڅه زيات ويل شوي خو بياهم د ده د ژوند، آثارو او د وفات نيټې په باب معلومات نشته چې دا دې د پښتو ليکوالو د ځينو نورو تذکرو په اساس يې زه دلته راوړم: عبدالشکور رشاد د عبدالغفور خان زوی، دحاجي محمد ايازخان لمسی په خټه بابړ د پښتو ژبې پوخ ليکوال او شاعر تير شوی دی په ۱۳۰۰ هـ کال کا کې د قندهار ښار د بابړو د کوڅې په يوه بډايه کورنۍ کې زېږېدلی دی او په ۱۳۱۲ هـ کال کې له ابتدايي ښوونځي څخه فارغ شوی نورې زدکړې يې په خصوصي توګه کړې دي.
ښاغلي رشاد د پښتوژبې په ادب کې ژورې کتنې او عالمانه څېړنې کړي دي. ده د پښتو او پښتنو د تاريخ په روښولو کې ډېر زيار ايستلی دی، برسيره پرډېرو مضامينو چې په دې لاره کې يې د هيواد په اخبارو او ادبي مجلو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکلي دي ځينې ګڼور تدريسي، ادبي او تاريخي مستقل آثار يــې پــه پښــتو تأليف او يا ترجمه کړي دي، چې دا ټول د ده د علمي څېړنې ذوق په تېره بيا د پښتوژبې د ادب او پښتو د تاريخ سره د ده مينه ثابتوي .
که څه هم ده زيار ايستلی چې په نثر او نظم کې د پښتو ژبې سوچه او لرغوني لغتونه او اصطلاحات راوړي چې له دې امله کله کله په خپله هــم مجبــوريږي چې د داسې لغاتو او اصطلاحاتو شرح د خپلو ليکنو په پای (فــټ نــوټ) کــې وليکي خو بيا يې هم له اشعارو د يو اغيز ناک پټ درد پته او څــرک لګــي پــه تيره بيا د انساني مينې تأثيرات پکښې زيات ليده شي.(۵: ۴۵۸)
د پښتو معاصرو ليکوالو په تذکرو کې د ده د وفات نيټې په باب څه نه دي ويل شوي خو د وفات نيټه او همدارنګه د ده د آثارو پــه بــاب معلومــات مــې د ده دمشر زوی ډاکټر طارق رشاد له يوې مقالې څخه را اخيستي:
عبدالشکور رشاد د ۱۳۸۳ ل کال د لېندۍ د مياشــتې پــر يوولســمه نېټــه، د چهارشنبې په ورځ د کابل په څلورسوه بستريز روغتون کې د زړه د ناروغۍ له امله په حق ورسېد.
ارواښاد استاد په پاړسي، عربي، اردو، هندي، روسي او انګريزي ژبو پوهېده او له ترکې او جاپاني ژبو څخه يې هم استفاده کوله . پر خپلې مورنۍ ژبې سربېره يې په پاړسي او اردو ژبو کې هم ښه عروضي شاعري کوله ، خو ده خپــل ټــول ژوند د پښتو ادب د پرمختګ او ودې په لاره کې تېر کړی دی ، علمي ، ادبي او تاريخي اثار يې ليکلي ، د نړيوالو ادبياتو ژباړي يې کړي او زيات شــعرونه يــې زموږ شعري نړۍ ته ډالۍ کړي دي . د ده (۴۹) آثار له سلګونو مقالو سره چــاپ شوي دي او يو شمير نور ناچاپه دې چې په لاندې ترتيب سره ذکر کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۱ د عبدالشکور رشاد چاپي آثار:

1. ملحد شاهي یا کمونیست شاهي، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۷۸ م کال د کودتا څخه تر ۱۹۹۲ م کال پورې د وخت د حکومت د کړنو غندنــه پکې شوې ده.
2. تنظیم شاهي ، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۹۲م کال څخــه تــر ۱۹۹۶ م کال پورې د هغه وخت د حالاتو ذکر پکې شوی دی.
3. طالب شاهي ، شعري ټولګه ده، چــې د طالبــانو لــه حکومــت څخــه وروسته چاپ شوې ده.
4. لودي پښتانه په ۴۲۰ مخونو کې، د ۱۹۵۸ م کال چاپ.
5. ډهلي د پښتنو په وخت کې، سریزه، د ۱۹۶۰ م کال چاپ.
6. د لیو تولستوی درې نکلونه، (پښتو ژباړه) د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
7. د یولسم ټولګي پښتوقرائت ، د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
8. د امیر خسرو دهلوي هندي شاعري، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
9. د خیرالبیان لغتونه، سریزه، په ۱۲۲ مخونوکې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
10. د خیرالبیان په سریزه کې درې مقالې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
11. د دولت لواڼي د دیوان سریزه ، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
12. د واصل روښاني دیوان، سریزه او سمون، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
13. د پاڼې نې، ارزښت ادهیای او په هغه کې پښتو کلمې، د ۱۹۷۵ م کــال چاپ.
14. ګیتا آنجلي (د رابندرانات ټاګور اثر) د پښتو ژباړې ســریزه، پــه ۱۰۴ مخونو کې ، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
15. تاج (د رابندرانات ټاګور اثر) د پښتو ژباړې ســریزه، د ۱۹۷۵ م کــال چاپ.
16. د ګولډن شتات د فرهنګ سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

17. د ګلشن روه سریزه په ۱۹۲ مخونو کې، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
18. د احمدشاه بابا د پښتو اشعارو شرح او سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
19. د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، د ۱۹۷۸ م کال چاپ.
20. بدیع درسي کتاب ، د دارالمعلمین له پاره، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
21. د ابن سینا مخارج الحروف پښتو ژباړه.
22. د پښتو تجویدونو تاریخچه په ۷۴ مخونو کې، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
23. د پښتو اسماء الحسنی سریزه، لغتنامــه او تعلیقــات، د ۱۹۸۰ م کــال چاپ.
24. دخمکنو میا عمر، د ۱۹۸۱ م کال چاپ.
25. د حاجي جمعه بارکزي د دېوان ســریزه او لغتنامــه، د ۱۹۸۲ م کــال چاپ.
26. پر افغانستان او بریتانوي هند باندې څو خبرې، د ۱۹۸۲ م کال چاپ.
27. د پتې خزانې فرهنګ، لومړی چاپ ۱۳۶۲ هــ ش کال.
28. در بارۀ ظفرنامۀ اکبري و ناظم آن، د ۱۹۸۶ م کال چاپ.
29. د قصه خوانۍ خونړۍ پېښه، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
30. لس مقالې، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
31. سوبهاش چندربوس، د ۱۹۸۹ م کال چاپ.
32. د زړه وینې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
33. د افغانستان بدې ورځې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۴ م کال چاپ.
34. لولپه پېغله (شعري ټولګه) ، د ۱۹۹۵ م کال چاپ.
35. کوروش خون آشام، (پاړسي نظم) ، د ۲۰۰۰ م کال چاپ.
36. د پښتنو غمیزه (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۱ م کال چاپ.
37. خښمبدلې امریکا (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۲ م کال چاپ.
38. د واده کلی کربلا سو (شعري ټولګه) ، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39. د تودو وینو حمام افغانستان سو (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.
40. د افغانستان د تاریخي جغرافیې په اړه د علامه رشاد سره د مرکو ټولګه، (لومړۍ برخه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
41. تېروتنې (تاریخي او ادبي) لومړۍ برخه، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
42. بې لاسو ښځه (د لیو تولستوی د اثر ژباړه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
43. لوی احمدشاه بابا د خلکو له نظره ، (د افغانستان د اکاډیمۍ له خوا)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
44. رونې اوښکې (شعري ټولګه) په ۱۲۰ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
45. د ګلانو ګېډۍ (شعري ټولګه)، په ۴۶ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
46. د بېنوا یاد، په ۴۵ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
47. ادبي نثرونه، په ۶۱ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
48. د کارنامو مېرمنې، په ۶۸ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
49. نصاب الصبیان، سریزه، ۱۹۸۲ م کال چاپ.
50. فواید فقیرالله، لغتنامه او تعلیقات، ۱۹۸۰ م کال چاپ.
51. د پښتو - جاپاني قاموس په باب.
52. د حیات افغاني پر پښتو ژباړي تعلیق، دریم ټوک.
53. د حالنامې سریزه، تعلیقات او لغتنامه.
54. د پټې خزانې عروضي اړخ.
55. د تاریخ سیاح مسیحي کتنه او نظر.
56. د زمانشاه او سلطان ټیپو سریزه.
57. پښتانه شعراء (دریم ټوک) د ۲۷ شاعرانو د احوالو او اثارو پېژندنه، تصحیح او تنقیح.
58. د ملاعبدالباقي د تبیین الواجبات سریزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۲ دعبدالشکور رشاد ناچاپ آثار:

1. .پښتانه شعراء په اردو ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتـــانه معرفـــي شوي دي چې په اردو ژبه يې شعرونه ويلي دي، په دغه اثر کې ۳۸۳ تنه شاعران راغلي دي ، ۸۵۰ مخونه لري.
2. .پښتانه شعراء په پارسي ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په پارسي ژبه يې شاعري کړې ده ، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه شاعران معرفي شوي دي ، ۷۰ مخونه لري.
3. .غالب جنگ غازي نواب احمـــدخان بـــنګښ او د هغـــه کـــورنۍ، ۱۹۰ مخونه لري.
4. .آيا؟ په دغه اثر کې هغه تېروتني او تېر ايستني په ګوته شوي چـــې هغه په پښتو او پارسي ادبياتو او تاريخ کـــې د پـــاملرنې وړ دي ، ۵۰۰ مخونه لري.
5. .د قومو او قبيلو په باب يادښتونه، ۶۷۰ مخونه لري.
6. .مستشرقين، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه ختيځ پوهان چې د افغانستان، پښتو او پارسي ژبو په باب يې څېړنې کړي ، معرفي شـــوي دي ، ۵۴۰ مخونه لري.
7. .امين الملک ګل محمدخان غورياخېل بابړ او د هغه کـــورنۍ چـــې د استاد له نيکونو څخه دی ، ۲۴۰ مخونه لري.
8. .ملي قهرمان غازي محمداکبرخان ، ۲۳۰ مخونه لري.
9. .سوري پښتانه، ۴۰۰ مخونه لري.
10. .د کندهار د مدرسو تدريسي نصاب، ۴۰۰ مخونه لري.
11. .حضرت ابوبکر صديق، ۲۳۰ مخونه لري.
12. .په زړه پارسي ، پهلوي او اويستا کې پښتو کلمې، ۳۸۰ مخونه لري.
13. .د کندهار زيارتونه، په ۷۰۰ مخونوکې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

14. .ادبي قاموس، دغه اثر شپږ ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۲۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۶۳۰مخونه، دریم ټوک ۱۲۵۰ مخونه، څلورم ټوک ۶۰۰مخونه، پنځم ټوک ۶۵۰مخونه او شپږم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.
15. .پښتانه مصنفین، دغه اثر دري ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۰۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۷۶۰ مخونه او دریم ټوک ۵۸۰مخونه لري.
16. .جغرافیايي یاداشتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، لومړی ټوک ۸۰۰ مخونه او دوهم ټوک ۳۶۰ مخونه لري.
17. .د کندهار تاریخي یاداښتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، په لومړي ټوک کې مخکې تر مغلو حالات بیان سوي دي او ۹۷۰مخونه لري او په دوهم ټوک کې وروسته تر مغلو حالات بیان سوي دي چې ۱۰۴۰ مخونه لري.
18. .د احمدشاهي عصر نومیالي، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک په ۵۰۰مخونو او دا برخه د احمدشاهي شاهنامې د تعلیقاتو په نامه راغلې ده او دوهم ټوک په ۴۲۰ مخونوکې چې له احمدشاهي شاهنامې پرته د نورو نومیالیو ذکر هم په کې راغلی دی چاپ شوی دی.
19. .پښتانه مشاهیر، درې ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۵۰ مخونه ، دوهم ټوک ۲۰۰ مخونه او دریم ټوک یې تر لاس لاندي و لږ لیکل شوی دی.
20. .د طریقت شجرې ، د هغو طریقو په باب چې په افغانستان او پښتنو کې مشهورې دي ، ۲۰۰ مخونه لري.
21. .نسبي شجرې، دغه شجرې پنځه ټوکه دي، لومړی ټوک په هندوستان کې د پښتنو نوابیو او نامتو کورنیو په اړه دی، ۲۷۰ مخونه لري، دوهم ټوک د سدوزو پاچاهانو، شهزاده ګانو او سردارانو په اړه دی ، ۹۰ مخونه لري، دریم ټوک د محمدزیو پاچاهانو ، شهزاده ګانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردارانو په اړه دی، ۱۸۵ مخونه لري ، څلورم او پنځم ټوکونه د پښتنو قومونو او قبیلو په اړه عمومي شجرې دي، چې څلورم ټوک ۳۲۰ مخونه او پنځم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.

22. .سل متله په اوو ژبو، دغه اثر په څلورو ټوکونو کې دپښتو، پاړسي عربي، انګریزي، روسي، اردو او ترکې ژبو ورته متلونه راوړي دي.
23. دوه زره روسي متله په پښتو ژبه ، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۳۶۵ مخونه ، دوهم ټوک ۴۵۰ مخونه، دریم ټوک ۴۲۰مخونه او څلورم ټوک ۴۲۵ مخونه لري.
24. د خوشال فرهنګ، دغه اثر اووه ټوکه دی، لومړی ټوک طب نامه ۴۰۰مخونه، دوهم ټوک بازنامه ۲۶۰ مخونه، دریم ټوک رباعیات او قطعات ۲۸۰مخونه، څلورم ټوک دستارنامه ۴۸۰ مخونه، پنځم ټوک غزلیات او قصاید ۵۲۰مخونه، شپږم ټوک غزلیات او قصاید ۳۲۰ مخونه، اووم ټوک غزلیات او قصاید ۳۶۰مخونه لري.
25. د پټې خزانې فرهنګ، دوهم ټوک، ۴۰۰ مخونه لري.
26. د ګلشن روه لغتنامه ، ۸۰۰ مخونه لري.
27. نواب حافظ رحمت خان بړيځی او د هغه کورنۍ د افغانستان د علومو اکاډیمۍ چاپ .
28. د فرهنګونو په باب، په دغه اثر کې هغه ټول فرهنګونه چې په ختیځ کې لیکل سوي ، معرفي سوي دي ، ترتیب یې په لاندي ډول دی :
    - پښتو فرهنګونه (د الفبا په ترتیب).
    - پاړسي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - عربي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - ترکې فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - هندي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

29. بديع، ۷۵۰ مخونه لري.
30. بيان، ۵۰۰ مخونه لري.
31. قافيه، ۶۵۰ مخونه لري.
32. عروض، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۱۳۰ مخونه، دوهم ټوک ۳۶۸مخونه ، دریم ټوک ۴۴۰ مخونه او څلورم ټوک ۹۵ مخونه لري.
33. معاني، ۶۵۰ مخونه لري.
34. نقد، د پښتو، پاړسي ، او عربي ادبياتو په تاریخي او علمي برخو کې، ۵۰۰ مخونه لري.
35. مکتبي قاموس، په دغه اثر کې د ښوونځيو د کتابونو۶۰۰۰ لغاتونه تشریح شوي دي، د چاپ کال ۱۳۹۴ هـ ش .
36. په ګلشن روه کې د بابو جان منتخبات نثرونه دي، (د پوهاندی اثر) ۲۴۰ مخونه لري.
37. لاله (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
38. چاپ شوي څلو ښت حدیثه.
39. د محبت نغمې، (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
40. نيم دید، (شعري ټولګه).
41. د شعرونو پنځه ټولګې، لومړی ټولګه ۶۲ مخونه، دوهمه ټولګه ۵۰مخونه، دریمه ټولګه ۱۲۶ مخونه، څلورمه ټولګه ۶۲ مخونه او پنځمه ټولګه ۱۸۰مخونه لري.
42. شمس الکفات خواجهٔ بزرګ احمد بن حسن ميمندي ، ۱۰۵ مخونه لري ، (نيمګړی اثر)
43. شهيد سردار محمدداود، ۱۸۰ مخونه لري ، (نيمګړی اثر).
44. امان الله شاه غازي.
45. ۱۰۰ (زاړه لغاتونه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

46. د سنسکریت ژبې ګرامر، ۷۴۰ مخونه لري.
47. د جاپاني ژبې ګرامر او معلومات، دغه اثر دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۳۰مخونه او دوهم ټوک ۱۶۵ مخونه لري.
48. د روسي ژبې ګرامر، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۶۰ مخونه او دوهم ټوک ۱۷۰ مخونه لري.
49. په پښتو کې مناظرې، ۷۵ مخونه لري.
50. الفنامې، ۸۵ مخونه لري.
51. د پښتو نظم عروضي سیستم، ۴۵۰ مخونه لري.
52. په پښتو کې د نظم ډولونه، ۲۹۰ مخونه لري.
53. سبک پېژندنه، ۲۰۰ مخونه لري.
54. د ډورن په پښتو ډکشنري کې تېروتنې.
55. تېروتنې او تېر ایستنې، په پښتو، دري او عربي کتابونو کې.
56. پښتو نکلونه او پښتو کېسې.
57. ځیني ادبي خبري، ۲۰۰ مخونه لري.
58. د جاپان سفرنامه (یون لیک)، ۹۰ مخونه لري.
59. د امریکا سفرنامه (یون لیک)، ۱۰۰ مخونه لري.
60. د یمن سفرنامه (یون لیک)، ۱۳۵ مخونه لري.
61. بړیځې پښتانه، ۱۲۰ مخونه لري.
62. غازي ایوب خان، (نیمګړی اثر)
63. برمکیان، ۲۲ مخونه لري (نیمګړی اثر).
64. زړه پاړسي (فُـــرس قدیم)، ۵۰ مخونه لري.
65. د سوسیالوجۍ په اړه یاداښتونه، ۱۲۰ مخونه لري.
66. پښتانه شعراء په عربي ژبه کې، (نیمګړی اثر)
67. د پښتو کتابو کاتبان، ۱۲۰ مخونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

68. تعليقات ، ۶۰ مخونه لري.
69. سر ياني قصيده، ۴۰ مخونه لري.
70. د خوشال خان ياد، ۱۰۰ مخونه لري.
71. عربي ګرامر، ۱۲۰ مخونه لري.
72. شيخ قاسم سليماني، ۱۲۰ مخونه لري.
73. د تحفۀ القاسمي په اړه نيمګړې ليکنه.
74. دخوستي، تني، ګوربزي لهجو ځيني کلمات.
75. رقوم نويسي.
76. پنځه کتابونه، ۶۰۰ مخونه لري.
77. د محاربۀ کابل په اړه نيمګړي تعليقات.
78. پردي دودونه، ۲۰ مخونه لري.
79. د فوايد دوا لغتونه، ۱۵۰مخونه لري.
80. وحده الوجود، ۴۰مخونه لري.

۲-۲۰-۳ د علامه رشاد د نثر نمونه:

اودګير(Awdgir) :

پردکن باندې د ګورګاني مغولو بريدونه د اکبر په پاچهي کې پيل شول او د مغولو د پاچهۍ سرحد له نربدا روده څخه د کرشنا رود تر برنيو برخو پورې ورسيد او د برار عماد شاهي پاچهي د اکبر په زمانه کې له منځه ولاړه، مګر د احمدنګر د نظام شاهيانو پاچهي د ملک عنبر د مختار الملکۍ په دوره کې ټينګه شوه او آب وتاب يې و موند. د بيجاپور عادل شاهيانو او د ګولګندې قطب شاهيانو د نظام شاهۍ ځينې هغه سيمې، چې دوی ته ور خرمه وې، خپلې کړلې او يا د خپلولو په خيال کې وو. شاه جهان چې خبر شو پخپله دولت آباد ته و لاړ او له دغه ځايه څخه يې درې پوځه د بيجاپور او ګولکندې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچاهیو د ځېلو له پاره وګومارل چې له شمال شرقي، غربي او جنـوب غربـي خواوو څخه برید پروکړي څلورم پوځ يې د ښایسته خان په مشـری، د نظـام شاهي کلاوو د نیولو له پاره وګوماره. د ګولکنډې قطب شاهیانو اطـاعتو مانـه، بیجاپور شاهیانو جنګ وکړ،خو ماته پرماته پرشا تلل، پای ته په سـوله راضـي شول.

د سیواجي پلار ساهوجي هم په دغو وختو کې پورته شو. د خان جهان لودي او خان زمان شخړې هم په دغه وخت کې وې، مګر ټولې د شاه جهان پـه ګټـه، پای ته ورسیدلې، په دغه ګیرو دار کې د ۱۶۳۱ ع کال د سپتمبر پـه ۲۸ مـه د اودګیر کلا د مغولو لښکرو ونیوله، د اودګیر کوټوال سدي مفتاح د شاه جهـان نوکري ومنله او د حبش خان خطاب یـې ومونـد. درې زری منصـبدار شـو، د اودګیر کلا د زین خان کوکه زوی، مغل خان ته و سپارله شوه.(۱۸: ۲۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی

د دې تذکرې بل لیکوال محمد ابراهیم خواخوږی دی. په دې تذکره کې د ښاغلي خواخوږي د زوکړې نیټې، سیمې او زدکړو په باب خبرې راغلي دي خو له نجیب وروسته بینوا صاحب د ابرهیم خواخوږي بشپړه معرفي کړیده.
زه دلته هغه ټکي راوړم چې ښاغلي نجیب په دې تذکره کې نه دي یاد کړي:
محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۳۱۷هـ کال له ښوونځي څخه فارغ شوی په قندهار او کابل کې د ښوونکي په توګه له وظیفو وروسته په ۱۳۳۵ هـ کال کې د پښتو ټولنې غړی شو. وروسته په ۱۳۳۶ هـ کال کې د کابل راډیو د نشراتو ریاست د مراقبت د څانګې مدیر او ور پسې د کابل راډیو د ریاست اداري مرستیال مقرر او په ۱۳۳۹ هـ کال د پوهنې ننداري د مرستیال په توګه په کار وګومارل شو.
د خواخوږي لومړنی شعر په ۱۳۱۳ هـ کال د طلوع افغان په اخبار کې خپور شوی دی او ترهغه وروسته یې ډېر اشعار او مقالي د هیواد په نورو اخبارو او مجلو کې نشر شوي دي.(۵: ۳۳۷)
د ښاغلي محمد ابراهیم خواخوږي د «مینې ورمې» په نوم شعري ټولګې اثر په پای کې د ده د ژوند او اثارو په باب ځینې معلومات راغلي چې په نورو تذکرو زما نه دي ترسترګو شوي:
استاد محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۹۴۲ ع کال کې د تعلیم او تربیې کورس او په ۱۹۶۲ ع کال د ژورنالیزم کورس سرته ورساوه، په ۱۹۶۱ ع کال کې د افغان چین د دوستۍ د ټولنې او په ۱۹۶۹ ع کال کې په افغانستان کې د یونسکو د ملي کمیسیون دغړي په حیث وټاکل شو. مرحوم خواخوږي د افغانستان د فرهنګ ستایلی کارمند (پوهنپال) عالي درجه ترلاسه کړه. مرحوم په ۱۹۴۶ ع کال کې د پښتو اوله درجه ادبي جایزه او په ۱۹۵۹ ع کال کې یې په شعر کې د رحمان بابا جایزه واخیسته، ښاغلي خواخوږي ته د په ۱۹۶۵ ع کال کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د حضور له خوا د مینه پال دوهمه درجه نشان او په ۱۹۶۹ ع کال د مینه پال د سروزرو نښان ورکړل شو.
مرحوم خواخوږی په ۱۹۷۳ ع کال کې د سعودي عرب د بادشاه اعلیحضرت ملک فیصل په دعوت حج ته ولاړ.
او په پای کې د ۱۳۷۱ هـ ل کال د لړم د میاشتي په ۳ نیټه چې د ۱۹۹۲ ع کال د اکتوبر د میاشتي د ۲۴ نیټي سره سمون خوري د زړه د ناروغۍ له امله په کابل کې ښار کې د ۷۱کلونو په عمر وفات شو.(۱۵: ۱۴۹)

۲-۲۱-۱ د خواخوږي آثار:

۱ ـــ د مینې ورږمه(د اشعارو ټولګه)

۲ ـــ حکایت نه دی حقیقت او درد دی.

۳ ـــ یوه ژړوونکې منظره.

۴ ـــ مرغلره او تور خان.

۵ ـــ شین خالۍ او ګلالۍ.

۶ ـــ د ګوستالوبون لنډې خبرې.

۷ ـــ دوه ځواني مرګ مینان.

۸ ـــ د اشعارو دوهمه ټولګه.

۹ ـــ د اشعارو دریمه ټولګه.

۲-۲۱-۲ د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه:

زمان ګناه یې ده په غاړه
چې ځواني کې یې فقیرکړم
چرس،چلم، منکرات واړه
بې توښې پتن زهیر کړم
وچه سوه د شرف ناړه
په کوم ژبه یې تعبیر کړم(۱۵ : ۸۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲ سید حسین سید

سید حسین سید هم د پښتو ژبې له معاصرو لیکوالو څخـه دی، چـې پـه دې تذکره کې یې پرژوند او زدکړو خبرې شوې،له دې تذکرې وروسته په اوسـنې لیکوال، پښتانه شعراء چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګـه پـه فرهنګ زبان وادبیات پشتو کې هم د ښـاغلي سـید حسـین د سـوانحواو د لیکوالۍ په محتوا خبرې شوې دي.

سید حسین د سید مبین زوید ۱۳۱۵ ق هـ کال په حدودو کې په کند هار کې زیږیدلی، او هملته لوی شوی دی،زده کړې یې په خصوصي توګه کـړې دي، د ده نظم په ساده او روانه پښتو لیکل شـوی دی اوډیـر اجتمـاعي او اخلاقـي مسایل یې په کې بیان کړي، د ولس په ناوړه دودونو او خرافاتي رواجونـو یـې نیوکې کړي، د ښاغلي سید حسین د نظمونو زیاتـه برخـه پـه طلـوع افغـان ورځپاڼه، د کندهار د ادبي انجمن په پښتو مجله او د کابل په مجله کـې خپـره شوې ده.

په خپل وخت کې د ده خطاطي شهرت درلود په نستعلیق کې یې زیات مهارت ستایل کیده او د استادۍ په درجه خلک ورته قائل وو.

سید حسین سید تقریباً شل کاله پرله پسې د کندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې کله د مطبعې د منتظم او کله د طلوع افغان د مرستیال په حیث کار کړی.

نوموړی د ۱۳۲۸ ش کال د حوت په میاشت کې په کندهار کـې وفـات شـو او پخپله پلرنۍ هدیره کې خاوروته وسپارل شو.

ښاغلي سید حسین د هغو کسانو په باب چې ناحقه دعوه په قسم خوړلو ګټې د دوی له خولې وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲-۱ د سید حسین سید د نظم نمونه:

دعوه مې وګټله

زه هر مشکل تېروم   او هر عاقل تېروم
شاهدان تل تېروم   دوه او درې شل تیروم
کلی پربل تېروم   کلی پرخپل تېروم
زه څه پروا نه لرم   لحاظ د چا نه لرم
منم خاطر د قرآن   باک د بابا نه لرم
دعوه مې وګټله   ملامتیا نه لرم(۶: ۷۰۷)

۲-۲۳ ملا محمد شریف جانان کاکړ

ملا محمد شریف جانان کاکړ، د کندهار د ملا عبدالعزیز(چې په صوفي کاکا مشهور و) زوی، د ملا عبدالسلام لمسی، د ملا مهربان کړوسی، د ملا راحت کوسی او د ملا اخترکودی دی.
ملا اختر د سدو، سدو، د سیدو، سیدو اخترزی، ابراهیم زی، علی زی سنځرخیل کاکړ دی.
په کندهار کې د اسحقزو په کوڅه کې په ۱۳۱۴ هـ ق کال کې زیږیدلی او د کاکړو په کوڅه کې لوی شوی او هلته یې استوګنه کوله. مذهبي او دیني زده کړې، ریاضیات، صرف،نحو، تفاسیر، فقه او نور علوم یې د خپل ورور ملامحمد شفیع (وفات ۱۳۲۶ هـ ش/۱۳۶۷ هـ ق) څخه ترلاسه کړل.
کله چې په ۱۳۰۰ هـ ش کال کې تجارتي ښوونځی لومړی وار په کندهار کې تاسیس شو ښاغلی ملا جان هلته په ښوونه او روزنه مقررشو. قرأت، دینیات، فارسي،پښتو،عربي،حساب، تاریخ، جغرافیه او نور مضامین یې درس ور کاوه.
د اماني دورې د یوې تذکرې له مخې ملاجانان آخوند په ۱۳۰۱ هـ ش کال د مکتب تجار ښوونکی او د شلو کالو زلمی ښوول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته په احمدشاهي او تیمور شاهي ښوونځیوکې ښوونکی مقررشو. یـو وار کندهار ته نږدې د کدې په سیمه کې د سر ښوونکي په حیث مقرر شوی دی.
د ښوونکي مجله ۱۵، ۱۶ او ۱۷ شماره د کندهار د پیاوړي او سابقه دار ښوونکي د پیژندګلوی په لړکې پر اته لسم مخ د ملاجانان کاکړ کندهاري په باب داسـې لیکي: ښاغلی جانان تر دغه وروسته د ښې او پخې لیکنې په سوب د کنـدهار د طلوع افغان په اداره کې محرر وټاکل شو، خو هلته هم د ښـوونځي څخـه لیرې نه دی پاتې شوی او د پښتو درسو ښوونکی و، د ډیرو کلونو د پاره یـې د پښتو قرأت لوست پرمخ بیولی، په ۱۳۳۵ هــ ش کال کې بیرته د زرغونې آنا په ښوونځي کې ښوونکی مقرر شو.
په افغانستان کې د ثور د خوني کودتا، او تاریخي کش و بګیر له سببه نوموړی د نبوي(ص)
عمل په تکمیل هجرت ته اړشو، او د خپلي کورنۍ سره په ۱۳۶۴ هـــ ش کـال کې چمن ته مهاجرشو.څلور میاشتې ناروغه و، او د ۱۳۶۴ هــ ش کـال د اسـد میاشتې په ۲۲ نیټه په حق ورسیده او د چمن په زړه هـدیره کـې خاوروتـه و سپارل شو.

۲-۲۳-۱ د ملا محمد شریف جانان آثار

ملاجانان کندهاری یو لوی لیکوال او شاعر، تکړه مفسر،فصیح او بلیغ خطیـب و. اکثر اجتماعی، انتقادي، اصلاحي نظمونه او نثرونه یې وار په وار د کندهار په طلوع افغان اخبار کې نشر شوي دي او د یو شمیر علمي او ادبي کتابونو مؤلف او مصنف و، چې ځینې مهم آثار یې په دې ډول دي.
۱ ـــ حسن البیان من تفسیر القرآن، په ۱۳۵۰ هــ ش کال یې پیل کړی د قرآن شریف تفسیر دی. د سوره البقره آیـه"رزقا لکـم فلاتجعلـوالله انـداد و انـتم تعلمون" پورې په زړه پورې ژباړه او تفسیر لري.
۲ ـــ زین البیان من تفسیر القرآن، چې په ۱۳۸۷ هــ ق/ ۱۳۴۶هــ ش کال کـې یې پیل کړی خطي نسخه یې ۴۳۴ مخونه لري او ۱۳۹ خطبې په کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ د حج شریف احکام، د حج د مناسکو په باب په پښتو کې بشپړ اثر چې د ۱۹۹۶ م کال په فبروری میاشت کې د حبیبي اکادمۍ چمن له خوا په ۳۹۹ مخونو باندې چاپ شو.

۴ ـــ بهار جانان، په ۱۳۰۸ هـ ش / ۱۳۴۸ هـ ق کال کې یې تألیف کړی خطي نسخه یې ۲۷۴ مخونه لري، دکندهار دبیلابیلو پښتو شاعرانو لرغونی شعري جونګ دی چې ځینې برخې یې څو څو واره له چاپ راوتلې دي.

۵ ـــ اکبرنامه(ژباړه) د ۲۰۱۱ م کال چاپ.

۶ ـــ ارمان جانان، د حاجي ملاجانان آخوند مردف دیوان دی چې خو را په زړه پورې اشعار پکې دي.

۷ ـــ عبرت نامه، ۳۳ نقلونه لري، په ۱۳۳۴ هـ ش کال کې یې لیکلې،د ګلستان سعدي په ډول لومړی یوقصه راوړي بیا یې نتیجه په درو شعرونو کې راوړي.

۸ ـــ یادداښتونه، بیلابیل یادداښتونه دي چې ځینې پکې بیخي مهم او تاریخي یا دداښتونه دي.

۹ ـــ سفرنامې، د حج او ځینو نورو ځایونو حال دی چې په خوره بنه پراته دي.

۲-۲۳-۲ د ملاجانان د نظم یوه نمونه:

پس له حمد ه له صلواه د غه عرض دی
پښتنو ورونو ته کاندمه وینا
که څوک زما څخه یوپوښتنه دکتاب کړي
چې دا څرنګه کتاب جوړ کړی چا
دا کتاب اکبر نامه نومیږي یاره
په نامه د اکبر خان سو مسمی
اکبر هغه سړی چې نر زمری و
دی و زوی د دوست ماد خان غوندې پاچا(۱۱: ۱۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۴ عبدالخالق واسعی

د دې تذکر بل لیکوال مولانا عبدالخالقی واسعی دی له نجیب وروسته په ځینو پښتو تذکرو کې د نوموړي د سوانحو په هکله هم معلومات راغلي دي.

عبدالخالق واسعی د ۱۳۱۹ هـ ق کال د روژې د میاشتې په شلمه د کندهار ښار د بامیزو په کوڅه کې زیږیدلی او د مرحوم حبو آخونزاده په مشهوره علمي کورنۍ کې لوی شوی او روزل شوی دی.

نوموړی د کندهار له پوهو او مشهورو عالمانو او لیکوالو څخه دی، په تیره بیا په شرقي او عربي علومو کې یې لوی لاس در لود.

د ده مرحوم پلار مولوي عبدالواسع، نیکه یې مولوي عبدالرؤف او ور نیکه یې عبدالرحیم آخونزداد چې د نامتو علامه حبیب الله آخونزاده مشهور په "حبو آخونزاده " زوی دی هم له خورا نامتو پوهانوڅخه تیر شوی دی.

عبدالخالق واسعي د ۱۳۶۰ کال د حوت میاشتې په وروستۍ نیټه د ور پیښې ناروغۍ له امله په ابن سینا روغتون کې وفات شو.

۲-۲۴-۱ د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره:

نوموړي د ۱۳۰۰ هـ ش کال څخه ماموریت پیل کړی لومړی ماموریت یې د قضاتو د مکتب معلمي او ور پسې د (مرکه پښتو) غړی و او بیا دوه کاله وروسته د کندهار د ګنج په مکتب کې او وروسته په ۱۳۰۶هـ ش کال هلته د متوسطه مکتب معلم و.

په ۱۳۱۲ هـ ش کال په کندهار کې د "د پښتو انجمن" په نامه یوه ټولنه تأسیس شوه، یوغړی یې دی هم و. په ۱۳۱۸ هـ ش کال کې د انیس د هفته وار اخبار د تحریر غړی و، په ۱۳۲۰ هـ ش کال کې د راډیو د ریاست د پښتو تراجمو آمر او وروسته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د آژانس په مدیریت پورې مربوط د پښتو د دار الترجمی د مدیر په حیث مقرشو. په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې د پښتو ټولنې د عضو په نامه کندهار ته ولاړ او په عین حال کې یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کندهار په مطبوعاتو کې د معاون په حیث او کله به یې د مدیر په غیاب کــې د کفیل په حیث وظیفه اجراکوله او په همدغو ورځوکې د احمد شاه بابا په لیسه کې د دولسم صنف د منطق او ادبیاتو معلم هم و. د ۱۳۳۰ هــ ش کال د جــدي په میاشت کې د پښتونستان د تحریک په سلسله کــې د (ورور ږغ) د مجلــې مسوول چلوونکی او مدیر هم وټاکل شو. د ۱۳۳۵ هــ کال دیخوا د پښتو ټولنې د عضو په توګه په دغه ټولنه کې د لغاتو د مدیر په حیث مصروف و او له هغــه وروسته په مشرانو جرګه کې سناتور شو.

۲-۲۴-۲ د ښاغلي واسعي ترجمې او تالیفات:

۱ـ د تألیف په نامه د ده لومړی اثر د پښتو د متعدي مصادرو مجموعه ده چــې د پښتو مرکې د عضویت په زمانه ده ټول پښتو مصادر ټول کړي او د مصــدر د پښتو مرکې د نورو آثارو سره ورک دي او بیایي څــه نــوم او نښــان چانــه دی لیدلی.

۲ـ بل اثر یې چې باید تألیف ورته وویل شي د " پښتو خود آموز" د متلو برخه ده، داکتاب د پښتو د زده کړې د پاره دی او د جمعیت له خوا تألیف شو چــې په کمیسیون کې دی هم و او د پښتو متلونو برخه د ده ده او د طلوع افغان پــه مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳ـ د ده بل اثر د پښتني دودونو د کتاب د کندهار د پښتنو دودونــو برخــه ده چې ده لیکلې ده او د کتاب مهمه برخه هم هغه ده. داکتاب پښتو تولنې چــاپ کړی دی.

۴ــد ده په ترجمه کړو آثارو کې یو کتاب د (بشپړه ویناوې) په نامه دی چې د مصري مشهور لیډر سعد زغلول د (جوامع الکلم) ترجمه ده او تر اوسه نه دی چاپ شوی.

۵ـــ د (روح الاجتمــاع) ترجمــه ده چــې د فرانســوي اجتمــاعي عــالم او فیلسوف(ګوستاولوبون) د فرانسوي تألیف د عربي ترجمې څخه پښــتو شــوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دې دواړو کتابونو د مطبوعاتو د رياست د ۱۳۲۰هـ ش کال په تراجمـوکې جايزه اخيستې ده.

۶ـ نړۍ په دو زرم کال کې د (العالم فی عام ۲۰۰۰) پښــتو ترجمــه ده چــې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۷ـ شخصيت څنګه وده کوي؟ د (کيف تتکامل الشخصيه) پښتو ترجمه چې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۸ـ روح التربيه چې د مصر د يوه لوی ليکوال تأليف دی او له عربي څخه پښتو شوی دی.

۹ـ روح الاعندال چې په فرانسوي تأليف شوی او بيا په انګليسي ترجمه شوی او وروسته عربي ته را اړول شوی او بيا په پښتو ترجمه شوی دی.

۱۰ـ (علم النفس او د هغه اغيزې په ښوونه او روزنه کې) دا کتاب د مصر د يــو علمي شخصيت فکري تأليف دی چې له عربي څخه پښتو شوی دی.

۱۱ـ (الصحافه) د محمود سمهاني مصري تأليف چې له عربي څخه پــه پښــتو ترجمه شوی دی.

۱۲ـ (د حصون حميديه) پښتو ترجمه داکتاب د يوه مشهور ترکي عالم تــأليف دی او موضوع يې اسلامي عقايد او معتقدات دي کتاب اصلاً په عربــي تــأليف شوی دی.

۲-۲۴-۳ د ده د نظم نمونه:

تياره او ښکلا

تــــل يــــې ګــــوره چــــې تيـــــاره او ښــــکلا
دوه عنوانونـــــــــه د غـــــــــروب پرکتـــــــاب
ځيــر ورتــه ګــوره چــې ښــکلا هــر ماښــام
لــــه تــــابيليږي د تيــــارو پــــه حجــــاب
ټولـــه نـــړۍ بانـــدې آرام شــــي حــــاکم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لمر پښــه کیښــیږدي د غــروب پــر رکـاب
څـــوچې سهارشـــي تیـــارې مـــخ ونیســـي
بیرتـــه عـــالم د ژونـــدون اورکـــړي کبـــاب
لمـــــر د افـــــق پـــــرژۍ جلـــــي ولیکـــــل
چـــې عـــالم ړونـــد دی هـــم مغـــرور هـــم خطـــا
آیـــا د ژونـــد فنـــا زوال نـــه وینـــي؟
لکـــه تیـــارو چـــې زمـــا رڼـــا کـــړه تـــالا
کشـــکي لمـــر خپـــل تـــاریخ لـــیکلای همـــیش
چـــې څـــه پیـــړۍ دې رژیـــدلي پخـــوا؟
د لمـــر نظـــام تـــه یـــو حیـــرت اخیســـتی
ختو،لویدو یـــې ســـودایي کـــړه دنیـــا(۷: ۱۳۳۷)

له اوسني لیکوال وروسته په پښتو کتابښود کې هم د عبدالخالق واسعي د دوه آثارو یادونه شوې ده:

۱ـ شخصیت څنګه وده کوي(ژباړه) ، کابل،پښتو ټولنه،۱۳۴۰ ش کـال ،دولتـي مطبعه.

۲ـ نړۍ په دوه زرم کال کې(ژباړه)،کابل پښـتو ټولنـه، ۱۳۳۶ ش کـال،دولتي مطبعه.(۲۰: ۲۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۵ قاضی عبدالصمد

د دې تذکرې بل ليکوال عبدالصمد دی چې د ده په باب هم يوځـه معلومـات راغلي دي، زما د معلوماتو له مخې د دې تذکرې له ليکـوال وروسـته يـوازې سرمحقق زلمي هيواد مل په خپل کتاب فرهنگ زبان و ادبيـات پشـتو کـې د قاضی عبدالصمد په باب نور معلومات راوړي.

قاضی عبدالصمد په ۱۲۶۶ هـ ش کال کې په کندهار کې زيږيدلی دی،په پښتو او فارسي ژبو يې نظم او نثر ليکلی نوموړی د ويښ زلميانو د ملي نهضت غـړی و او په ۱۳۳۸ هـ ش کال کې وفات شو.

۲-۲۵-۱ د قاضی عبدالصمد د نظم نمونه:

چې محيط يې ټوله ګوروي څوک به يې ناکا په فرياد سم

که معمار هرڅو قابل وي کوږ اساس نه سي په باد سم(۲۳: ۳۱۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶ محمد رسول مسلم

د دې تذکرې بل ليکوال ښاغلی مسلم دی چې د ده په باب همپوره معلومات نه دي ورکړل شوي.

له نجيب وروسته په ځينو پښتو تذکرو کې د مسلم د سوانحو په باب دا معلومات راغلي دي.

محمد رسول مسلم دميرزا محمداعلم زوی، د محمد کرم نمسی په خته کاکړ او په کندهار کې زيږيدلی دی.

نوموړي خپل تحصيلات په خصوصی ډول له خپل پلار څخه پای ته رسولي دي چې د خپل وخت ښه عالم، مشهور خطاط او په انګريزي او اردو ژبو پوه سړی وه.

ښاغلی مسلم له ۱۳۰۴ هـ کال څخه تر ۱۳۰۷ هـ کال پورې د کندهار په لومړني ښوونځي کې ښوونکی وه او په ۱۳۰۸ هـ کال کې د ښاروالۍ د مصارفاتو په څانګه کې لومړی کاتب وټاکل شو او په ۱۳۰۹ هـ کال کې د ګمرک د مديريت د ليکنې لومړی کاتب و، په ۱۳۱۱ هـ کال د ملکي شفاخانې د مدير په حيث کار کاوه او په ۱۳۱۴ هـ کال کې د هرات د پښتو د کورس لوی ښوونکی د مدير په رتبه وټاکل شو.

له ۱۳۱۹ هـ کال څخه تر ۱۳۲۱ هـ کال پورې د کندهار د تجارت په اتاق کې منشي و.

په ۱۳۲۲ هـ کال کې يې د (وطن) شرکت د پر يس فابريکې د څانګې د مامور په حيث وظيفه واخيسته.

په اوسني ليکوال کې د محمد رسول مسلم له خولې د طبيعي خصوصياتو په باب داسې راغلي:

"زما طبيعي خصوصيات

۱ــ له ترينګلي سړي څخه مې بد راځي، ځکه چې پخپله ترينګلی نه يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ له هغه چا څخه چې لکه مچ په هره کاسه کې بې سته لوېږي بد وړم، ځکه چې په خپله هرځای نه يم.
۳ـ له هغه چا څخه چې له خلکو څخه د خيرانې او قلمانې يا بله توګه پيسې اخلي ډېر نفرت لرم، ځکه چې پخپله مې په عمر کې دا جک نه دي وهلي.
۴ـ ډير شاکی سړی مې نه دی خوښ، ځکه چې پخپله که لږوي که ډيره وي قناعت پرلرم که لنده را ورسيږي خوښه که نه په وچه مې هم خوانه بديږي، ښه لباس مې ډير خوښ دی مګر په معمولي لباس هم نه شرميږم.
۵ـ په دخانياتو او نشه را وستونکو شيانو کې د هيڅ شي عملي نه يم. "

ښاغلی مسلم د پښتو ژبې ليکونکی او اجتماعي شاعر دی، خو شعر يې تر نثر ډير دی. په عربي او اردو ژبو هم پوهيده او ښه د مطالعې څښتن دی.
د ښاغلي مسلم اجتماعي او تنقيدي شعرونه د هيواد په جرايدو کې په تيره بيا د طلوع افغان په ورځپاڼه کې ډېر خپاره شوي دي.

۲-۲۶-۱ د محمد رسول مسلم د شعر نمونه:

د محمد رسول مسلم د نظم يوه نمونه:

زمـــا وروره ســـې بـــه ويښ پـــه دوران کلـــه
خلقو خپلې چـارې وکـړې تـه چـاره کـې د ځـان کلـه؟
سـه بيـداره سـر اوچـت کـړه قافلـه واړه رهـي سـوه
په يوه سـر سـفرکيږي چـې رهـي سـې کـاروان کلـه؟
اتفـــاق کــــه ديانــــت دی لــــه قرآنــــه هــــدايت دی
مسلمان و ځان تـه وايـي عمـل کـړې پـه قـرآن کلـه؟
فلـــک ورکـــړه وهرچاتـــه پرقـــدر بانـــدې يـــې برخـــه
پرمقصـــد د پښـــتانه بـــه و څرخيـــږي آســـمان کلـــه؟
نه شکوه سته لـه آسـمانه نـه لـه بـل چاګيلـه مـن يـم
لـه خپـل لاسـه را رسـيږي پربـل چـادی تـاوان کلـه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه کوښــښ ســره رســيږي د انســـان مقصــد ترپايــه
خود پخــوده دی حــل ســوی مشــکل امــر آســان کلــه؟
لــوی نقصــان دی پــه وطــن کــې خيانــت او نفــاق وروره
چې ورک نه سي لــه مابينــه يــوزړه کيــږي افغــان کلــه؟
خوله درونيسه "مسلمه" ته چا داسې رښــتيا ګــوی کــړې
اوس عالم خوشحاله کيږي د رښتيا په بيــان کلــه؟(۷: ۱۲۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۷ محمد انور نومیالی

محمد انور نومیالی د دې تذکرې یو بل لیکوال دی چې مرحوم نجیب یې په باب ډېر لږ معلومات راوړي د تذکرې له معلوماتو ښکاري چې ښاغلی نومیالی د دې تذکرې د لیکلو پرمهال ځوان او د فرهنګ میدان ته یې تازه مخه کړې وه وروسته یې بیا پښتو ادب ته ډېر خدمتونه کړي دي چې ما د اوسني لیکوال او تر ډېره بیا د کندهار له یو شمیر فرهنګیانو څخه د ده په هلکه معلومات راټول کړي چې دلته یې راوړم:

محمد انور نومیالی د حاجي ملا محمد نعیم اخوند زوی،د غلام محی الدین لمسی په ختېه الیزی، د کندهار ښار کې د معروف ولسوالی د الیزو په یوه روحاني کورنۍ کې نړۍ ته سترګې پرانیستې دي.

محمد انور نومیالي د وخت د متداوله او مروجه علومو زده کړې له خپله پلاره، چې ملا طبیعته سړی و او همدارنګه د سیمې له نورو استادانو څخه او د جنوبي پښتونخوا په مدرسو کې تر سره کړې دي . ځواني یې په طالب العلمۍ او ملایۍ کې تېره شوې ده. د وخت داستبداد ناسم چلند او دغه راته ستوري ته ، د کومې تعلیمي ـــ تحصیلي موسسې د فراغت د سند چې له دوستانو سره به یې په مجلسو کې په هکله ورته د ((کاغذ)) خطاب کاوه ، د دغه کاغذ د نه درلودلو بهانه نیوله ، او د تورتمپالو له خوا د ده د پرمختګ مخنیوی د دې سبب شو چې د څه مهال لپاره د انزوا او ګوښه نشینۍ حالت اختیار کړي . د علمي القابو د وېش پر مهال د کاندید اکاډمیسین پر لقب نومول شوی . محمد انور نومیالي د ژبو د زده کړې په برخه کې ښه وړتیا درلوده، پر پښتو او فارسي ژبو سربېره یې اردو، عربي، انګریزي، روسي او ډنمارکې ژبې هم ښې زده وې او د دغو ژبو له اخذونو څخه یې ښه استفاده کولای شوه.

استاد نومیالي د کندهار ښار په بیلابېلو ښوونځیو او لېسو کې د اد ب او منطق د استادۍ وظیفه درلوده . وروسته کابل ښار ته په راتګ سره یې څه موده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

گمرک کې وظیفه واخیسته، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز سره یې همکاري درلوده، د ۱۳۵۷ کال د غویي میاشتې تر پاځون وروسته د بیهقي د کتاب خپرونې موسسې د ریاست دنده ور په غاړه شوه. نوموړی د افغانستان د علومو اکاډمۍ غړی هم پاتې شوی، څېړنو یې رسمي بڼه نیولې وه او د علومو اکاډمۍ د ختیځ پېژندنې انستیټیوټ غړی او بیا مشر وټاکل شو . د تېرې پېړۍ د وروستۍ لسیزې په لومړیو کې یې د نورو څېړنو لپاره د منځنۍ اسیا هېوادونو،لکه ازبکستان او تاجکستان ته سفرونه کړي دي . دا چې د تاجکستان حالت او زمونږ د هیواد حالت یو له بله په سیالۍ کې کم نه وو، نو له مجبورې ورځې د روسیې د پتر بورګ او بیا د مسکو ښار ته مسافر شو . په مسکو کې یې څو ځله خواره واره افغان فرهنګیان راټول کړل او د افغان فرهنګي ټولنو بنسټ یې کېښود .

نوموړی پر ۲۰۰۰ ز کال ډنمارک ته هم مهاجر شوی دی.

محمد انور نومیالي د انساني ژوندانه په اړه خپل ځانګړی فلسفي ـــــ اخلاقي لید لوری او دریځ درلود، په رښتینولۍ او سپېڅلتیا مین و، د فکري استغنا څښتن و . د انسان لپاره د انساني فکر او په انسانستان کې د اوسېدو ټینګ پلوی و . هوډمن و، خوځنده و، استراحت طلب نه و، آن په دغسې عمر کې چې ډېر نور خلک د راحت غوښتونکي شي، ده په نورو څېړنو او د خپلو پخوانیو، د زلمیتوب د نیمګړو او نابشپړو څېړنو په بشپړېدو پسې متې رانغښتې وې . ده د خپل ژوند په اوږدو کې د هېواد د یو شمېر ډېرو ویاړمنو فرهنګیانو د استادۍ ویاړ درلود . خپل ډېر اثار یې د ټایپي ـــ طباعتي غلطیو له خطره ساتلي او خپله یې په لاس په ښکلي لیک کښلي دي، چې د پوره حوصلې او ښه ذوق څرګندونه یې کوي.

له افغان مطبوعاتو سره په ځانګړې توګه د کندهار د طلوع افغانه سره یې له هماغه ځوانۍ راهیسې ښه پالله . د علومو اکاډیمۍ په چوکاټ کې د څېړنیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرژو سربېره يې پښتو ژبه په نورو ډېرو ښو او ارزښتمنو اثارو وپسوللــــه . پــه پښتو ژبه کې د تخونو يا د روسي ادب د «چستوشکو» ژانــر د رامنځتــه کولــو پلوی وو . د هېواد په دننه او بهر کې يې د مطبوعاتو له لارې د چاپ شوو ليکنو او څېړنو شمېر ښايي سلګونو ته ورسيږي . د ژوند په وروستيو کې يې ليکنــې پخپله په کمپيوټر کمپوزولې او بېلابېلو وېب سايټونو ته به يې د خپراوي لپاره استولې . د محمد انور نوميالي سياسي لوری د کيڼ لاسو له لوري سره يو وو.

کانديد اکاډميسين محمد انور نوميالي د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر د مياشتي پــر ۴ (د ۱۳۸۵ ل کال د تلې پر ۱۲) د ۷۹ کالو په عمر په ډنمارک کې د زړه د درېدو لامله له دې نړۍ سترګې پټې کړې . د ده جنازه لومړی لــه ډنمــارک څخــه د اسلام اباد له لارې د افغانستان پلازمېنې کابل او بيا کندهار ته ولېږدول شوه او د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر پر ۱۷ د کندهار پوهنتون پــه ســاحه کــې خــاورو تــه وسپارل شوه.

۲-۲۷-۱ د محمد انور نوميالي چاپ شوي آثار:

۱ـــــ انسان او تکامل (ژباړه)، د کابل چاپ.

۲ـــــ هند د لومړي کميونيزم څخه تر مر ئيتوب پورې (ژباړه).

۳ـــ د پښتو ادبياتو د تاريخ يوه تيوريکه طرحه (څېړنيز اثر ، کابل).

۴ـــ د وېش سيستم (څېړنيز اثر ، ګستتنر ، کابل).

۵ـــ د افغانستان توکمونه (ژباړه، سريزه او تعليقات ، کابل).

۶ـــ ميتودولوژي تاريخ (ژباړه، سريزه، لمنليکونه او تعليقات ، کابل).

۷ـــ د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي (څېړنيز اثر ، مسکو).

۸ـــ د کوډو سرنوشت د علمي پلټنې په رڼا کې (څېړنيز اثر ، مسکو).

۹ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، لومړی ټوک (د ختيځ د نــامتو ولســي کېســو ژباړه ، مسکو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، دوهم ټوک (د همدغو نکلونــو د ژبــاړې بلــه برخه ، مسکو).

۲-۲۷-۲ د ښاغلي نوميالي ځينې ناچاپه آثار

۱ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، (د همدغو ولسي کېسو د ژباړې پاتې برخې په دريم ټوک کې چاپ شوې ده).

۲ـــ بانډار لومړۍ مجموعه (د ده له خــوا پــه پښــتو ژبــه کــې د تخونــو يــا چستوشکو د نوي ژانر په قالب کې د خوندور نظمونو ټولگه).

۳ـــ بانډار دوهمه مجموعه (د همدغه تخونو دوهمه ټولگه ده).

۴ـــ هزار ويک قتقتک (د تخونو يوه بله ټولگه ده .)

۵ـــ هغه پلا او دا پلا (يوه سفر نامه ده .)

۶ـــ زما د پوهنې حدود د حقيقت په مخ کې (د ژوندانه په باب د ده د فلسفي نظريو يوه ټولگه ده چې پر ۱۹۵۶ ز کال کښل شوې وه .)

۷ـــ د افغانستان د ايتنوگرافۍ په باب يوه پلټنه.

۸ـــ د مختلفو موضوعاتو په باب يو شمېر نا چاپه مقالې

۲-۲۷-۳ د نوميالي د نثر نمونه:

انسانستان

ممکنه ده چې انگلستان به مو ډېر اوريدلی وي، هندوستان دغسې، عربستان هم دغسې، او يو بل " ستان " هم دغسې خو نن زموږ خوښه ده چې تاسې لــه (انسانستان) څخه هم خبر سئ او د يوې مختصرې جغرافيې په ســاحه کــې د هغه حدود و وينئ.

د (انسانستان) جغرافيه البته داسې نه ده چې د ملتو، نژادو اوبو، غرو خطوطــو او ملکيوتو په توسط تشکيلېږي بلکې دغه جغرافيه هغه فاصــلې تشــکيلوي چې انسان او د طبيعت عالم يې سره جلا کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(انسانستان) په ټولو اصولو کې له دا نورو (ستانو) سره فرق لري مثلاً انګلستان هغه چې یوازې د انګلسانو منافع په کې ساتلې وي او بل چاته کــه یــې ضــرر ورسیدی خو واوا، که نه ګټه خویې په هیڅ ډول نه وررسیږي مګر انسانســتان هغه دی چې په ده کې د ټولو انسانانو او د ګرده بشر منافع خوندي کیږي.
په دا نورو(ستانو) کې خو ژوند د یوې دعوی نــوم دی لــه بلــه ســره او د یــوه جنجال نوم دی له ځانه سره خو په (انسانستان) کې نه څوک پرچــا د تعــرض فکر لري او نه څوک د چا په مقابل کې ځان حمایه کوي. هلته په هرځای کې و هیچاته هیڅوک خارجي نه ایسي بلکې هرځای د سړي خپل کور دی. که دچا سره د (انسانستان) اراده وي نو په دې خبره پوهیده هم ورته په کار دي چــې ځینې عادات چې په دا نورو (ستانو) کې د خلکو شخصیت تشکیلوي هلته ډیر قیمت نلري او نه د چا په درد خوري بلکې که له چا څخه صادرســي نوښــایي چې د (انسانستان) په شفاخانو کې تر معالجې لاندې سې ځکه که د چا خیــال وي چې هلته یو انسان پربل یوه بابایي وکړي او آغــایې دې پــر وږغــوي خــو داسې کار هلته کورټ ممکن نه دی او که یو انسان د بل په مقابــل کــې ځــان اصیل ګڼي او هغه بل بدل ورته ایسي نو داسې بدل خلک هم هلته ژوند نســي کولای او که څوک د بل په اذیت کې قدرت ږغوي خو داسې همه غرض خلــک هم یو انسان غواړي چې بل یو د ځان مریي وساتي نو داسې ســاهوګان هــم هلته نسي چلیدای او که څوک غواړي چې د بل د لاس په حاصــلو کــې ځــان چاغ کړي نو داسې تجارت هم هلته په (انسانستان) کې کور نلري اوکه څــوک غواړي چې پربل باندې سرلوړ ونیسي داســې ناقابــل ســرونه هــم هلتــه نــه پیداکیږي او که څوک میل لري چې بل ته ځان ټیټ کــړي خــو داســې تیــټ کسان هم هلته څوک نه پیژني لنډه داچې د دانورو ستانو"هغه جری چې ژوند یې تریخ کړی دی هلته پریوه مخ درک نلري".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (انسانستان) ټوله بشري ادراکات او انساني ملکات داسې کارنه ورکوي لکـه په دانورو"ستانو" کې چې آموخت ورسره نيول سوی دی بلکــې هلتــه د فکـر طرز، دسليقي جريان، د عمل سلوک او د غرائزو ميل په داسې ترتيب چليـږي چې په دا نورو "ستانو" کې تصنيف سوي روحيات د هغو معرفي نسي کولای او نه د (انسانستان) انسان دې موجوده روحياتو تراوسه پورې ليـدلی دی. هغـه انسان بيخي د دې انسان تصور نسي کولای څکه تعدي، حرص،غضب، تجـاوز، استعماريت، خود خواهي، قتل، غارت، تعصب او نور د دې انســان لازم صــفات کورټ نه پيژني او نه ورسره آشنا دی.

لنډه داچې د (انسانستان) اوسيدونکي بيل روحيات لري او بيل استدلال. کـه چا هغه انسانيت وليدی نو ښايي چې موجوده ســړيتوب وژحيوانيــت وايســي څکه هلته ژوند يو محترم مضمون دی او د ژوند د جمال د پاره بشري جريـان شروع دی چې ژوند د ژوند د پاره په خپله طبيعي ساحه کې وپالل سي.

په (انسانستان) کې هيڅ داسې چارې نسته چې په ژوند کې بې ګټې وي بلکې د ژوند عملي نظام يې د ګردو پرنفعه ولاړ دی او علم يې لـه طبيعــي حقيقــي احساسه څخه ترکيب سوی دی.

هرهغه شان چې يو انسان له بله څخه جلا ساتي او يــايې پــه جنــګ ورســره اچوي داسې عوامل د (انسانستان) د ښمنان دي او هر هغه ايجابــات چــې يــو انسان پربل ګرانه وي او ور نيژدي کوي يې هغه د (انسانستان) دوستان دي.

(انسانستان) په خپل ځان کې د انسانيت د ارتقاء او د انساني ذهنيت د تکامل هغه مرحله بلله کيږي چې د ژوند تکفل کوي د ژوند په معنی!

نو ژوندی دې وي انسانستان (۷: ۱۳۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۸ میرحیدر حیدری

میرحیدر حیدری د دې تذکرې بل لیکــوال دی چــې ښــاغلي نجیــب یــې د تحصیل دورې، د ده د کورنۍ، د ماموریــت دورې او د مطبوعــاتو ســره د ده د پیژندګلوی تر عنوانونو لاندې معلومات راوړي دي، ترکومه چې مــا د ښــاغلي حیدري پسې کومې تذکرې او آثار کتلي دي د ده په باب مې معلومات نــه دي پیداکړي له همدې امله د نوموړي په باب د تذکرې په اصلي متن کې په راغلــو معلومات بسنه کوم.

۲-۲۹ محمد رسول پښتون

د محمدرسول پښتون په باب مو د پښتو معاصر لیکوال تذکرې په اصلي مــتن کې معلومات ولوستل ، په نورو پښتو تذکروکې د پښتون د ســوانحو پــه بــاب معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰ عبدالعلي مستغني

د پښتو ادبياتو د معاصرې دورې ليکوال د عبدالغني مستغني د سوانحو په باب د دې تذکرې د نورو ليکوالو په نسبت زيات معلومات راوړي دي د ده د زوکړې او وفات تاريخ او همدرانګه د نوموړي د ماموريت په هکله معلومات راوړل شوي دي. دلته زه غواړم هغه معلومات وړاندې کړم چې ښاغلي نجيب په دې تذکره کې ورته اشاره نه ده کړې او په نورو پښتو تذکرو کې د ده باب راوړل شوي دي.

د عبدالعلی مستغنی شاعري له ۱۳۱۵ هـ ق کال څخه شروع شوې او بيا د مړينې تر وخته يې راز راز مطالب او مضامين په قصيده او غزل شکل کې ځای کړي دي چې يوه برخه يې اجتماعي او اخلاقي او نور عشقي او ادبي دي د ده اشعار زياتره په " سراج الاخبار" او " کابل مجله" کې چاپ شوي دي.

ښاغلي مستغني د پښتو او پښتونولی سره زياته مينه در لوده، په تيره بيا د پښتو ژبې لوړتيا سره يې زياته مينه او خاصه علاقه درلوده او خپله داعلاقه يې خو ځلي پخپلو اشعارو کښې ښکاره کړې ده.(۷: ۱۲۲۳)

سرمحقق زلمي هيوادمل هم په خپل اثر فرهنګ زبان و ادبيات پښتو کې د مستغني په باب ليکلي:

عبدالعلی مستغني د سراج الاخبار افغانيه د ادبي برخې محرر وه د حبيبيې مکتب معلم او په وروستيو کې د کابل ادبی انجمن غړی شو.د ده متفرق اشعار د هيواد په اخبارونو کې نشر شوي دي همدارنګه د مستغني د پښتو او دري غزلياتو او قصايدو ديوان چاپ شوی دی د نوموړي ليکلي موضوعات، ملي، اجتماعي، اخلاقي او عشقي رنګ لري.(۲۳: ۴۷۱)

همدارنګه استاد حبيب الله رفيع هم پخپل اثر پښتو کتابښود کې د مستغني دوه آثار معرفي کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰-۱ د مستغني آثار:

۱ـ د عبــدالعلی مســتغنی دیوان(پښــتو او دري)، کابــل، د پــوهنې وزارت ـ ددارالتألیف ریاست،۱۳۳۸ ش کال.

۲ـ قصاید مستغني (پښتو او دري)، عبدالکریم مستغني، د ملي دفـاع وزارت مطبعه ،۱۳۴۲ ش کال.(۲۰: ۲۳۱)

۲-۳۰-۲ د عبدالعلی مستغني د نظم نمونه:

خپــل ځانونــه بــه قربــان کــړو نــه دیــار خپــل
هــر د یــار دیــار کوښــه بولــو دیــار خپــل
چــې د خپــل دیــن و دولــت پــه لار مــړ نــه شــي
ښــه ژونــدون دی هغــه بولــو ننــګ و عــار خپــل
هــر میــدان چــې د خپــل ځــان پــه وینــو رنــګ کــړو
پــه قــانون یــې د نظــام بولــو ګلــزار خپــل
پـــه دنیـــا و آخـــرت بـــه ســـرفراز وي
نظـــامي چـــې وي محکومـــه د ســـالار خپـــل
ســـپاهي دې د خپـــل ســـر بهـــا خـــوړلې
د مـــوږ ســـر او مـــال قربـــان دی تـــر ســـرکار خپـــل
نصـــیحت مـــوږ تـــه پـــه کـــار نـــه دی ناصـــحه
تـــه پـــه کـــار خپـــل دانـــا تـــر یـــې مـــوږ پـــه کـــار خپـــل
مســـتغني بـــه ځـــان قربـــان تـــر خپـــل ملـــت کـــا
موافـــق بـــه د ګفتـــار کانـــدي کـــردار خپـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۱ فضل اکبر بېنوم

د پښتو معاصر ليکوا اثر وروستی ليکوال بينوم دی د دې ښاغلي په باب هـم د استاد عبدالقدوس نجيب په(پښتو معاصرليکوال) تذکره کښلږ معلومات راوړل شودي دي، له دې تذکرې وروسته ترکومه ځايه چې ما پښـتو تـذکرې کتلـې يواځې په اوسني ليکوال کې مې د نوموړي په باب معلومات وموندل:

ښاغلی فضل اکبر بينوم مشهورپه حضرت پاچاګل صاحب دپښتونستان دلوی او ستر مجاهد دترنګزو دحاجی صاحب مشرزوی او داشنغر دمشـهور بـزرګ بودلي بابا نمسی په ۱۸۸۷ز کال پخپل کلي ترنګزو کې زيږيدلی دی او وروسته تر هغه چه دهغه وخت متداوله ديني تحصيل يې پخپل کور او نورو ځايو کـې په خصوصي توګه سرته ورساوه ، د خپل مجاهد پلار په پيـروۍ يـې دجهـاد ميدان ته ودانګل.

هغه وخت يی د انګريزي استعمار پر خلاف جهاد کاوه او وروسته دپاکسـتاني استعمار او تجاوز په مقابل په مبارزه بوخت شو، شپه او ورځ يـې پرځـان يـوه کړې وه، دخپل قوم او خپل وطن د آزادۍ دسـاتلو دپـاره يـې د پاکسـتان د حکومت ګوليو،بمونو او توپونوته ټټرسپر کړی و او دپښتو نستان په باجوړ کـې دملي مجاهدينو او آزادۍ غوښتونکو لارښوونه يې کوله.

ښاغلي هميش خليل پخپل کتاب کې دبينوم دپخوانيو جهادونوداسې يادونـه کوي: پيرنګيانو چې دبونير فتح کولو په غرض هندوستانی فوځ دغه علاقې ته وليږلو نو حضرت بادشاه ګل صاحب فضل اکبر بينوم دخپل پلار پـه هـدايت د آزادو قبايلو دمجاهدينو يو لښکر داستعماري طاقت دمقابلی په غـرض خپـل قيادت کښې واخستو د ۱۹۱۴زکال دجولای مياشت وه چې پـه سـر کـاوۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملندری د ړومبۍ او دویمې معرکې دمسلسل جهاد نه پس یې انګریزي فوځونه په شا کړل.
آزادو قبایلو کښې له ۱۹۱۵ نه تر ۱۹۲۰ز کال پورې مجاهدینو دخارجي طاقت خلاف خپل جنګونه جاري وساتل، دغه دوران کښې یوه بله لویه غزا د انګریزانو خلاف په شبقدر وشوه، دغه غزا کښې هم لکه ړومبۍ مجاهدین سرخ رویه او کامیاب شول.
په ۱۹۳۷ز کال کې چې صاحب حاجي صاحب د ترنګزو وفات شو نو دآزادو قبایلومجاهدینو او نمایندګانو په یوه خوله حضرت بادشاه ګل خپل روحاني پیشوا تعین کړ.
د ۱۹۳۷ز کال نه تر ۱۹۴۷ کال پورې بادشاه ګل صاحب غازي آباد کې په خانقاه معلی ناست وو ، او دمهمندو قیادت به یې کولو. په ۱۹۴۶ز کال کې دحکومت افغانستان په دعوت کابل ته راغی.
د۱۹۴۹ز کال په فبروری میاشت کې چې په کراچۍ کې دموتمر عالم اسلام غونډه کیدله نو بینوم صاحب دپښتونستان دقبایلو د نماینده په حیث په هغې غونډه کې ګډون درلود او یو وخت د جمیعت العلمای اسلام سرحد مشر هم ټاکلی شوی و.
ښاغلی بینوم دسیاسي مذهبي او قومي لارښودنو او مصروفیتونو سره دپښتو ژبې د ادب سره هم ډیره مینه لرله او په پښتو کې دشعرونو دیو بشپړ دیوان خاوند دی.
ښاغلی همیش خلیل دده د شعري مقصد په باب کی داسی لیکي:
"دیوسیاسي رهنما او مذهبي پیشوا نه علاو بادشاه ګل صاحب په حیثیت دیو شاعر هم دملک اوملت خدمت کوي، دا اولوالعزم شاعر لکه د اکثرو قومي شعراوو د خپل وطن او قوم دیو ځلانده راتلونکي ارماني دی . خپلو نظمونو کې قوم ته د وطن ساتلو اودفاع کوښښونو دتلقین سره سره دمیرځمنو د ناپا کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارادو خبرداری هم ورکوي او د خپل عالی عظمت شان او ناموس دساتلو پیغام هم." (16: 73)

سرمحقق عبدالله بختاني خدمتګار په پښتانه شعرا پنځم ټوک کې د فضل اکبر بینوم د وفات کال او د ده د آثارو په باب معلومات وړاندي کړي:

فضل اکبر بینوم چې په (پاچاګل صاحب) مشهور وه د ژوند وروستی کلونه یې په افغانستان کې تیر کړل.

نوموړی د ۱۳۵۴ هـ ش کال د مرغومی په دوهمه نیټه په کابل کې وفات شو او جنازه یې د کاپیسا ولایت دکوهستان ولسوالۍ د نوآباد کلي په هدیره کې خاورو ته وسپارل شوه.

سرمحقق بختانی خدمتګار لیکی" چې لس دولس کاله د مخه د اشعارو یو دیوان یې ما لیدلی دی."

همدارنګه پوهاند رښتین لیکي "چې د ۱۳۱۹ هـ ش کال په آخره کې ما د ده یو وړوکی د یوان لیدلی وه بیا په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې یو بل لوی دیوان مو ولید چې تر ۶۰۰ مخونو زیات و او نژدې دولس زرو بیتونو ته رسیږي. په دې دیوان کې قومي،ملي،سیاسي، تاریخي، عشقي، تصوفي،اجتماعي او خلاقي مضامین او د پښتو شعر اکثرې نمونې لکه، غزل، رباعي، قطعه، قصیده، مثنوي، ترجیع بند او نور راغلي دي." (13: 1558)

۲-۳۱-۱ دبینوم دکلام نمونه:

وطن وایی

زه خوستاعزیز وطن یم

چه مې خرڅ نکړې په بل

ګوره ما چې بربنډه نکړې

چې زه ستا کړم پټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر نعمت چې زما ستادی
څه به خورې چې شم دبل
څه فایده به درله وکړې؟
بیا په تیر ساعت ژړل
دخپل باغ میوې هغه خوري
چې دبل کړي ترې شړل
که زه نه وم ارمان به وکړې
وي به تا له شرمیدل
تر بیت دی ستا په ماکې
زما تا باندی کول
مشترک په دې مفاد یو
مه کوه دې کې خلل
دا کول دلیونو دي
په خپل ځان توره وهل
کوم پښتون دی چې کړی ګورې
خپل کا له نه غیر بلل
تا ته چا ویلي دا دي
چې پښتون داسې کول
پښتون تا باندې مین دی
قربان تا باندې دی تل
دغماز خبرې مه اوره
بینوم دا تا ته ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د دې تیزس په بشپړولو سره ما وکولای شول چې د پښتو شاعرانو او لیکوالـو یوه داسې تذکره خپلو فرهنګي حلقوته وړاندې کړم چې تراوسه نه وه پژنـدل شوې. په تذکره کې د راغلیو ۳۱ تنو شاعرانو او لیکوالو په باب مې یـو لـړ لازم معلومات ترکومه ځایه چې مقدور وم سره راټول کړل او د تذکرې لیکـوال پـه باب مې هم په مقدمه کې مواد راوړل.

په افغانستان کې د پښتو ادبیاتو پـه معاصـره دوره کـې دا (د پښـتو معاصـر لیکوال) دریمه تذکره ده البته باید ووایم چې د معاصرې دورې قدیمه تـذکره په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نـوم یـې دی د پښـتو ننـي لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کـړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼـه کـې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کـالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هــ ش کلونو په کڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلـې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نـه ده چاپ شې او خطي نسخه یې د افغانستان په ملي آرشـیف کـې خونـدي ده او دریمه همدا تذکره ده.

په مقدمه کې همدارنګه د تذکرې د معرفۍ علاوه د تذکرې مأخـذ، د تـذکرې لیکوال، د تذکرې د تدوین هدف، دکار میتـود او د موضـوع شـالید پـه بـاب معلومات راغلي دي.

وروسته د تذکرې اصلي متن راغلی او وروسته تعلیقات راوړل شوي دي.

دا تیزس به د ادبي محققانو او د معاصر دوران د ادبي مؤرخانو لپاره کـار آمـد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مناقشه

پدې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو احتمالي پوښتنو ته لنډځوابونه ومومو، چې دمناقشې یا له تیزس نه د دفاع پرمهال ناستو ممتحنه غړو ته پیداکیږي .

ښايي ځینو دوستانو ته پوښتنه پیداشي، چې د دې تذکرې د تدوین اهمیت څه دی؟ په دې تذکره کې د کومې سیمې شاعران معرفي شوي؟ دغه تذکره په کوم وخت کې لیکل شوې ده؟

آیا دا تذکره تراوسه چاپ شوې یانه؟ د تذکرې لیکوال څوک دی؟ آیا په تذکره کې لیکوالان او شاعران د الفبا په ترتیب سره راغلي که نه؟ په تعلیقاتو کې شاعران او لیکوالان په څه ډول معرفي شوي دي؟

اوس نو پورتینو پوښتنو ته په ترتیب سره ځوابونه وایو.

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هدف دادی، چې د پښتو د معاصرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړی سره یوځای شي او دا سلسله زمونږ په فرهنګي تاریخ کې خوندي شي.

ما په همدې خاطر دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې د دې تذکرې ځینې لیکوالان او شاعران تر دې د مخه په نورو پښتو تذکرو کې معرفي شوي دي ، خو بیا هم ځینې داسې لیکوالان او شاعران پکې شته چې تراوسه بل ځای نه دي معرفي شوي.

په دې تذکره کې د افغانستان د مختلفو سیمو د شاعرانو شرح حال راغلی چې ډیری د کندهار سیمې اوسیدونکي دي او د لیکوال هم عصر اشخاص دي.

د پښتو معاصر لیکوال دا تذکره د دیرشمو کلونو په جریان کې لیکل شوې ده.

یاده شوې تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال عبدالقدوس نجیب نومیږي چې په ۱۳۰۲ هـ ش کال دکندهار د بابړو په کوڅه کې زیږیدلی او د پښتو ژبې یو تکړه لیکوال تیر شوی چې د دې تذکرې علاوه ګڼ شمیر نور آثار یې هم لیکلي دي اود ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی وفات شو.

همدارنګه باید وویل چې په دې تذکره کې راغلي ۳۱ شاعران او لیکوالان تر اولسم شخص پورې د دوی د تخلص د هجا پراساس معرفي شوي دي، مګر پاتې شاعران او لیکوالان بیا په دې ترتیب نه دي معرفي شوي. ما هم د تذکرې ترتیب په نظر کې نیولو سره په تعلیقاتو کې هر شاعر ته نمبر ورکړی او سوانح مې ورته بشپړې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي پایله

د دې تېزس د لیک چارې هم د یوه هدف لپاره تر سره شوې دي، اصلی هــدف یــې دادی چې عبدالقدوس نجیب په نامه لیکوال چې د کندهار ولایت اوسیدونکی دی د دیرشمو کلونو په جریان کې یې دا تذکره لیکلې ده او تر دې دمه په مستقل ډول نه ده چاپ شوې ، اما په طلوع افغان اخبارکې په مسلسل ډول نشر شــوې ده پــه دې خاطر چې په تذکره کې د معرفي شویو شاعرانو او لیکوالــو ســوانح بشــپړې نــه وې اړتیاوه څو د دوی سوانح بشپړې اوپښتو فرهنګي حلقو ته وړاندې شي دا یو هدف او بل هدف یې دا دی چې د ماستری تحصیلي دورې په پای کې د تیــزس لــه بشــپړلو وروسته د ماستری سند په ترلاسه کولو سره د دې سند له امتیازاتوڅخــه اســتفاده وکړم.

مرحوم نجیب په دې تذکره کې ۳۱ تنه شاعران اولیکوالان معرفي کــړي دي، دغــه شاعران د ښاغلي نجیب د زمانې خلک وو چې ډیری له دغــو هغــه وخــت تــازه پــه فرهنګي فعالیتونو پیل کړی وو، په وروسته کلونوکې یادو شویو فرهنګیانو د پــام وړ فرهنګي فعالیتونه کړي، کتابونه یې لیکلي اوګڼ شمیر آثار یې تألیف کــړي دي، پــه همدې خاطر ما د دې تذکرې د بشپړلو لپاره تصمیم و نیوه چــې تیــزس پــه بانــدې ولیکم، دغه موضوع مې له فهرست سره یوځای د کابــل پوهنتــون دژبــو او ادبیــاتو پوهنځي ته وړاندې کړه وروسته د بورد له خوا و منل شوه، په تیزس مې کار پیل او د استاد سرمحقق زلمي هیوادمل تر لارښونې لاندې مې پــه درې برخو(مقدمــه،متن او تعلیقاتو) کې بشپړ کړ.

د تیزس په لومړۍ برخه (مقدمه) کې د موضوع اهمیــت، د کــار میتــود ، د موضــوع شالید او د تذکرې لیکوال په باب معلومات ، د تذکرې اصلی متن او ورپسې تعلیقات راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه او سپارښتنې

۱ـ د دې تذکرې له متن څخه معلومیږي چې د هیواد په بیلابیلو پښتنو سیمو کې ښایي داسې لیکوالان او شاعران تیر شوي وي، چې په هیڅ پښتو تذکره کې د هغوی شرح حال نه وي راغلي که په دې هکله هم محصلینو ته د مونوګراف یا تیزس موضوع ګانې ورکړلې شي او د دغوشاعرانو او لیکوالانو په باب څیړنه وکړي د پښتو ژبې د ادبیاتو په غنامندۍ کې به ګټور تمام شي.

۲ ـ د دې اثرعلاوه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب څینې نور ناچاپ آثار هم شته چې تدوین ته اړتیالري که کار په باندې وشې ډیره ښه ده.

۳ـ لکه څرنګه چې مخکې مو وویل دا تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده، دا تذکره باید چاپ شي.

۴ـ په تذکره کې د هغو لیکوالو په باب چې په نورو تذکرو کې نه دي معرفي شوي که د دوی د ژوند او فرهنګي فعالیتونو په باب محصلینو ته مونوګرافونه ورکړل شي ښه ده.

۵ـ په پښتو ادب کې ښایې دې ته ورته نورې تذکرې هم موجودې وي او د ځینو دلایلو له امله ناچاپ پاتې وي که پیدا شي ، د تدوین لړۍ یې پیل شې او پښتو فرهنګي حلقوته معرفي شي، د پښتو ادبیاتو تاریخ به لا بډایه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

۱ ـــ آریا،محمد نجیم. (۱۳۷۸هـ ش). محمـد هاشـم میونـدوال. کابل:میونـد نشراتي مرکز.
۲ ـــ اوریا،نورالله. (۱۳۹۰ هـ ش). باغوان(د ماسـتری تیـزس). کابـل: دکابـل پوهنتون.
۳ ـــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۴ هـ ق). اقتصادي نظریات. لاهور:اکرم پریس.
۴ ـــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۹ هـ ق). سیاسي نظریات. لاهور: اکرم پریس.
۵- بینوا،عبـدالرووف. (۱۳۴۰ هــ ش). اوسـنی لیکـوال(لـومړی ټـوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.
۶ ـــ بینوا،عبـدالرووف. (۱۳۴۱ هــ ش). اوسـنی لیکـوال(دوهـم ټـوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.
۷ ـــ بینوا،عبـدالرووف. (۱۳۴۶هــ ش). اوسـنی لیکـوال(دریـم ټـوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.
۸ ـــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۸۸ هـ ش). د زړه خواله.کابل:د سرحدونو قومونو او قبایلو چارو وزارت.
۹ ـــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۶۰ هـ ش). د افغانستان نومیالي.کابل:د اطلاعـاتو او کلتور وزارت د نشراتو ریاست.
۱۰ ـــ ټولنه،پښتو. (۱۳۴۲ هـ ش). پښتانه شعراء (دریم ټوک).کابـل: د علومـو اکاډمي.
۱۱ ـــ جانان،محمد شریف. (۲۰۱۱ ز). اکبرنامه. کوټه: چمن پرس.
۱۲ ـــ حبیبي،عبدالحی. (۱۳۹۱ هـ ش) . پښتانه شعراء. کندهار:د علامه رشـاد خپرندویه ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ــــ خــدمتګار،بختانی. (۱۳۶۷ هـــ ش). پښــتانه شــعراء (پــنځم ټــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۴ ــــ خــدمتګار،بختانی. (۱۳۵۷ هـــ ش). پښــتانه شــعراء (څلــورم ټــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۵ ــــ خواخــوږی، محمــدابراهيم. (۱۳۸۶ هـــ ش). د مينــې ورمــې. کابــل:د خواخوږي ادبي او کلتوري ټولنه.
۱۶ ــــ خليل،هميش. (۲۰۱۰ ز). پښتانه ليکوال. پيښور:يونيورستي پبلشرز.
۱۷ ــــ رشاد،عبدالشکور. (۱۳۵۹هــ ش). مخارج الحروف. کابل: د افغانستان علومو اکاډمي د ژبو اوادبياتو انستيتيوت.
۱۸ ـــــــ رشاد،عبدالشـــــکور. (۱۳۸۹هـــــــ ش). جغرافيــــايي ياداښــــتونه. کندهار:دعلامه رشاد اکاډمي.
۱۹ ـــــــ رفيــــع، حبيــــب الله. (۱۳۸۵ هـــــ ش). زنــــدان خــــوږلي اديبــــان. کابل:دافغانستان قلم ټولنه.
۲۰ ــــ رفيع، حبيب الله. (۱۳۵۶ هــ ش). پښتو کتاب ښود. کابل:د بيهقي کتاب خپرولو موسسه.
۲۱ ــــ رفيع، حبيب الله. (۱۳۶۰ هــ ش). د استقلال څلورمه جبهه.کابل:د امان کتاب خپرولو موسسه.
۲۲ــــ روهيال، مطيع الله. (۱۳۹۴ هـــ ش). (مرکــه). کابــل: کابــل پوهنتــون. چهارشنبه د عقرب شلمه نيټه.
۲۳ ــــ هيوادمل،زلمی. (۱۳۵۶ هــ ش). فرهنګ زبــان و ادبيــاتو پښــتو.کابل:د پوهنې وزارت د تأليف او ترجمې رياست.
۲۴ ــــ هيوادمل،زلمی. (۱۳۶۵ هــ ش). فرهنګ ادبيات پښتو(جلد دوم). کابل: دولتي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (میر حمزه سامیزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۱۰۷

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library